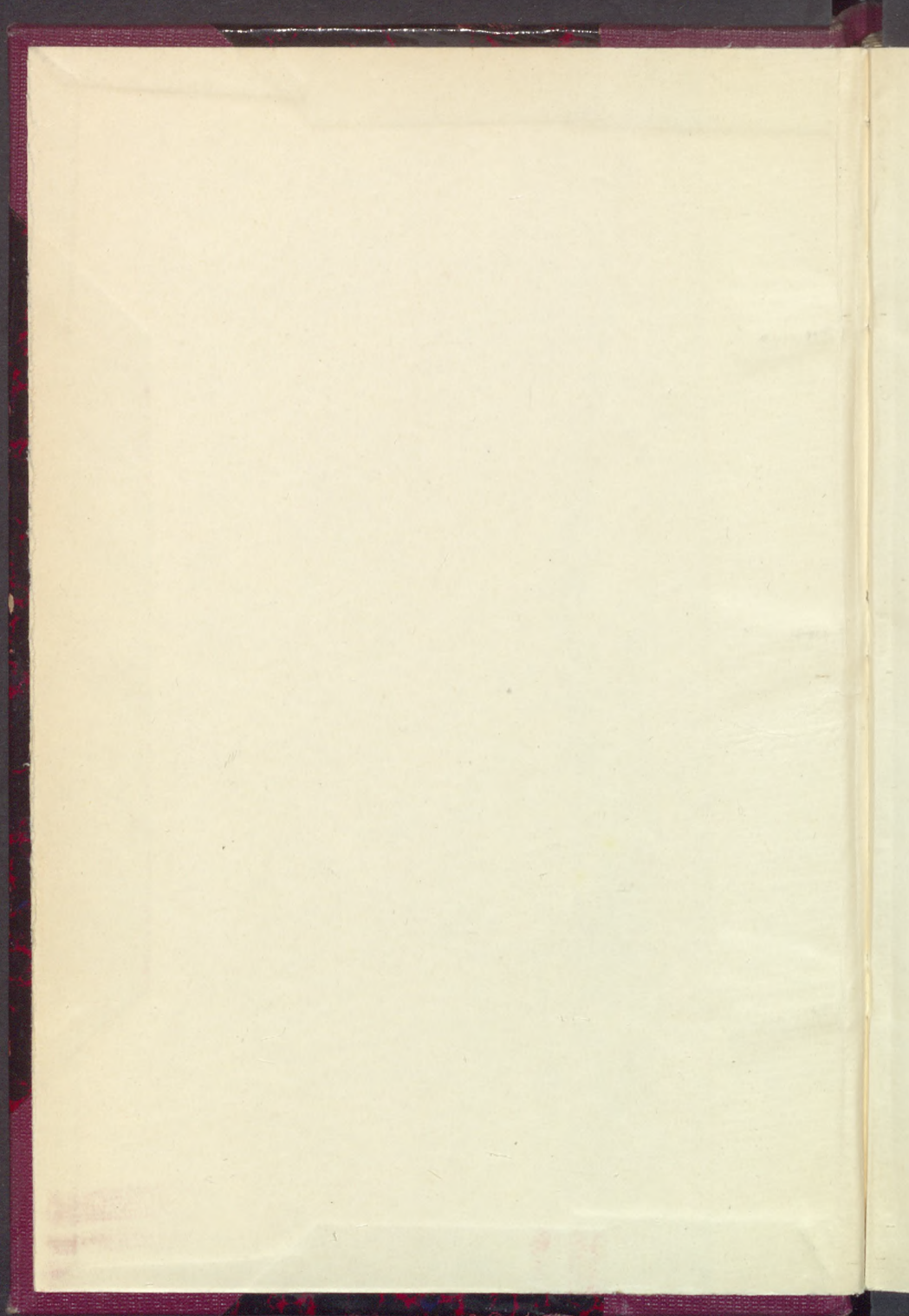
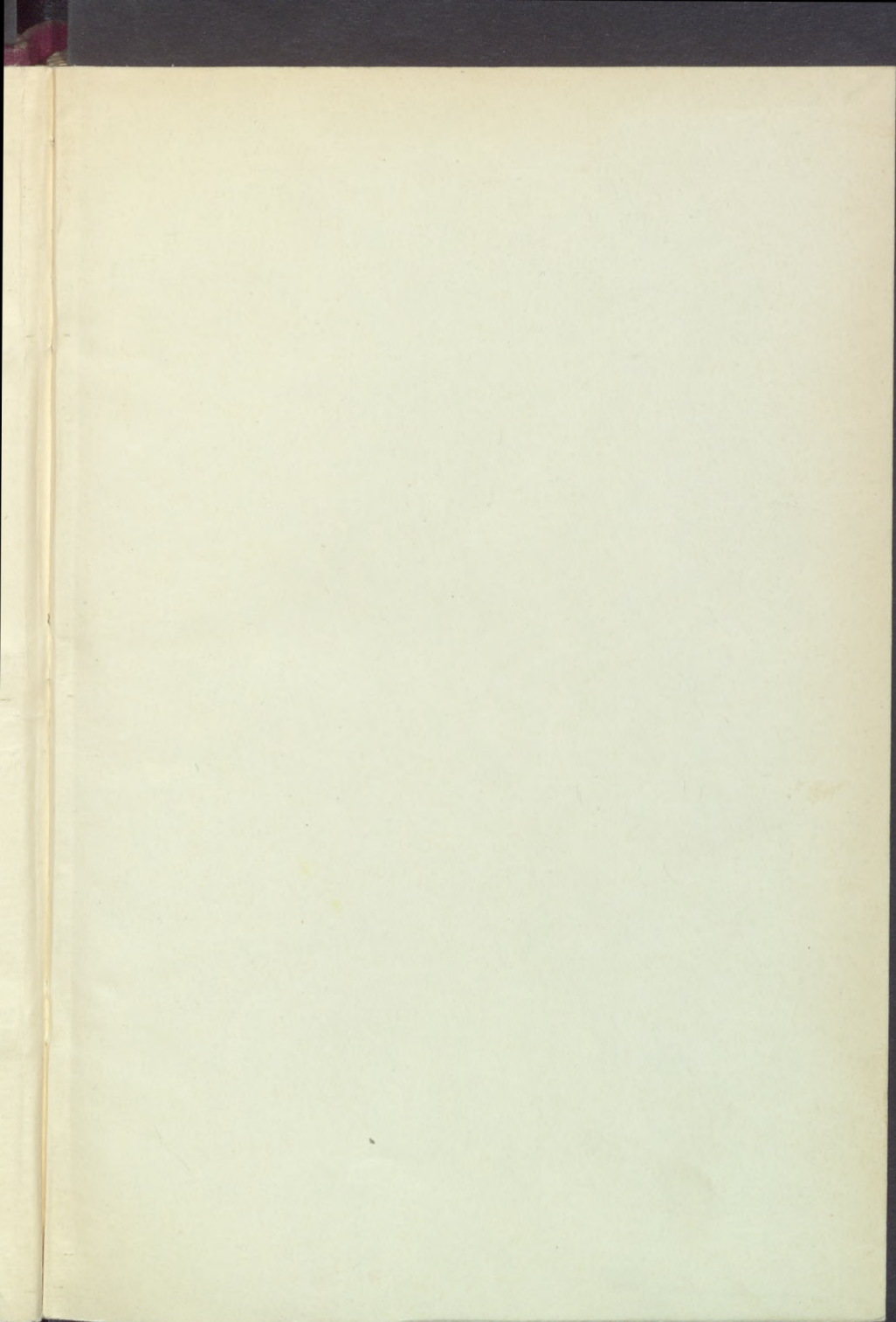
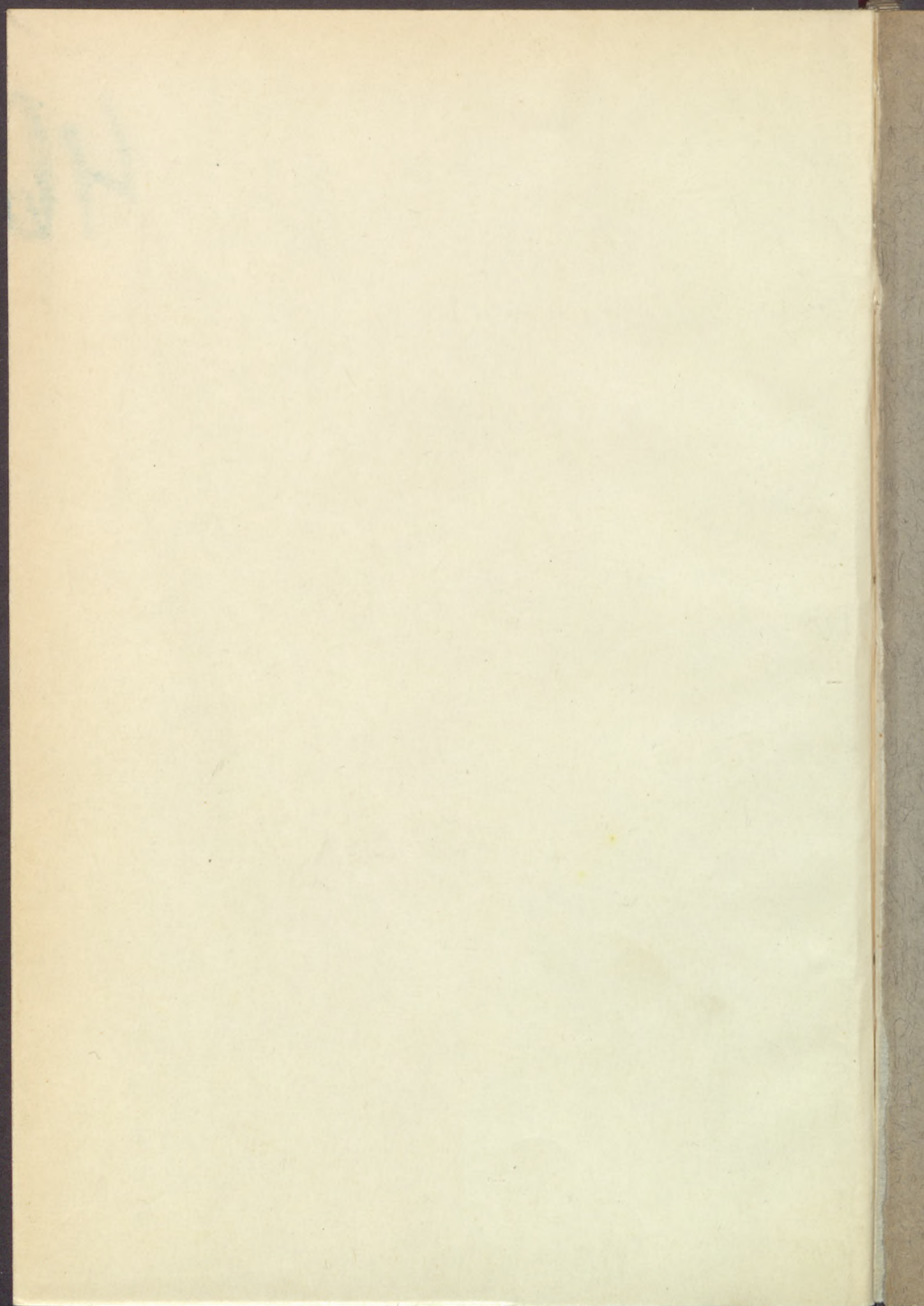


77291

77291
77291
77291
77291
77291







46

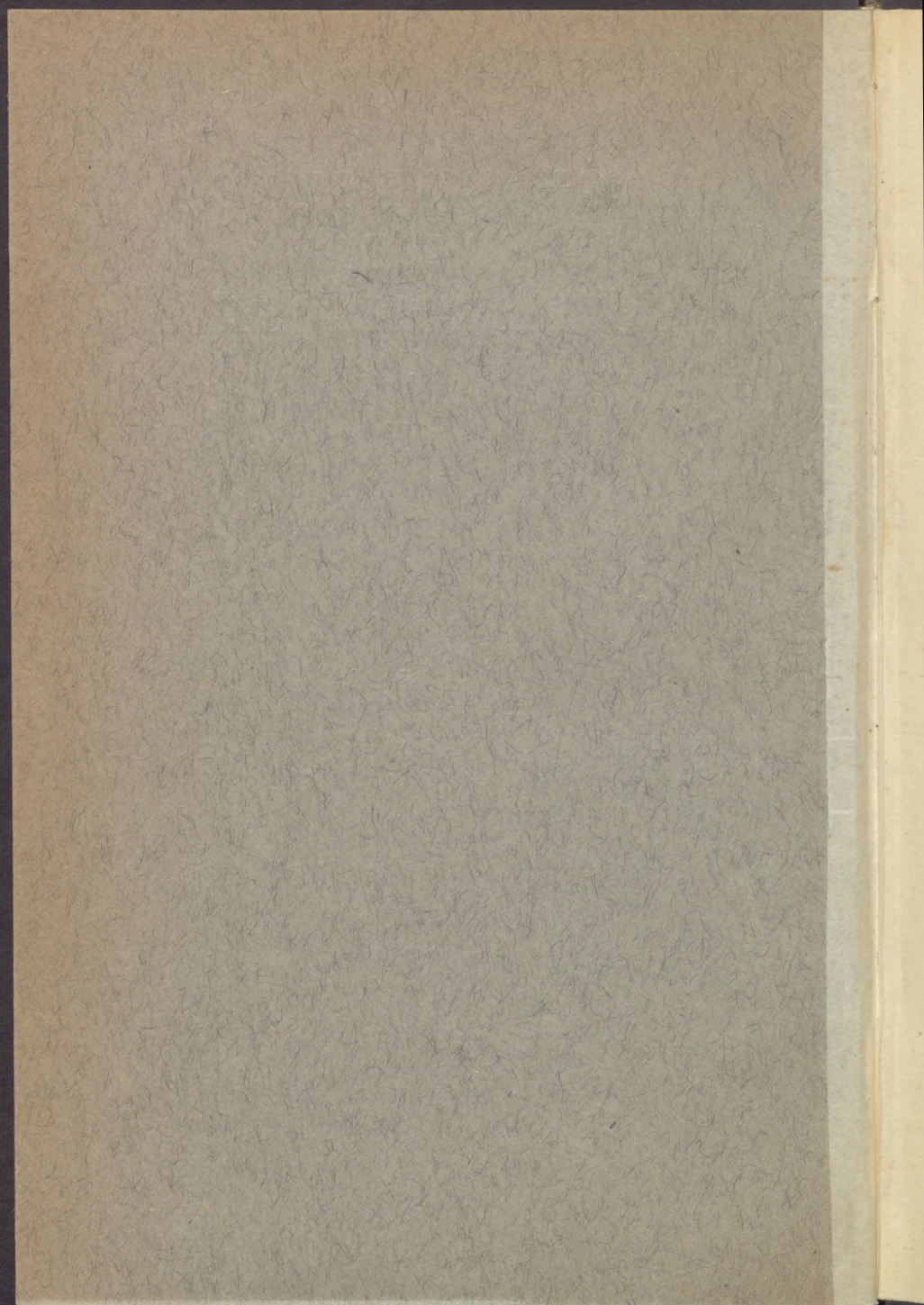
A MAGYARORSZÁGI JÖVEDELEM- ÉS ADÓTEHERMEGOSZLÁS

ÍRTA:

Dr. MATOLCSY MÁTYÁS

BUDAPEST, 1938.

UNIVERSITAS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
Budapest, V., Vadász-utca 16.
KIADÁSA



A MAGYARORSZÁGI
JÖVEDELEM-
ÉS ADÓTEHERMEGOSZLÁS

ÍRTA:

Dr. MATOLCSY MÁTYÁS

BUDAPEST, 1938.

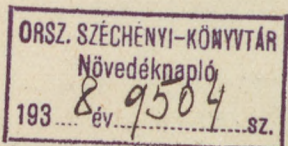
UNIVERSITAS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Budapest, V., Vadász-utca 16.

KIADÁSA



77291



53345 — Révai nyomda, Budapest

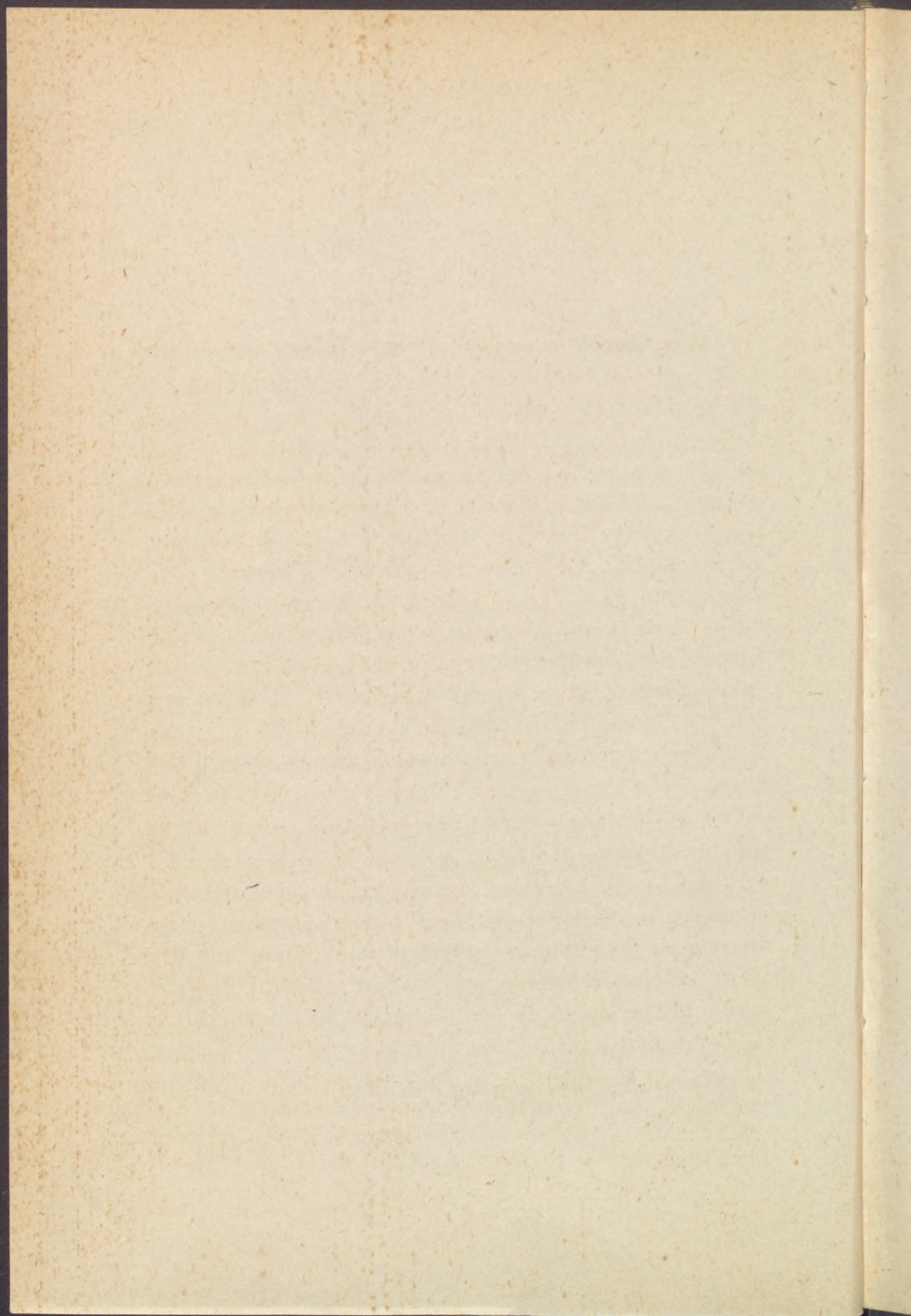
ELŐSZÓ

Magyarország gazdasági helyzetének alakulását a *Magyar Gazdaságkutató Intézet* a konjunktúrakutatás módszereivel egy évtized óta rendszeresen vizsgálja. A konjunktúra alakulására jellemző index-számsorok mellett azonban az ország gazdasági teljesítményét is ismerni kell. Ezt a nemzeti jövedelem névleges értékének és volumenének adatai mérik. A nemzeti jövedelem nagyságát és összetételét „*Magyarország Nemzeti Jövedelme 1924/25—1934/35*” című, a *Magyar Gazdaságkutató Intézet* kiadásában megjelent, Varga István dr.-ral közösen írt könyvem tárgyalja. E könyv átdolgozott és kiegészített angol nyelvű kiadását P. S. King and Son Ltd., londoni kiadó vállalta; a munka sajtó alatt van. E könyv számításai a valutastabilizáció évéig nyúlnak vissza.

A jelen munka célja, hogy ezt a problémakört tovább vizsgálja és választ adjon a jövedelem- és adótehermegoszlás bonyolult kérdéseire. E vizsgálatok a rendelkezésre álló statisztikai anyag fogyatékosága miatt csak egy-egy évre szorítkozhattak. Ilymódon egy adott időpont keresztmetszetét adják, a nélkül, hogy a konjunktúraváltozások során mutatkozó eltolódásokra választ adhatnának.

Budapest, 1938 március havában.

Matolcsy Mátyás dr.



BEVEZETÉS

A nemzeti jövedelem összege és egy-egy lakosra eső hányada mutatja az általános életszínvonal alakulását. A nemzeti jövedelem névleges értékéből, illetve volumenéből egy-egy lélekre eső hányad azonban rendkívüli szélsőségeket takar s ezért a lakosság egyes rétegeinek életszínvonalára nem lehet belőle következtetni. Az egyes néprétegek jóléte pedig elsősorban attól függ, hogy az előállított hasznos javakból és teljesített szolgáltatásokból számukra mennyi jut. Ez a jövedelemeloszlás problémája.

A jövedelemeloszlás vizsgálata Magyarországon csak megközelítő pontossággal végezhető el. Az alkalmazható eljárás nem teszi azt lehetővé, hogy a vizsgálat viszonylag számos jövedelemkategóriára terjedjen ki, hanem azt három jövedelmi kategóriára kellett korlátozni. Az első jövedelemkategóriába a lakosság túlnyomó része — négyötöde — tartozik, azok, akik főleg fizikai munkát végeznek, a második jövedelmi kategória a lakosság közel egyötöd részét, az ú. n. polgári társadalmat öleli fel s a harmadik kategóriába a lakosság egészen kisszámú csoportja, a nagyvagyonú és nagyjövedelműek kicsiny — félszázalékot tevő — tábor tartozik. Az egyes jövedelmi kategóriákon belül a fizikai munkát végző tömegek jövedelem-viszonyai mutatják a legkisebb eltéréseket. A keresők *fejenkénti (nem pedig keresőnként vagy családonként számított)* jövedelemhányada 300 és 1000 pengő között mozog, a legkisebb és a legnagyobb jövedelem aránya 1:3. A második jövedelmi kategória, a polgári társadalom jövedelemviszonyai már nagyobb eltéréseket mutatnak az 1000 és 10.000 pengő jövedelemhatárok között; a legkisebb és a legnagyobb jövedelem aránya 1:10. A harmadik

jövedelemkategóriába tartozó nagyvagyonúak és nagyjövödelműek jövedelemviszonyai mutatják a legnagyobb eltéréseket, mert ide sorozódnak az évi 10.000 pengőnél fejenként nagyobb jövedelmek. E jövedelmi kategóriában a legkisebb és a legnagyobb jövedelmek arányát nem lehet megállapítani, de az természetesen jóval nagyobb az előbb jelzettekénél.)

A három jövedelemkategória, éppen mert az első kettő viszonylag homogén jövedelemviszonyokra vonatkozik, a lakosságot igen jellemzően bontja fel:

1. a fizikai munkát végzők széles rétegére,
2. a polgári társadalomra és
3. a nagyjövödelműek kicsiny táborára.

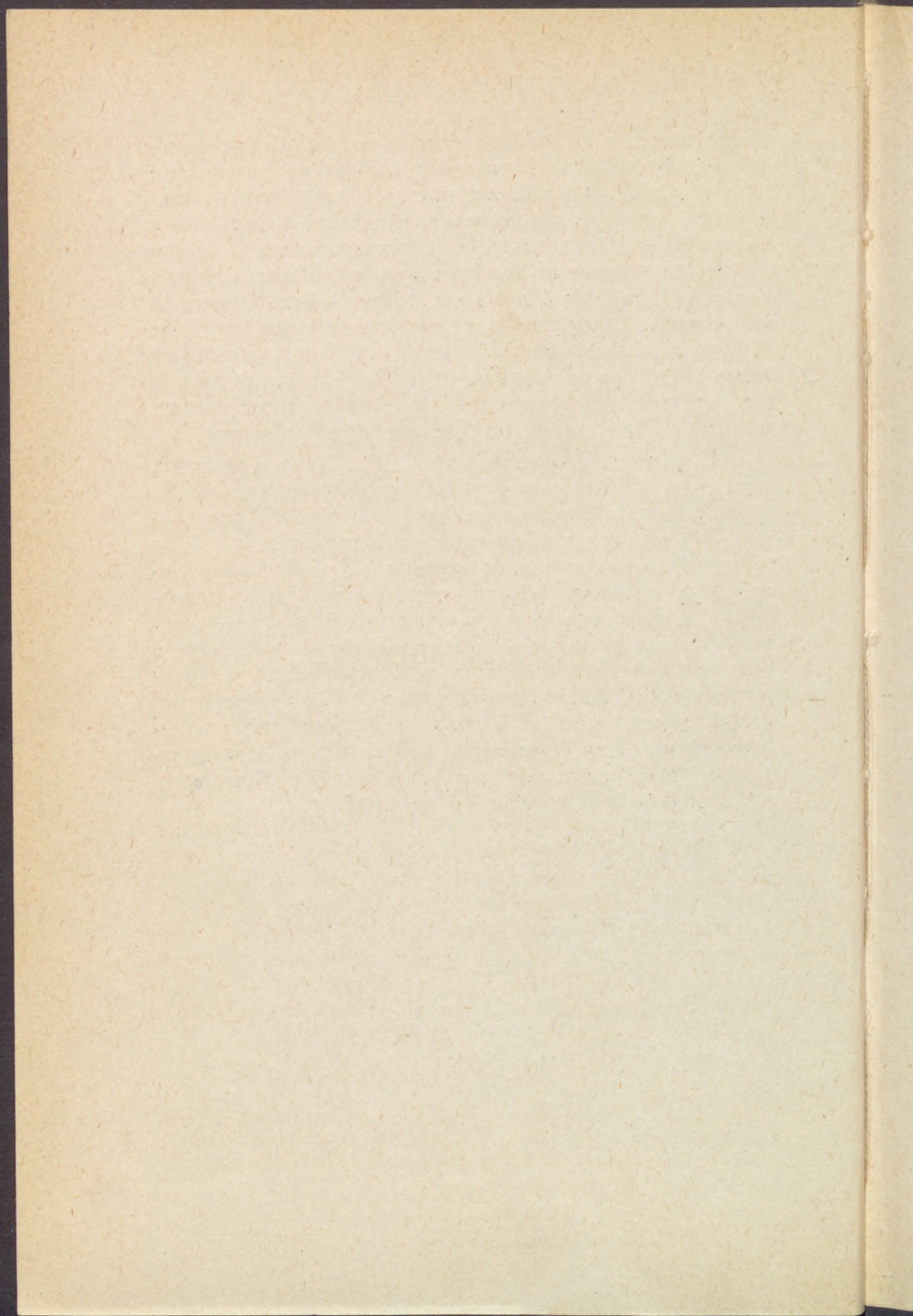
A jövedelemmegoszlás vizsgálata Magyarországon arra az eredményre vezet, hogy a három jövedelmi kategória átlagos jövedelmének aránya 1:4:62. Az egyenlőtlenség azért nagyjelentőségű, mert az első kategóriába a lakosság négyötödrésze tartozik. (A jövedelemmegoszlás egyenlőtlenségének főleg azért van jelentősége, mert a nemzeti jövedelem volumene viszonylag kicsiny. Ennek és az egyenlőtlen jövedelemeloszlásnak következtében széles néprétegek életszínvonala rendkívül alacsony, egyes foglalkozási ágakban időnként — rossz termést követő télen — a biológiai létminimumot sem éri el.)

A jövedelemmegoszlás egyenlőtlenségének csökkentésére irányuló törekvések elsősorban az adóteher megoszlása felé fordították a figyelmet, mert a jövedelemmegoszlás megváltoztatásának, a jövedelemmegoszlás befolyásolásának hatásos kulcsa a közjogi felsőbbség kezében van. A közjogi járadékjövödelmek közül u. i. az adók az egyéni jövedelmeknek igen tekintélyes részét vonják el s e rész nagysága a közjogi felsőbbség parancsaitól függ. Ezért a jövedelemmegoszlás ismerete mellett az adóteher megoszlásának vizsgálata mutatja meg a jövedelemmegoszlás egyenletesebbé tételének a közjogi felsőbbség számára nyitva álló lehetőségeit.

Az adótehermegoszlás vizsgálatát természetesen ugyanarra a három jövedelemkategóriára vonatkoztattuk, amelyekre a jövedelemmegoszlás vizsgálatát

elvégeztük. Az adótehermegoszlás vizsgálatának elméleti hibaforrásaival a második fejezetben részletesen foglalkozunk; itt csak azt említjük meg, hogy a számítások során az alacsonyabb jövedelmi kategóriákra nehezedő adóteher megállapításánál minden kétséges esetben az alacsonyabb összeget szerepeltettük, nehogy a nagyjövedelműekkel szemben elfogultsággal legyünk vádolhatók. Ezért a nagyjövedelműek kategóriáját illetően a számítás szerint adódó adóteher valószínűleg nagyobb, mint a valóságban, míg a fizikai munkát végzők széles rétegeit illetőleg a számítás kisebb terhet mutat, mint amekkorát azok a valóságban tényleg viselnek.

Mindenesetre nyomatékosan kell azt hangsúlyoznunk, hogy úgy a jövedelem-, mint az adótehermegoszlásra vonatkozó számítások eredményei inkább csak nagyságrendeket jeleznek s velük szemben nem léphetünk fel a teljes statisztikai pontosság igényével. Az előbbi számításnak még egy elkerülhetetlen fogyatékoságát kell kiemelnünk. A jövedelemeloszlásra vonatkozó számítás — mint minden ilyen számítás — nincs tekintettel arra, hogy a pénz vásárlóereje városban és vidéken eltérő. A nagyobb jövedelmeknek tekintélyes hányada kisebb vásárlóerejű pengőt jelent, mint a legszegényebb jövedelmű vidéki kategóriáké. Erre figyelemmel kell lenni, de a magyarországi jövedelemeloszlás még e körülmény figyelembevétele mellett is egyenlőtlennek minősül.



ELSŐ RÉSZ

A MAGYARORSZÁGI JÖVEDELEMELOSZLÁS

A nemzeti jövedelem névleges összegének és ennél még fontosabb volumenének nagysága mellett a jövedelemeloszlás alakulásától függ az, hogy a nemzet megelégedett-e vagy sem. A nemzeti jövedelem megfelelő nagyságánál talán még fontosabb az, hogy a jövedelemeloszlás kedvező legyen, hogy ne legyenek túlságosan kirívó jövedelmi egyenletlenségek, mert csak ez biztosíthatja azt, hogy az egyes társadalmi rétegek között ne keletkezzenek a nemzet nyugodt fejlődését zavaró feszültségek.

A jövedelemeloszlás kérdésének vizsgálatánál figyelmünket elsősorban a nemzeti jövedelem alakulására kell irányítanunk. Először is tisztáznunk kell, mit értünk nemzeti jövedelmen és csak akkor vizsgálhatjuk meg, hogy ez a nemzeti jövedelem miként oszlik meg a lakosság egyes kategóriái között.

<A nemzeti jövedelmet dr. Varga Istvánnal közösen írt könyvünkben a következőként határoztuk meg:¹ „Egy bizonyos időszak (egy év) nemzeti jövedelme, stacioner gazdasági helyzet mellett, vagyis akkor, ha a nemzeti vagyon nagysága anyagi természetét (nem pénzértékét) tekintve az időszak folyamán változatlan marad, az időközben fogyasztási célokra a belföldön rendelkezésre álló javak és szolgáltatások pénzben kifejezett értékösszegével egyenlő.“>

Ez a fogalmi meghatározás lényegében csak néhány

¹ Dr. Matolcsy Máttyás és dr. Varga István : Magyarország nemzeti jövedelme 1924/25—1934/35. A Magyar Gazdaságkutató Intézet 11. sz. külön kiadványa 1936. 12. lap.

pontban tér el az angol felfogástól, amely az állami és más közületek által teljesített közszolgáltatások, mint a honvédelem, népoktatás stb. értékét is a nemzeti jövedelem részének tekintti. „Mi ezeket a tételeket nem tekintettük a nemzeti jövedelem részének. Úgy vélekedtünk, hogy a külső és belső közbiztonság és az egész közigazgatás legnagyobb része nem termel önálló külön értékeket, hanem csupán a gazdasági és társadalmi rend jelenlegi állapotát biztosítja, ezáltal tehát a termelés jelenlegi színvonalának a fenntartását teszi lehetővé. Ebből az következik, hogy a közületi háztartások kiadásai ilyen értelemben a termelés költségelemeinek minősülnek, vagyis az árszínvonal kialakulásának egyik főelemét alkotják, de nem veendők külön számba.“ Nyilvánvaló tehát, hogy a nemzeti jövedelem — az általunk adott fogalmi meghatározás miatt — eltér a lakosság egyéni jövedelmeinek összegétől. Nem szorul külön indoklásra, hogy a jövedelemeloszlás vizsgálatánál nem a nemzeti jövedelem, hanem csak az egyéni jövedelmek értékösszegéből indulhatunk ki, mert ellenkező esetben össze nem tartozó tételeket hoznánk összefüggésbe.² Idézett munkánkban ezért, de egyéb okok miatt is nemcsak a nemzeti jövedelem névleges és volumen értékösszegét állapítottuk meg, hanem kiszámítottuk az egyéni jövedelmek összegét is, amelyben a közületi háztartások személyi kiadásai (de egyéb, a nemzeti jövedelemszámítás során elhanyagolt tételek) is szerepelnek. Mint említettük, van olyan felfogás is, amely a közületi adminisztráció tevékenységét a nemzeti jövedelem részének tekintti és a nemzeti jövedelmen az egyéni jövedelmek összeségét érti. Tekintettel arra, hogy a nemzeti jövedelem és a jövedelemeloszlás problémájával elsősorban az angol tudományos világ foglalkozott behatóan, a jövedelemeloszlás kérdésének tárgyi alapjaként általában a nemzeti jövedelmet szokták

² Hasonló felfogással találkozunk a német statisztikai hivatal kiadásában megjelent nemzeti jövedelemszámítás során végzett jövedelemeloszlási vizsgálat alkalmával. Das Deutsche Volkseinkommen vor und nach dem Kriege. Einzelschriften zur Statistik des Deutschen Reichs. Berlin, 1932. 102 lap.

tekinteni, holott ez csak abban az esetben helyes, ha a nemzeti jövedelemnek azt a — szerintünk helytelen, mert számos kettős számítással járó — fogalmazását fogadjuk el, hogy az az egyéni jövedelmek összegével egyenlő.

◁A jövedelemeloszlás megállapításának módszer-^x tani nehézségei mellett kiküszöbölhetetlen hibaforrásokot jelentenek a pénz vásárlóerejének jelentős eltérései. Az egyéni jövedelmek összege ugyanis nem azonos vásárlóerejű jövedelmek összegezéséből adódik. A pénz vásárlóereje az ország különböző részein más és más, vidékenként eltérő az árszínvonal. Ugyanakkor nagy eltérések vannak a pénz „határhaszná“-ban is. Más a jelentősége 100 pengő jövedelemnek az extenzív mezőgazdasági kultúrájú Tiszántúl elhagyott faluiban, mint a Duna-Tisza köze virágzó kertgazdaságának és gyümölcsstermelésének vidékein és ismét más a fővárosban, ahol a nyugati országok világvárosainak szükségleteiben gazdag élete lüktet. De más a jelentősége 100 pengő jövedelemnek az egyes jövedelmi kategóriákba tartozók szempontjából is. Sokkalta nagyobb a súlya 100 pengő jövedelemnek a biológiai életminimum határán élő mezőgazdasági munkásságnál, mint akár a gyáriparban dolgozó szakmunkások kategóriájában és még inkább, mint a nagyjövedelműek csoportjában. Az első kategória számára 100 pengő jövedelem elmaradása a tél utolsó hónapjaiban nem egyszer az ellátatlanságot, éhínséget váltja ki, az emberi szervezet elgyengülését jelenti, míg a második csoportban talán csak a szerény szórakozásokról való lemondást teszi szükségessé, a nagyjövedelműek számára pedig a 100 pengő elmaradása mindössze elhanyagolható mértékben csökkenti az évről-évre megtakarított tekintélyes összegek nagyságát. A jövedelemeloszlás megállapításánál ezek, a pénz eltérő vásárlóerejéből származó hibaforrások kiküszöbölhetetlenek, mert az egyes jövedelmi kategóriák átlagos jövedelmének reális korrigálására nem lehet eszközt találni.

A jövedelemeloszlás kielégítő vizsgálatának alapja eddig rendszerint vagy

1. megbízható és részletes jövedelemadó-statisztika, vagy

2. a Pareto-féle matematikai számítás.

A jövedelemeloszlás vizsgálata kielégítő eredményekre vezet azokban az országokban — főleg a nyugat-európai országokban, Angliában, Franciaországban és Németországban — ahol a közületi terhek nagy részét a jövedelemadó fedezi. Ezekben az országokban a kereső lakosság jelentős része jövedelemadóköteles. Németországban például, ahol a lakosság 55%-a fizetett jövedelemadót 1928-ban, az egyéni jövedelmek összegének x 60%-a volt jövedelemadóköteles.³ Ezzel szemben Magyarországon és általában az erősen agrárjellegű európai országokban, ahol a jövedelemadó szerepe a közterhek előteremtése szempontjából csak kisebb jelentőségű, a jövedelemadóstatisztika nem alkalmas a jövedelemeloszlás vizsgálatának elvégzésére. Ennek főleg két oka van :

1. a jövedelemadó-statisztika a kereső lakosságnak csak igen csekély hányadát fogja meg ;

2. a jövedelemadó-bevallások közismerten megbízhatatlanok és a valóságtól nagymértékben eltérnek.)

Magyarországon például 1934-ben 215.560 volt ⁴ a jövedelemadókötelesek száma s az ország 8·9 millió főnyi lakosságának 2·42%-a vagy a kereső lakosság alig 5%-a fizetett jövedelemadót. A lakosság néhány százalékának a valóságtól jelentősen eltérő jövedelemadó-bevallása tehát nem alkalmas kiindulás a jövedelemeloszlás vizsgálatára számára.

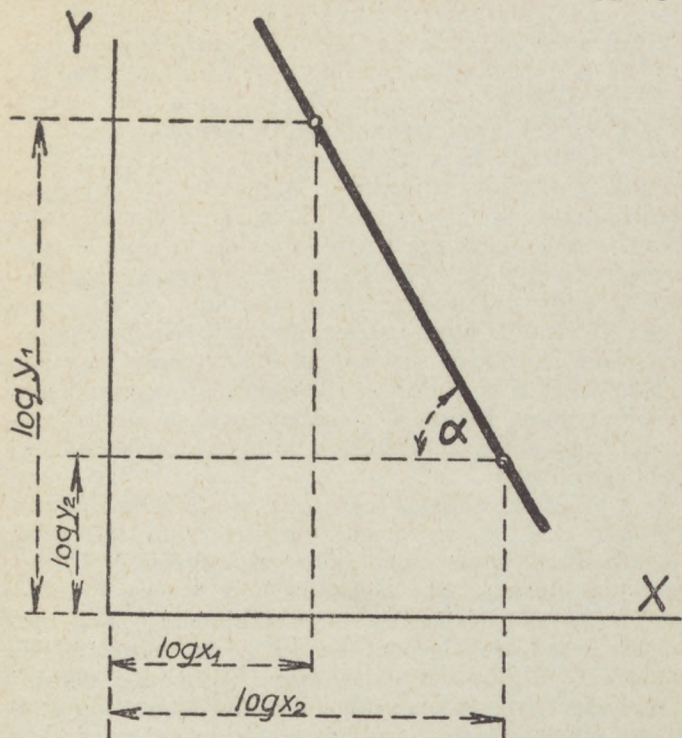
Ez a magyarázata azonban annak is, hogy Magyarországon a jövedelemeloszlás kérdését Pareto matematikai módszerével sem tisztázhatjuk kielégítő módon.⁵

³ Internationaler Steuerbelastungsvergleich, Berlin, 1933. Einzel-Schriften zur Statistik des Deutschen Reichs. No. 23. 683. lap.

⁴ Adóstatisztika V. füzet. M. kir. pénzügyminiszter kiadása. Budapest, 1934. 173. lap.

⁵ L. Theiss Ede : Statisztikai törvényszerűség a jövedelemeloszlásban (Közgazdasági Szemle 1935. 1—2. kötet) című mélyenjáró tanulmányát.

Pareto empirikus vizsgálatainak eredményeképpen arra a törvényszerűsége jutott,⁶ hogy ha az országban az egyes jövedelmi kategóriákba tartozó lakosság számának logaritmusait a koordinata-rendszer függőleges



$$\log y = \log b + m \log x$$

$$y = b \cdot x^m$$

$$m = \operatorname{tg} \alpha \text{ a Pareto-féle állandó.}$$

(y) tengelyére visszük fel, az egyes jövedelmek logaritmusait pedig a vízszintes (x) tengelyen rakjuk fel, úgy az összetartozó értékek által meghatározott pontok egy egyenes vonalon fekszenek, amely vonal hajlása az illető ország jövedelemeloszlására jellemző. Az egyenes

⁶ V. Pareto: Cours d'Economie Politique. II. 1897. 299. lap.

hajlásszögét Pareto-féle állandónak nevezik, amely általában 1-5 körül ingadozik. A Pareto-féle törvény alapját a jövedelemadó-statisztika felhasználásával végzett empirikus vizsgálatok képezték. A Pareto-féle módszer éppen ezért nagy óvatossággal kell kezelni oly esetekben, ahol a jövedelemadó-statisztika a jövedelmeknek s a lakosságnak viszonylag csak kis részét öleli fel. A Pareto-féle egyenes ugyanis a logaritmus y és logaritmus x értékek által meghatározott pontokat összekötő vonal, helyesebben a több-kevesebb szóródást mutató pontok között húzott egyenes. Már pedig, ha egy ilyen pontrendszernek a hiányos jövedelemadó-statisztika következtében csak egy rövid s még hozzá leglabilissabb szakaszát ismerjük, úgy a Pareto-féle egyenes megajzolásánál nagy óvatossággal kell eljárunk és világosan meg kell látnunk, hogy a széles rétegek jövedelemeloszlását jelentő mezőben a vonal az önkényesség jegyében halad.⁷ Mert hisz a Pareto-féle egyenes iránytangense, mint azt maga Pareto is megállapította, a szerint változik, hogy a népesség milyen rétegeire terjesztjük ki számításainkat.⁸

A jövedelemeloszlás számszerű vizsgálatát Magyarországon csak durva megközelítéssel lehet elvégezni. Megállapítani igyekeztem az egyes egymástól többé-kevésbé elválasztható foglalkozásúak átlagos jövedelmét. Az egyes foglalkozási kategóriákhoz tartozó kereső és összes lakosság számát az 1930. évi népszámlálás foglalkozási statisztikájából vettem. Ily módon sikerült a lakosság egyes széles rétegeinek jövedelmét lépésről-lépésre körülhatárolni, míg végre elérkeztem a lakosság azon részéhez, ahol a további részletezés reális alapjai meggyengültek. Erre a kategóriára a széles rétegek jö-

⁷ W. E. King, O. W. Knauth, F. L. Maculay : Income in the United States, its amount and distribution, 1909—1919. New York, 1921. 344—345. lap.

⁸ A. Angelopoulos (Einkommenverteilung im Lichte der Einkommensteuerstatistik. Leipzig, 1931) számításai szerint például Németországban a Pareto-féle állandó

a mezőgazdaságban	2·45
az iparban	1·34
az egész Németbirodalomban	1·86

vedelmeként kiszámított összeg és az összes egyéni jövedelmek közötti különbség mint maradék jutott. A lakosságnak ezen a nagyjövedelműek kategóriáját felölelő részénél a jövedelemadó-statisztika adott a további részletezésre bizonyos támpontot. A jövedelemadó-statisztika adatait azonban bizonyos mértékben módosítani kellett, hogy a valóságot jobban megközelíthessük.

A jövedelemeloszlás alakulását az 1930/31. évre vonatkozóan vizsgáltam meg, mert az 1930. évi népszámlálás a lakosság foglalkozási viszonyait erre az évre adja meg pontosan.

Az egyéni jövedelmek összegét a nemzeti jövedelemszámítás során idézett munkánkban állapítottuk meg.^{8/a} A nemzeti jövedelem fő tételeinek számszerű felépítése az 1930/31. gazdasági évben a következő:

A nemzeti jövedelem nettó tételei:

	millió pengő
Mezőgazdaság	1590·2
Bányászat és kohászat	70·7
Ipari termelés	1383·3
Szállítási tevékenység	49·3
Kereskedelem	409·0
Egyes közületi bevételek árnövelő hatása ^{8/b}	307·7
Lakáshasználat	433·5
Színház, mozgóképszínház	21·3
Háztartási munka értéke	444·5
Nemzetközi fizetések	— 168·1
Összesen	4541·4

Ahhoz, hogy a nemzeti jövedelem ezen értékéből az összes egyéni jövedelmek összegét megkapjuk, le kellett vonnunk a nem bér ellenében végzett háztartási

^{8/a} Az előszóban jelzett angol kiadásban ezek az adatok némileg módosulnak.

^{8/b} A nemzeti jövedelem a termelt javaknak és teljesített szolgáltatásoknak az értékét jelenti azon az áron számítva, amelyen az a fogyasztóhoz végső soron eljut. A termékeket, mielőtt fogyasztásra kerülnének, vámokkal, forgalmi és fogyasztási adókkal terhelik meg, amelyek a termékek árösszegének emelkedését idézik elő. Ezért a nemzeti jövedelem értékösszegének az ú. n. tárgyi eljárással történő megállapításánál a nevezett adókat figyelembe kellett vennünk.

munka értékét, továbbá az egyes közületi bevételek árnövelő hatásának tételét és hozzáadni a köztisztviselők személyi jövedelmeit, az orvosok, ügyvédek stb. szabadfoglalkozásúak eddig ki nem számított jövedelmét. A szabadfoglalkozásúak közül a nemzeti jövedelemnél u. i. csak azokat vettük figyelembe, amelyek az egyéb termelési költségek között nem szerepeltek. E számítások eredményét a következő táblázat adja az 1930/31. évről^{8/c}:

Az egyéni jövedelmek összege :

	millió pengő
A nemzeti jövedelem általunk megállapított nettó értéke	4.541.4
Köztisztviselők, orvosok, ügyvédek stb. jövedelme	+ 783.0
A nem bér ellenében végzett háztartási munka értéke	— 381.0
Egyes közületi bevételek árnövelő hatása. ^{8/a}	— 307.7
Összesen	4.635.7

A jövedelemeloszlás vizsgálatának kiindulási alapja az egyéni jövedelmek összege mellett a népesség foglalkozási ágak szerinti megoszlása volt. Az 1930. évi népszámlálás szerint Magyarország népessége foglalkozási ágak szerint a következőképpen oszlott meg:

	Keresők	Eltartottak	Összesen
Östermelés	2,031.451	2,467.942	4,499.393
Bányászat és kohászat ..	35.182	79.859	115.041
Ipar	886.676	996.581	1,883.257
Kereskedelem, hitel	226.083	242.976	469.059
Közlekedés	113.289	225.586	338.875
Közszolgálat és szabadfoglalkozásúak	195.812	238.970	434.782
Véderő	41.022	31.519	72.541
Napszámosok	61.046	61.292	122.338
Házi cselédek	176.987	20.192	197.179
Egyéb és ismeretlen foglalkozásúak	231.694	324.160	555.854
Összesen ..	3,999.242	4,689.077	8,688.319

^{8/c} l. ^{8/a} jegyzetet.

^{8/a} A levonás indoka, hogy e tétel az ebben a táblázatban alkalmazott számítási eljárás mellett a köztisztviselők jövedelmének külön figyelembevétele miatt kettős számítást jelentene.

A jövedelemeloszlás alakulásának megközelítésénél úgy jártunk el, hogy megállapítottuk :

1. a mezőgazdasági munkások ;
2. a gazdasági cselédek ;
3. az 1—10 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérllők ;
4. a 10—100 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérllők ;
5. a bányászati és kohászati munkások ;
6. az ipar, a kereskedelem és hitel, a közlekedés, valamint a közszolgálati és szabadfoglalkozásúak segédszemélyzete ;
7. az önálló kisiparosság jövedelmét.

Az itt felsoroltak, mint az alábbi részletezés mutatja, a népesség több mint 80%-át teszik. Az a kérdés most, hogy népességünk e széles rétegének az egyéni jövedelmek összegéből mekkora hányad jutott.

1. A kereső mezőgazdasági népesség közül az 1930. évi népszámlálás adatai szerint :

A földnélküli mezőgazdasági munkások száma	470.601
Az egy holdnál kisebb birtokkal rendelkező mezőgazdasági munkások száma	91.927
összesen ...	562.528

volt, amelyhez 687.821 eltartott családtag tartozott. A nincstelen és törpebirtokos mezőgazdasági munkások fő jövedelmi forrását munkájuk ellenértéke alkotja, amihez a zsellérház szegényes udvarán felnevelt baromfi, esetleg sertés értéke járul.

Az év 365 napjából a nincstelen mezőgazdasági munkások országos átlagban 150 napot dolgoztak. Az Országos Mezőgazdasági Kamara jelentése szerint ugyanis „mondhatjuk, hogy míg jó viszonyok között egy mezőgazdasági munkásember egy évben 200 bér-munkanapra könnyen számíthatott, ma ez a szám átlagban alig tehető 150 munkanapra“. Az 562.528 kereső munkás munkateljesítménye tehát 84.4 millió munkanap volt. Ennek értékét az 1930/31. gazdasági évben kialakult átlagos 2.10 pengő napszámbérrel vettük

számba.⁹ A nincstelen mezőgazdasági munkásság munkabérijövedelme tehát 1930/31-ben 177·2 millió pengőt tett. További tételként kell számba venni a tulajdonukban lévő 155.454 ház használatának értékét. A mezőgazdasági munkások házának hasznóértékét ugyanazzal az értékkel — házanként évi 5 q búza értékével — szerepeltettük, mint a nemzeti jövedelem, illetőleg az egyéni jövedelmek összege kiszámításánál. A 155.454 ház hasznóértéke (a búzát métermázsánkénti 15·58 pengő majori árral számítva) 12·1 millió pengőt tett. A munkásság többnyire részmunkája által szerzett tüzelőanyag — szalma, szárkóró, nád stb. — értékét kereken 22 millió pengőre tehetjük. A zsellérház udvarán felnevelt aprójószág értékét családonként 60 pengőre becsültük, ami összesen 18·0 millió pengőt tett.

△ A nincstelen mezőgazdasági munkásság 1930/31. évi jövedelme tehát a következő tételekből tevődött össze:

84·4 millió munkanap értéke	177·2 millió pengő
155.454 ház használati értéke	12·1 „ „
Aprójószág hozadéka ...	18·0 „ „
Tüzelőanyag	22·0 „ „
Összesen ...	229·3 millió pengő. ¹⁰

Ez az érték állott az 562.528 kereső mezőgazdasági munkás és 687.821 eltartottja, vagyis az ebbe a kategóriába tartozó 1.250.349 főnyi népesség rendelkezésére. A népességnek ebbe a kategóriába tartozó minden tagjára tehát 183·4 pengő jutott az 1930/31. évben. Ha tehát a tüzelőanyag és a saját ház használatának

⁹ Az Országos Mezőgazdasági Kamara Évi Jelentése 1931. 229. lap. Ezek alapján mérlegelve a férfinapszám 2·60, a női napszám 1·80, a gyermeknapszám 1·35 pengőre tehető. A mérlegelt átlag megállapításánál a keresők számarányának megfelelően a férfinapszámbért 3, a nőit 2 és a gyermeknapszámbért 1 súllyal szerepeltettük.

¹⁰ A törpebirtokos-napszámosok földjáradék-jövedelme a 10 kat. holdnál kisebb birtokkal rendelkezők jövedelménél van kimutatva. (Lásd alább.)

értékét nem vesszük számba, illetve, ha a közterheket is figyelembe vesszük, a fejenként felhasználható átlagos jövedelem még ennél is kisebb.)

2. Az 1930. évi népszámlálás 218.044 kereső mezőgazdasági cselédet tüntet fel, akiknek eltartottja 381.578 lélek volt. A mezőgazdasági cselédek kortagozódás szerinti megoszlása azt mutatja, hogy kb. 22%-a a 7—19 éves korcsoportba (jórészt természetesen a felső korhatár közelébe) tartozott, akik félkonvencióval szegődtek el. Ennek megfelelően a 218.044 gazdasági cseléd 194.059 egészkonvenciót kapott. A teljes konvenció országos átlagban a következő:

12 hl búza (15·58 pengő/métermázsa)	153·31 P
8 „ rozs (11·07 pengő/métermázsa)	69·08 „
4 „ árpa (12·61 pengő/métermázsa) ...	32·28 „
10 q tengeri (egy hold föld) (12·38 pengő/métermázsa)	123·80 „
Napi 1 liter tej (18·6 fillér/liter)	67·89 „
Pénzbér	20— „
Összesen	466·36 P

Ehhez járul még a gazdasági cseléd udvarán felnevelt aprójószág értéke, amit 70 pengőre értékeltünk. Így a gazdasági cseléd jövedelme 536·36 pengő volt 1930/31-ben. A 218.044 konvencióban szereplő 170.074 egészkonvencióhoz a cselédház lakáshasználata is járult, amit szintén egyenként 5 q búza értékével számítottunk. A 170.074 lakással számított egészkonvenció és a 23.985 lakás nélkül számított félkonvenció együttes értéke 110·9 millió pengőt tett. Ehhez járul még a tüzelőanyag 11·8 millió pengős értéke s így a gazdasági cselédek összes jövedelme 1930/31-ben 122·7 millió pengő volt. Ebből az összegből a gazdasági cselédek kategóriájába tartozó 218.044 kereső és 381.578 eltartott, összesen 599.622 lélek mindegyikére 204·63 pengő jutott.

3. A 10 kat. holdon aluli kisbirtokosok és kisbérlok kategóriájába tartozókat két csoportba foglaljuk. Az első csoportba az 1 holdon aluli, a másik csoportba pedig az 1—10 kat. holdas kisbirtokosokat és kisbérloket soroljuk.

Az 1 kat. holdon aluli birtokosok és bérlők	
keresőinek száma	25.857
segítő családtagok száma	8.829
eltartottjaik száma	40.402
Összesen	75.088 ^{10/a}

Az 1—10 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérlők kategóriájába tartozó

keresők száma	465.006
segítő családtagok száma	316.085
eltartottjaik száma	893.708
Összesen	1,674.799

Az ebbe a kategóriába tartozó keresők az év nagyobb hányadában voltak foglalkoztatva, mint a mezőgazdasági munkások, ezek munkakapacitása tehát jobban volt kihasználva¹¹ és kb. 200 munkanapot dolgoztak egy évben. A 465.006 kereső kisbirtokos és kisbérlő munkateljesítménye 93·0 millió munkanapot tett, amihez még a segítő családtagok munkája járul. A 316.085 segítő családtag által teljesített munkát, ha egyenkint évi 100 munkanap teljesítményt tételezünk fel, 31·6 millió munkanapra becsülhetjük. Az 1—10 holdas kisbirtokosok és kisbérlők kategóriájába tartozók munkateljesítményét tehát összesen 124·6 millió munkanapra becsülhetjük. Hasonló számítások szerint az 1 kat. holdon aluli kisbirtokosok és kisbérlők keresőinek és segítő családtagjainak munkateljesítményét 6·1 millió munkanapban vehetjük fel, úgy, hogy az itt említett népesség összes munkateljesítménye 130·7 millió munkanapra tehető. Ennek értéke a 2·10 pengőátlagos napszámber mellett 274·5 millió pengőt tett. Az ebbe a kategóriába tartozó kisbirtokosok és kisbérlők további jövedelmét a tulaj-

^{10/a} E kis szám magyarázata az, hogy a törpebirtokosok legnagyobb része a napszámos-törpebirtokosok kategóriájához tartozik. (Lásd fentebb.)

¹¹ Dr. Matolcsy Máttyás: Mezőgazdasági munkanélküliség Magyarországon. A Magyar Gazdaságkutató Intézet 6. sz. külön kiadványa. 13. és köv. lap.

donukban lévő birtokok földjáradéka képezte. A 10 kat. holdnál kisebb birtokok területe 3,208.846 kat. hold. Ennek földjáradékát a haszonbér alapján vehetjük számba. A földművelésügyi minisztérium haszonbér-statisztikája országos átlagban az 5 kat. holdnál kisebb birtokokra 2·3 q búza, az 5—10 kat. holdas birtokokra 1·9 q búza haszonbért közöl. Ezek alapján a 10 kat. holdnál kisebb birtokok kat. holdankinti átlagos haszonbére 2·1 q búza volt. Figyelemmel kell azonban lennünk arra, hogy a 3,208.846 kat. hold kisbirtokból 312.000 kat. hold szőlő, amelynek úgy hozama, mint bérértéke jelentékenyen nagyobb az egyéb mezőgazdasági művelés alatt álló területeknél. Ezt akként vettük figyelembe, hogy a szőlőterületek haszonbérjövödelmét 4·0 q búza kat. holdankinti haszonbérrel vettük számba. Ezek figyelembevételével a 10 kat. holdnál kisebb birtokok 3,208.846 kat. holdnyi területének bérértéke 7·33 millió q búza volt. Ennek értéke a búza 1930/31. évi majori ára alapján — 15·58 pengő métermázsánként, a gabonajegy árából a gazdának jutó részt is figyelembevée — 114·2 millió pengőre adódott.

Az ebbe a kategóriába tartozó népesség általában saját házában lakik s ezért az általuk lakott kb. 491.000 háznak haszonértéke az előbbieken említett értékelés alapján 38·2 millió pengőre adódik. Az aprójószágból származó jövedelmet családonként 100 pengőre becsülve, 49·1 millió pengőre tehetjük.

<Az 1—10 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérlők jövedelme ezek szerint a következő:

1. 130·7 millió munkanap értéke	274·5 millió pengő
2. A 3,208.846 kat. hold haszonbérértéke	114·2 „ „
3. 491.000 ház haszonértéke	38·2 „ „
4. Aprójószágból származó jövedelem	49·1 „ „
Összesen	476·0 millió pengő >

A 10 holdnál kisebb birtokosok és bérlők 476 millió pengős jövedelmét azonban a 3·2 millió kat. holdnyi

× birtokot terhelő kölcsönök kamatterhe kisebbíti. <Az 5 kat. holdnál kisebb birtokok kamatterhe a kérdéses évre 56·5 millió pengőt tett, az 5—100 kat. holdas birtokoké pedig 89·0 millió pengő volt.¹² Átszámítás után azt tehetjük fel, hogy 10 holdnál kisebb birtokokra 78·4 millió pengő, a 10—100 holdas birtokokra pedig 67·1 millió pengő kamatteher esett.>

× <A 10 kat. holdnál kisebb birtokkal rendelkező kisbirtokosok és kisbérlők 1,749.887 főnyi népességének 476·0 millió pengős jövedelméből adóssági kamat címén 78·4 millió pengőt kell levonni, úgyhogy 397·6 millió pengő állott rendelkezésükre, amiből egy-egy lélekre 227·2 pengő jutott.>

4. A 10—100 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérlők	
keresőinek száma	179.312
segítő családtagjainak száma ..	197.214
eltartottjainak száma	371.029
Összesen	747.555

Az ebbe a birtokkategóriába tartozó kisbirtokosok és kisbérlők átlagos birtoknagysága 30 hold körül van. Ez azt a birtoktípust jelenti, ahol a kisbirtokos munkakapacitása csaknem teljesen ki van használva.¹³ A 179.312 kereső kisbirtokos és kisbérelő, valamint 197.214 segítő családtagjának munkateljesítménye, ha a keresők évi foglalkoztatottságát 300 munkanapra, a segítő családtagokét pedig 150 munkanapra tesszük, 83·4 millió munkanapra adódik. Ennek értéke az átlag 2·10 pengős munkabér alapján 175·1 millió pengő.

A 10—100 kat. holdas birtokok területe 5,333.589 kat. hold, amelynek átlagos kat. holdankinti bérösszegét a földművelésügyi minisztérium közlése szerint 1·63 q búzára tehetjük. Az 5·3 millió kat. hold bérjövödelme

¹² Dr. Matolcsy Mátyás: Az új földreform munkaterve, 1935. 137 lap. Megjegyzendő, hogy a kamatmérséklő intézkedések és a gazdaadósvédelmi rendelkezések következtében a mezőgazdaság kamatterhe nagymértékben csökkent.

¹³ Dr. Matolcsy Mátyás: Mezőgazdasági munkanélküliség Magyarországon. I. m., 15. lap.

tehát 8·69 millió q búza értékével volt egyenlő, amelyet a búza majori árával számítva, 135·4 millió pengőt kapunk. A bérjövedelem mellett figyelembe kellene venni a gazda vállalkozói nyereségét is. Számszerűen e tétel megfoghatatlan, annál is inkább, mert az 1930/31. válságos évben a vállalkozói nyereség a mezőgazdaságban illuzóriussá vált.

A 10—100 kat. holdas birtokok felszerelése — eszköztőke, állattőke, forgótőke — is nagy értéket reprezentál, amelynek kamatát a termelés során meg kell keresni. Kesztyűs Lajos adatai szerint ezen birtokkategóriánál a megművelt terület 1 kat. holdján 175 pengő érték esik az említett felszerelésre. Ennek kamatigénye, 7%-os kamat figyelembevételével, összesen 65·3 millió pengőt tett 1930/31-ben. A lakáshasználat értékét pedig az előbbiekhöz hasonló módon számítva, 14·0 millió pengőre becsüljük. Az ebbe a kategóriába tartozó 5·3 millió kat. hold adósságának 67·1 millió kamatterhét éppúgy, mint az előbbi kategóriánál, a jövedelemből le kell vonni.

◀ A 10—100 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérlek jövedelmének főbb tételei a következők:

1. 83·4 millió munkanap értéke..	175·1 millió pengő
2. 5,333.589. kat. hold haszonbér- értéke	135·4 „ „
3. Felszerelés kamatigénye	65·3 „ „
4. Lakóház haszonértéke.....	14·0 „ „
Összesen	389·8 millió pengő
5. Adóssági kamat	— 67·1 „ „
Mindössze	322·7 millió pengő

A 10—100 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérlek 747.555 főnyi népességének tehát 1930/31-ben 322·7 millió pengő jutott, amiből egy-egy lélekre 431·7 pengő esett.)

5. Az őstermelés másik ágában, a bányászat és kohászat körében foglalkoztatott munkásság számát és jövedelmi viszonyait a bányatárspénztárak (l. a Magyar Statisztikai Évkönyveket) tartják nyilván. Ezek szerint

a bányavállalatok 1930/31-ben 32.311 munkást alkalmaztak, akiknek 77.981 eltartottja volt. A népszámlálás viszont 33.987 kereső segédszemélyzetet tart nyilván. Eszerint tehát a bányavállalatokban a munkanélküliek száma 1676 volt. A munkások évi keresete 46,775.000 pengőt tett. Ehhez hozzá kell számítanunk a bányászok tulajdonában lévő házak haszonértékét. 8676 bányamunkásnak volt háza vagy házrésze. Ennek haszonértékét 694.000 pengőre becsülhetjük. 6662 bányásznak földbirtoka is volt: 3092-nek 1 kat. holdnál kisebb birtoka, 3329 pedig az 1—5 kat. holdas kategóriába, 198 az 5—10 kat. holdas, 34 a 10—20 kat. holdas, 7 a 20—50 kat. holdas és 2 az 50—100 kat. holdas kategóriába tartozott. Ezek birtokában 10.450 kat. hold volt, amelynek haszonértéke, kat. holdankinti 2:3 q búza bér mellett 374.000 pengőt tett. A bányászat és kohászat körében foglalkoztatottak jövedelme tehát 47,843.000 pengő volt. Ebből az összegből a keresők és eltartottjaik 111.968 főnyi népességének minden tagjára 427:3 pengő jutott.

6. Az iparban, a kereskedelem és hitel körében, a közlekedési üzemekben foglalkoztatott munkások jövedelmi viszonyairól az Országos Társadalombiztosító Intézet és az önálló társadalombiztosító intézetek statisztikája ad tájékoztatást. A társadalombiztosító intézetek a kényszerbiztosítás következtében a ténylegesen foglalkoztatott munkások számát a valóságnak megfelelően adják meg. A népszámlálás ezzel szemben csak arról számol be, hogy a népesség a felvétel időpontjában milyen foglalkozási ágakra tagozódott, de a munkanélküliség kérdésére kimerítő választ adni nem tud. A jövedelemeloszlás vizsgálata szempontjából szükség van a társadalombiztosító intézetek által nyilvántartott létszámra, vagyis a tényleges keresők számára. A népszámlálás adatait pedig arra használtuk fel, hogy megállapítsuk, a kérdéses jövedelem a valóságban a népesség minő részének jutott. A munkanélküliség problémánk szempontjából ugyanis azt jelenti, hogy a munkanélküliek legnagyobb része a családjuk egyéb keresőtagjainak eltartottjává válik. A jövedelemeloszlási kér-

désnek vizsgálatánál — mint az eddigi fejtegetésből kitűnik — a következő lépés az, hogy a munkásság ezen kategóriájának jövedelmét megállapítsuk. Az 1930. évi népszámlálás foglalkozási statisztikája az egyes foglalkozási ágakra nézve — a mezőgazdaságot kivéve, mert ezt egyéb szempontok szerint részletesebben tárgyalja — az önálló, a tisztviselő és a segédszemélyzet szerinti tagozódást megadja.¹⁴

A segédszemélyzet kategóriájába tartoznak az iparban, a közlekedésben, a kereskedelem és hitel körében dolgozó munkások, a háztartási alkalmazottak, cselédek, szolgák, vagyis mindazok, akiknek — amennyiben foglalkoztatva vannak — számát és jövedelmi viszonyait a társadalombiztosító intézetek nyilvántartják.

◀ Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint a segéd-

	Segédszemélyzet száma
Ipar	626.085
Kereskedelem	78.985
Közlekedés :	
Közutak	15.765
Vasutak	51.546
Posta stb.	10.414
Hitel	3.497
Közzolgálatban levők és a szabadfoglalko- zásúak által alkalmazottak	58.078
Házi cselédek	176.987
Összesen	1,021.357

¹⁴ Az iparokban tevékenykedő kereső népesség például foglalkozás szerint a következőkép oszlott meg :

Munkás	626.085
Tisztviselő	43.356
Önálló (kisiparos)	204.564
Házi és népiparos	11.322
Vándoriparos	1.349
Összesen	886.676

Az iparban foglalkoztatott 886.676 kereső eltartottjainak száma 996.581 volt.

Ezek közül az Országos Társadalombiztosító Intézet és az önálló társadalombiztosító intézetek nyilván tartottak :

Országos Társadalombiztosító Intézet	Munkások	Háztart. alkalm. száma
Országos Társadalombiztosító Intézet	467.530	148.409
Önálló társadalombiztosító intézetek	99.310	—
Összesen	566.840	148.409

Az 566.840 munkás és a 148.409 háztartási alkalmazott együtt 715.249 lelket jelent a népszámlálás 1,021.357 főnyi népességadatával szemben. A különbség legfőbb oka kétséget kizáróan a munkanélküliségben keresendő. Az alkalmazott statisztikai módszerünk esetleges hiányosságától eltekintve, a mutatózó 306.108 főnyi különbség a munkanélküliek számát jelenti 1930 december végén a kérdéses foglalkozási ágakban, illetve azokat a munkásokat, akik alkalmi munkát végeztek s a társadalombiztosító intézeteknél nem voltak nyilvántartva.

× <Az 1930. évi népszámlálás adatgyűjtése a munkanélküliség felől is érdeklődött és az összes munkanélküliek számát 1930 december végén 224.103-ra tette.¹⁵ Ebből 24.405 munkanélküli az őstermelés kategóriájában volt nyilvántartva. A jelenleg vizsgált foglalkozási ágakban tehát 199.698 volt a munkanélküliek száma, amelynek zöme, 143.077 lélek az iparra esett.

A népszámlálás és a társadalombiztosító intézetek nyilvántartásában szereplők különbségeiképpen mutatózó 306.108 főnyi tömegből 199.698 lelket a munkanélküliség hivatalos adata magyaráz. >A fennmaradó 106.410 ember sem a társadalombiztosító intézetek nyilvántartásában, sem a munkanélküliekre vonatkozó összeírás adatai között nem szerepel. Valószínű az, hogy ezek egyrésze munkanélküli volt, de a népszámlálás alkalmával abban a reményben, hogy rövidesen ismét munkát talál, nem vallotta magát munkanélkülinek, más része pedig főleg vidéken valamiféle alkalmi munkát

¹⁵ Statisztikai Havi Közlemények. 1931. 409. lap.

végzett s így a társadalombiztosító intézeteknél nem volt nyilvántartva, de munkanélkülinek sem írhatta be magát a népszámlálás alkalmával. A vizsgálat szempontjából ezt a réteget akként vesszük figyelembe, hogy felét munkanélkülinek tekintjük, másik felét pedig évi 960 pengő¹⁶ keresettel szerepeltetjük, megjegyezve, hogy ezzel jövedelmük megbecsülésében felső határt közelítettünk meg.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet és az önálló társadalombiztosító intézetek által nyilvántartott munkások és cselédek jövedelme 1930/31-ben a következő volt :

566.840 munkásnak jutott .	544.2 millió pengő bér
148.409 házt. alkalmazottnak	
jutott	103.1 „ „ „
Összesen .	647.3 millió pengő bér

Ehhez járul a nyilvántartásban nem szereplő 106.410 ember közül 53.205 keresőnek 51.1 millió pengő bére.

De az ipari, közlekedési, kereskedelmi stb. segéd-személyzet, másszóval a munkásság tulajdonában lévő házak és földbirtokok haszonbérértékét is figyelembe kell venni: 154.750-nek volt ugyanis háza vagy ház-része és 96.724-nek volt földbirtoka. Ez utóbbiak közül 54.774-nek 1 kat. holdnál kisebb birtoka volt, 37.927 pedig az 1—5 kat. holdas, 2828 az 5—10 kat. holdas és 922 a 10—20 kat. holdas birtokkategóriába esett. A házak haszonértékét 12.4 millió pengőre, a kb. 150.000 kat. hold föld haszonbérértékét pedig 5.4 millió pengőre becsülhetjük kat. holdankint, 2.3 q búza évi bért véve figyelembe.

⟨Az 1,021.357 kereső segéd-személyzet, cseléd és a 881.192 eltartott, összesen tehát 1,902.549 főnyi népességnek ezek szerint 1930/31-ben 716.2 millió pengő jövedelem jutott, amelyből egy-egy lélekre 376.4 pengő esett.⟩

¹⁶ A társadalombiztosító pénztáraknál nyilvántartott 566.840 munkásnak összesen 544.2 millió pengő jutott, átlagosan egy-egy munkásra : 960 pengő.

7. Az önálló kereskedők és iparosok jövedelmi viszonyait vizsgálva¹⁷ arra az eredményre jutottunk, hogy az önálló iparosok 204.564 főnyi keresője közül 149.550 azoknak a száma, akik évenként 1000 pengőnyi vagy ennél kisebb jövedelemmel rendelkeznek. A 204.564 önálló kisiparos eltartottjainak száma 393.139, amiből a 149.550 kisiparosra 318.302 eltartott esik. Ezeknek a kisjövedelmű kisiparosoknak 467.852 főnyi népességére tehát 1930/31-ben 149·5 millió pengő jövedelem esett, vagyis egy-egy lélekre 319·5 pengő jutott.

A népszámlálás foglalkozási statisztikájának összeállításában — mint fentebb közöltük — szerepel 61.046 kereső napszámos és 61.292 eltartottja : összesen tehát 122.338 lélek. Szerepel továbbá a „foglalkozás nélküliek és ismeretlen foglalkozásúak” megjelölés alatt 40.374 eltartott férfi és 40.328 eltartott nő, összesen 80.702 lélek. A véderő megjelöléssel feltüntetett 72.541 kereső és eltartott népességből 17.850 főnyi legénység és 3367 eltartottja szintén a csekély jövedelműek csoportjába sorolandó. E kategóriákba tehát összesen 224.257 lélek tartozik, akiknek fejenkénti átlagos jövedelmét nem becsülhetjük többre 250 pengőnél, úgy hogy összes jövedelmük 56·1 millió pengőre tehető.

Az eddig megvizsgált kategóriák népességének és jövedelmi viszonyainak alakulását a túloldali táblázat foglalja össze.¹⁸

Az egyes foglalkozási csoportokban az egy-egy lélekre jutó jövedelemhányad megtévesztő lenne, ha fel nem hívjuk a figyelmet arra, hogy az az összeg, amelyből egy-egy családnak kell megélnie, e tételeknek átlagban kb. négy-szerese. Szociális szempontból azonban szem előtt kell

¹⁷ Dr. Matolcsy Mátyás és dr. Varga István : Magyarország nemzeti jövedelme. 1936. 42 l.

¹⁸ Hangsúlyoznunk kell, hogy a vizsgált kategóriákban megállapított fejenkénti jövedelmi hányadok átlagértékek. Mégis feltehető, hogy olyan jövedelemkategóriákról van szó, amelyekben belül a jövedelemkülönbségek nem nagyon jelentősek. Ezért valószínű, hogy az átlagoktól való eltérések fel- és lefelé is 15—20%-ot nem haladnak meg, bár szórványosan — különösen a 10—100 kat. holdas kategóriában — nagyobb eltérések is előfordulhatnak.

tartani, hogy ez az átlag is — mint minden átlag — szélsőséges eltéréseket takar. Így például a mezőgazdasági munkások 229·3 millió pengős jövedelméből az 562.528 kereső mindegyikére átlagban 408 pengő esik. Egy-egy keresőre 1·22 eltartott jut. Az évi 408 pengőből

	Népesség	Az összes lakosság ‰-ában	Jövedelem millió pengőben	Az egyéni jövedelmek össze- gének ‰-a	Fejenkénti jövedelem pengőben
Mezőgazdasági munkások	1,250.349	14·4	229·3	5·0	183·4
Gazdasági cselé- dek	599.622	6·9	122·7	2·6	204·6
1—10 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérlok ..	1,749.887	20·1	397·6	8·6	227·2
10—100 kat. hol- das kisbirtoko- sok és kisbérlok	747.555	8·6	322·7	7·0	431·7
Bányászati és ko- házati munká- sok	111.968	1·3	47·8	1·0	427·3
Az ipar, közleke- dés stb. segéd- személyzete ..	1,902.549	21·9	716·2	15·4	376·4
A kisjövedelmű önálló kisipa- rosság	467.852	5·4	149·5	3·2	319·5
Napszámos, isme- retlen foglalko- zású, véderő ..	224.257	2·6	56·1	1·2	250·0
Összesen	7,054.039	81·2	2,041·9	44·0	289·5
A lakosság többi része	1,634.280	18·8	2,593·8	56·0	1,587·1
Mindössze	8,688.319	100·0	4,635·7	100·0	533·6

tehát átlagban összesen 2·2 egyénnek kell megélnie. Az egyes családokban azonban a keresők és eltartottak aránya nagyon változó. Ha az ellátatlan gyermekek száma egy családon belül nagy, az asszony esetleg nem is járhat munkába és így egyetlen kereső szűkös jövedelméből kénytelen a család tengődni. Ezzel ellentétben

viszont az is előfordul, hogy olyan családban, ahol serdülő korban lévő munkabíró családtagok vannak, a családnak esetleg mind az öt tagja bizonyos keresethez jut, amely átlagban esetleg el is éri a táblázatunkban szereplő átlagos keresetet. Az ilyen családok jövedelmének összege a biztos ellátottság helyzetét teremti meg.

A magyarországi lakosság 81%-ának fejenkénti jövedelme 1930/31-ben átlagosan 290 pengőt tett és az egyéni jövedelmek összegéből számára összesen csak 44% jutott. A lakosság többi részének — 19%-nak — minden tagjára 1600 pengő jutott. A lakosság közel 20%-ának átlagos jövedelme tehát kereken ötször akkora volt, mint a 80%-ot kitevő óriási többségnek. Amíg azonban a 80%-nyi lakosság átlagjövedelmétől csak kis eltérések tapasztalhatók, mert — mint a fentebbi táblázat mutatja — a vizsgált kategóriák átlagjövedelme 180—430 pengő között mozog, addig a nagyjövedelműeket is magába foglaló 20%-nyi lakosság 1600 pengős átlagos fejenkénti jövedelmétől nagy eltérések tapasztalhatók. Eme utóbbi csoport jövedelmi viszonyainak vizsgálata számtalan nehézségbe ütközik. Előbbi módszereink további alkalmazása lehetetlen. Azzal kell ugyanis számolni, hogy az egyes foglalkozási ágakhoz tartozó lakosságnak nemcsak főfoglalkozása alapján van jövedelme, hanem ezenfelül soknak van háza, birtoka, vagy egyéb vagyona is. A probléma annyira komplikált, hogy a becslésszerű megközelítés a megengedettnél nagyobb hibával járna. A jövedelemadóstatisztika pedig, amely a vizsgálat alapját képezhetné, közismerten a valóságtól eltérő jövedelmeket mutat az egyes kategóriákban. Az 1931. évi jövedelemadó-statisztika adatai szerint pl. a 10.000 pengőnél nagyobb jövedelemmel rendelkezők száma csak 16.619 volt. Ezeknek a jövedelemadó-kivetés céljából bevallott jövedelme 464·3 millió pengőt tett. A jövedelemadó alapját képező jövedelmekből magánadóssági kamat címén levont tételek a megadóztatottak jövedelmét csökkentik. Nem valószínű azonban, hogy ez az adóssági kamat kisjövedelmekké válik, mert csaknem elképzel-

hetetlen, hogy a nagyjövedelműek kisegyzisztenciáktól vegyenek igénybe jelentős hiteleket. A bankokhoz befolyó kamatok pedig a részvényvagyon megoszlása mellett nem igen válnak kisegyzisztenciák jövedelmévé. Éppen ezért számításainkban a nagyjövedelműek jövedelmét a jövedelemadó alapjául szolgáló adóbevallás alapján becsültük meg. 16.619 adófizetőnek — ha a keresők és az eltartottak országos átlagarányát vesszük számba — 36.168 főnyi lakosság felel meg.

Az adóstatistika adatai szerint tehát a lakosság 0.42%-ának az egyéni jövedelmek összegéből 10% jutott. De ha meggondoljuk, hogy a jövedelemadó céljából bevallott jövedelem a tényleges jövedelem felét, vagy harmadát sem mindig éri el, akkor joggal feltehetjük, hogy egyfelől 10.000 pengőnél nagyobb jövedelemmel a kimutatott 16.619 adózónál lényegesen többen rendelkeztek s hogy ezekre az összes jövedelmeknek lényegesen több, mint 10%-a esett. Valószínűleg nem járunk messze a valóságtól, ha a szóbanforgó kategóriának a lakosság számához viszonyított jelentőségét 0.4%-ról 0.6%-ra növeljük és azt tesszük fel, hogy az 52.130 főnyi lakoságnak az összes jövedelmeknek kb. 20%-a jutott. E feltevések alapján kitűnik, hogy Magyarországon az 1930/31. évben :

A lakosság	Az egyéni jövedelmek összegéből
0.6%-ának	20%
18.2%-ának	36%
81.2%-ának	44%
100.0%-ának	100% jutott.

A három kategória jövedelmének egymáshoz való aránya tehát 1 : 4 : 61 volna, a fejenkinti (nem családonkinti!) évi átlagjövedelem tehát jövedelemkategóriánként 290, 1.050 ill. 17.800 pengőre tehető. ^{18/a}

^{18/a} Megjegyzendő, hogy a számítási eljárás jellege mellett azt kell feltételezni, hogy a középső jövedelemkategória helyzete valamivel kedvezőbb, mint amilyennek az adatok alapján tűnnék. E kategória fejenkinti évi átlagjövedelme tehát valószínűleg valamivel több mint 1.050 pengő.

A jövedelemeloszlás a nyugateurópai országokban többnyire kedvezőbb. Németországban pl. 1928-ban a jövedelemeloszlás a következőképpen alakult ¹⁹:

A lakosság	Az egyéni jövedelmek összegéből
0.7%-ának	9.8%
9.7%-ának	26.1%
89.6%-ának	64.1%
100.0%-ának	100.0% jutott.

Az Észak-Amerikai Egyesült Államokban pedig:

A lakosság	Az egyéni jövedelmek összegéből
3.0%-ának	22.0%
11.0%-ának	18.0%
86.0%-ának	60.0%
100.0%-ának	100.0% jutott.

Az egyes országok jövedelemeloszlási viszonyainak összehasonlítása azonban nagy nehézségbe ütközik, a pénz eltérő vásárlóereje, valamint a gazdasági struktúra eltérő volta miatt is, amint arra Varga István helyesen világított rá^{19/a}.

A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége mellett az is nagy szerepet játszik, hogy a konjunktúraváltozások során az egyes kategóriák jövedelmi viszonyai miként változnak meg. Az ennek a kérdésnek számszerű vizsgálatához szükséges finomabb statisztikai módszerek nélkülözik a megfelelő statisztikai adatokat.

Annyi mindenesetre megállapítható, hogy a válság-mély óta a munkabérijövedelmek — sem a mezőgazdasági napszámbér, sem az ipari munkabér — nem követ-tek párhuzamosan az egyes termelési ágak növekvő pénzbevételeit. A munkából származó jövedelem pedig Magyarországon is az összes jövedelmek kétharmad-

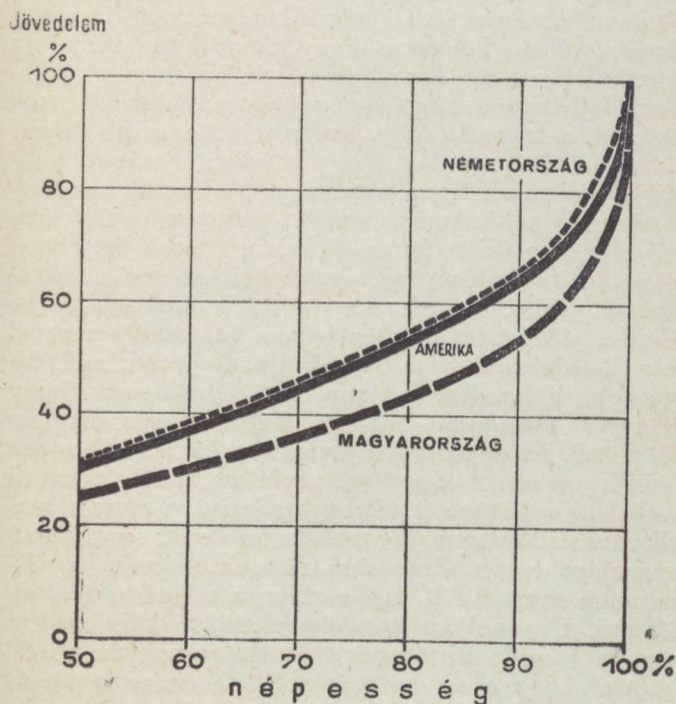
¹⁹ News Bulletin of the National Bureau of Economic Research megfelelő évfolyamait.

^{19/a} Varga István: Die Einkommenverteilung in Ungarn. Pester Lloyd. 1936 augusztus 7.

részét alkotja. A konjunktúra emelkedő szakaszán tehát a jövedelemeloszlás alakulása a fent megállapítottnál kedvezőtlenebb. Az eltolódás a végső eredményekben a becslésszerű számítások szerint nem jelentős.

⟨A jövedelemeloszlás kérdésénél hangsúlyozni kell azonban, hogy a jövedelmek egyenletesebbé tétele csak akkor vezethet igazán eredményre, ha a nemzeti termelés volumenét sikerül növelni, mert a lakosság alacsony életszínvonalának alapoka, hogy nemzeti jövedelmünk kicsiny.⟩

A jövedelemeloszlás alakulását az alábbi diagramm szemlélteti:



MÁSODIK RÉSZ

AZ ADÓTEHER MEGOSZLÁSA JÖVEDELEMKATEGÓRIÁK SZERINT

Az ország gazdasági teljesítményét a nemzeti jövedelem alakulása méri. A nemzet jóléte elsősorban attól függ, hogy mekkora nemzeti jövedelme, vagyis, hogy az előállított hasznos javak és teljesített szolgáltatások volumenéből mennyi áll rendelkezésre a társadalom számára. Nem kétséges, hogy Angliában vagy az Amerikai Egyesült Államokban, ahol a nemzeti jövedelem fejhányada négy-ötször akkora, mint Magyarországon, a lakosság életszínvonala is magasabb (hangsúlyoznunk kell azonban, hogy az egyes országok nemzeti jövedelmének ilyen összehasonlítása az illető országok árszínvonal-különbsége miatt pontosan nem végezhető el). A rendelkezésre álló hasznos javak és teljesített szolgáltatások mennyisége mellett az ország lakosságának jóléte, az általános életszínvonal alakulása szempontjából a javak eloszlásának van döntő szerepe. Ez a jövedelemeloszlás problémája. A jövedelmek kírívó egyenlőtlenségei gyakran azt eredményezik, hogy az egyes társadalmi rétegek életszínvonala nagyon különböző. Az egyenlőtlen jövedelemeloszlás különösen a szegény országokban súlyos probléma, ahol a nemzeti jövedelem volumene is viszonylag csekély, mert a rendelkezésre álló viszonylag csekély javaknak egyenlőtlen megoszlása egyes társadalmi rétegek számára a létminimum színvonalát, sok esetben a nélkülözést eredményezi. Ugyanolyan jövedelemeloszlási skála mellett az egyes társadalmi rétegek ellátottsága nagyon eltérő, a szerint, hogy a rendelkezésre álló hasznos javak és teljesített szolgáltatások milyen volumene képezi a jövedelemeloszlás tárgyát. E probléma szegény országokban annál súlyosabb, mert a jövedelemeloszlás

kérdése mellett a tőkeakkumuláció lehetősége is nagyfontosságú. A lakosság folyton növekvő száma, valamint a gazdasági élet fejlődése bizonyos tőkeakkumulációt feltétlen megkövetel. Ebből az következik, hogy ha a jövedelemeloszlást egyenletesebbé és így igazságosabbá tesszük, a megfelelő arányú tőkeakkumulációról más úton, így például a szociális biztosításnak kiépítésével, esetleg a közalkalmazottak nyugdíjigényének biztosítási alapokra való fektetésével kell gondoskodni.

A nemzeti jövedelem és a jövedelemeloszlás vizsgálata az elmúlt években Magyarországon is előtérbe nyomult. A nemzeti jövedelem viszonylag csekély volumene és a jövedelemeloszlás egyenlőtlensége a lakosság széles rétegének igen alacsony életszínvonalára enged következtetni, miért is a törekvés a jövedelemeloszlás kirívó egyenlőtlenségeinek tompítása felé mutat. Az alkalmazható eljárások természetesen nagyon eltérőek, a szerint, hogy a jövedelemeloszlás fő jogcímei közül melyikre gondolunk. Balás Károly kitűnő Pénzügytanában a jövedelemeloszlás fő jogcímeit:

1. árbevétel, vagyis árjövedelem;
2. munkabérjövedelem;
3. magánjogi járadékjövedelem és
4. közjogi járadékjövedelem kategóriáiban állapította meg.

Az első három: az ár-, a munkabér és a magánjogi járadékjövedelem a piac mechanizmusa által a kereslet és kínálat törvényei szerint alakul, az utolsó, a közjogi járadékjövedelem, vagyis az adók és illetékek a közjogi felsőbbbség parancsainak jogcímén áll elő. Magától értődik, hogy a jövedelemeloszlás megváltoztatásának, a jövedelemeloszlás befolyásolásának kérdésénél a figyelem elsősorban a közjogi járadékjövedelmek alakulása felé fordul, mert hisz annak megváltoztatása a közjogi felsőbbbség parancsaitól függ s ezen keresztül a jövedelemeloszlás szabályozásának egyik hatásos kulcsa a közjogi felsőbbbség kezében van. A jövedelemeloszlás befolyásolása az ár-, a munkabér és a magánjogi járadékjövedelmek szabályozása által is elérhető, ez azonban kevésbé van a közhatalom kezében, mint a közjogi

járadékjövedelmek átcsoportosítása. A munkabér szabályozása u. i. az egész árretegződés megváltozásához is vezethet és a jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételét tompítja, míg az átháríthatatlan adóknak az emelése a nagyjövedelmek elvonását eredményezi. Így kerül előtérbe az adótehermegoszlás vizsgálatának kérdése.)

Az adóteher-megoszlás vizsgálatánál mindenkéltől különbséget kell tennünk az adóteher és a közteher között. Az adóteher ugyanis csak egy része a köztehernek. A közteher nagyobb, mint az adóteher, mert a különböző közületek jelentős vagyonnal rendelkeznek, amelynek hasznát szintén a közületi feladatok finanszírozására fordítják. Ez is közteherjellegű, mert a nemzeti jövedelemnek ez a hányada is a közületi szükségletek fedezésére van lekötve. Az állami birtokok, bányák stb. vagy ugyancsak a vármegyék, városok gyakran igen tekintélyes kiterjedésű birtokainak, házainak, üzemeinek jövedelme a közületi gépezet fenntartását szolgálják, s a közterhek fedezésére rendeltettek az adók mellé.)

A közteher, illetve az adóteher súlyosságának megítélésére általában azt a módot alkalmazzák, hogy azokat a nemzeti jövedelem vagy az egyéni jövedelmek összegéhez hasonlítják. Magyarországon²⁰ pl.:

	az adóteher az összes egyéni jövedelmek százalékában	a közteher
1924/25-ben	18.5	21.3
1925/26-ban	20.4	20.9
1926/27-ben	21.8	22.7
1927/28-ban	22.2	23.4
1928/29-ben	21.6	22.6
1929/30-ban	23.0	23.2
1930/31-ben	25.4	27.4
1931/32-ben	25.9	31.0
1932/33-ban	25.6	28.4
1933/34-ben	27.3	30.0
1934/35-ben	26.3	28.8

²⁰ Dr. Matolcsy Mátyás és dr. Varga István: Magyarország nemzeti jövedelme 1924/25—1934/35-ben. Magyar Gazdaságkutató Intézet 11. sz. különkiadvány, 101. lap.

Ezek az adatok csak az általános tájékoztatást szolgálják s nem adnak választ arra, hogy milyen értékű az ellenszolgáltatás, amelyet a nemzetgazdaság a közterhek ellenértékeképpen kapott, a közületi adminisztráció eredményességéről sem adhatnak választ, arról, hogy az olcsó vagy drága, jó vagy rossz-e, hanem csak azt mutatják, hogy a jövedelmek milyen hányada áramlik át a közületi gépezet zsilipein. Mindezek a problémák túlérnek jelen vizsgálódásaink keretein. Ha azonban az adóteher súlyosságát vizsgáljuk, meg kell állapítani, hogy az egyes társadalmi rétegek, az egyes jövedelmi kategóriák:

1. az adóterheknek milyen részét viselik,
2. a rájuk eső adóteher jövedelmüknek milyen részét teszi.

E vizsgálat alapján állapíthatjuk meg az adóteher tényleges súlyosságát, vagyis azt, hogy az egyes rétegekre az adóteherből mennyi esik. „Az adóztatás mértékét ugyanis nemcsak abban a viszonyban kell meghatároznunk, amely a közületnek adóbeli igénye és egy-egy adófizetőnek adóteherviselő ereje között van, hanem abban a nagyságbeli viszonyban is, amely az egyik adófizetőnek adóterhe és a másik adófizetőnek az adóterhe között van. Az adóztatás mértékének szempontjában — mondja Balás Károly — benne kell lennie tehát az adóteher arányosságának is, mint követelménynek. Adóteherviselő-képességéhez viszonyítva ki-ki egyenlő arányban legyen a köz részéről megadóztatva és senki ne legyen adóteherviselőképességén túl megadóztatva. Ezzel fejezhetjük ki a legáltalánosabban az adóztatás mértékének helyes elvét, amelynek megvalósítására minden adóztatónak törekednie kell s amelynek figyelmen kívül hagyása ellen minden adóviselőnek kell, hogy joga legyen és módjában álljon küzdeni.“²¹

Az adóztatás ilyen felfogása serkent arra, hogy

²¹ Balás Károly: Pénzügytan, I. 66. lap. „Az, hogy az adóteherviselőképességhez viszonyítva ki-ki egyenlő arányban legyen megadóztatva progresszív adózást jelent, mert a nagyjövedelműek adóteherviselőképessége nem lineárisan, hanem progresszíven nagyobb mint a kisjövedelműeké.“

számszerűen vizsgáltassék meg az adótehernek egyes jövedelemkategóriák szerinti megoszlása, mert e nélkül nincs mód arra, hogy egyrészt az adóztatás az adóteher igazságosan arányos szétosztását megvalósíthassa, másrészt pedig, hogy az adóviselő az arányos adóztatást szorgalmazza. Ezek hiánya pedig az adókijátszás, eltitkolás, csalás stb. jelenségeire vezet, ami az adómorál elsorvadását eredményezi. Bár kétségtelen, hogy az adómorál fejlettségének főtenyezői: az általános műveltség nővéja, az állampolgárok becsületérzete, kötelességtudása,²² de mégis mindezen tényezők mellett ezekkel legalább is egyenrangú szerepet játszik az adórendszer konstrukciója, a progresszív adóztatás megvalósítása. Csak ilyen feltételek mellett fejlődhet annyira az adómorál, mint Angliában, ahol ismeretes az úgynevezett conscience money, a lelkiismereti pénz. Ezt azok az adózók fizetik be névtelenül és utólag a kincstárnak, akik meggyőződésük és lelkiismeretük ellenére az illető adóévben a tényleges jövedelmek után megállapítható adónál kisebb összegű jövedelmi adót fizettek.

Az adóteher jövedelemkategóriák szerinti megoszlásának ismerete tehát úgy az adóztatás, mint az adófizetők szempontjából nagyfontosságú. Az adótehermegoszlás vizsgálata azonban két irányban, úgy statisztikai, mint elméleti szempontból is nehézséget mutat.

Magángazdasági szempontból tekintve, az adó mindig teher gyanánt jelentkezik s magától értődően mindenki igyekszik terhét csökkenteni, másra hárítani. A különböző jövedelemkategóriákba tartozó lakosságra eső adóteher kiszámításánál nagy nehézség származik abból, hogy igen sok esetben nem azok viselik az adót, akik azt fizetik, hanem azok a rétegek, amelyekre hárítják.

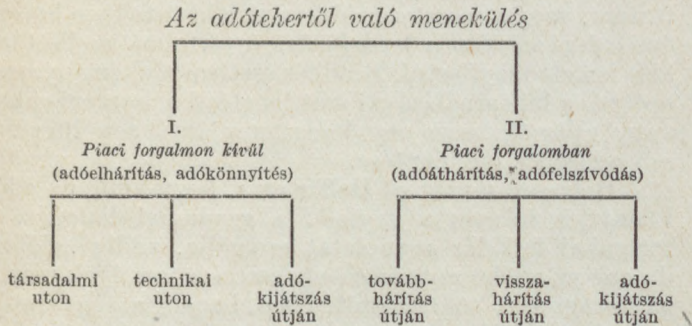
Az adótehertől való szabadulás útját az egyes adók természete és a közgazdasági életre gyakorolt hatása jelöli ki s általában az elméleti pénzügytan:

1. az adóelhárítás;

²² Dr. Pilisy A.: Az angol adóügyi törvényhozás, kormányzat és közigazgatás. Az Adó 1930. évi 4—5. száma 135. oldalán.

2. az adókönyvités ;
3. az adótőkésítés vagy adófelszívódás és
4. az adóáthárítás jelenségeit különbözteti meg.

A felsorolt jelenségek közül az első kettő a piaci forgalmon kívül, az utolsó kettő pedig a piaci forgalomban játszódik le s a következőkép sematizálható :²³



Az *adóelhárítás* jelenségét tapasztaljuk akkor, ha bizonyos körök útját állják annak, hogy reájuk adóterhet rójanak, vagy legalább is adóteherviselőkéességükkel arányos adókkal terheljék meg őket. Az *adóelhárítás* jelenségére Schaffle mutatott rá, felismerve, hogy az mindig társadalmi jelenség. Döntő szerepe van az *adóelhárítás* jelenségében az államszerkezet kialakulásának, vagyis annak, hogy arisztokratikus vagy demokratikus berendezkedésű országról van-e szó. „Mindaddig, ugyanis, amíg a közhatalom — mondja Heller Farkas kitűnő pénzügytanában — kizárólag a felső osztályok birtokában van, azoknak igen nagy kilátásuk van arra, hogy az adóterhet maguktól elhárítsák és egészen az alsó osztályok vállára rakják.” Jó példa erre a rendi állam, amelyben a felső osztályok adómentességet élveztek. Természetesen demokratikus államberendezkedés az *adóelhárítást* megnehezíti, de semmiesetre sem zárja ki, ha benne bizonyos érdekcsoportok túlságosan nagy társadalmi és politikai súlyra tesznek szert.

²³ Dr. Hajdu József : Menekülés az adótehertől az általános jellegű forgalmi adóknál. Budapest. 1930. 4. lap.

* <Az adótehertől való szabadulásnak másik módja, amit *adókönnyítésnek* nevezünk, különösen a termelésre vetett adóknál fordul elő s azt eredményezi, hogy az üzemek technikai berendezésének modernizálásával, tökéletesebb gyártási eljárások bevezetésével csökkenthetik a termelési egységre jutó adóterhet. >A cukor megadóztatása pl. régi időben a felhasznált répa alapján történt, vagy a szesztermelésben pl. a kisüstökben három évtizeddel ezelőtt a lepárló üst ürtartalma mellett az időt kellett megfizetni. >Mindkét esetben a nyersanyagok optimális kihasználásával vált lehetővé a termelt cukor vagy gyümölcsesz egy kilogrammjára vagy literjére eső adóteher csökkentése.

Helyesen mutat rá Heller arra, hogy amíg az adókönnyítés irányzata egyfelől a gazdasági haladás, a technikai fejlődés gondolatát szolgálja, addig „előfordulnak az adókönnyítésnek oly esetei is, amelyek nem a gazdasági élet tökéletesbítésében, hanem a fogyasztók megkárosításában nyilvánulnak meg, a forgalomba hozott minőség rosszabbítása, az árukba olcsóbb, gyakran oda nem való alkatrészek belekeverése által“.

<Az adótehertől való szabadulásnak útja az ú. n. *adótőkésítés*, vagyis az a jelenség, amikor a felek a forgalmat kívánják felhasználni az adóteher elől való menekülésre, oly módon, hogy az adóteher tőkésített összegével csökkentik az adásvétel tárgyát képező objektum értékét. >Nem kétséges, hogy pl. ugyanannak a háznak értékelésében és árában kifejezésre jut az a körülmény, hogy adómentes, vagy adóztatás alá vont házról van-e szó, mert hisz a vagyontárgyakat, termelési javakat hozadékuk alapján értékeljük, ezt a hozadékot pedig az adóteher állandóan csökkenti. Az értékelés ilyen alakulását az adó tőkésítése okozza. Heller és Seligmann nagyon találóan mutatnak rá arra, hogy az adótőkésítés helytelen kifejezés, mert tőkésítés pozitív folyamat, míg az adóteher az értéket csökkenti, elszívja s ők, különösen Heller következetesen *adófelszívás* jelenségéről beszél. Ilyen adóterhet azok viselnek, akik a jószág birtokában vannak, akkor, amikor az adót kivetik. Például az adómentes ház értéke akként csökken, amint közelebb

és közelebb kerül az adómentesség megszűnésének idejéhez. Az adófelszívódás jelensége csak termelési javaknál és hozadéki jószágoknál fordul elő, mert ezek értékelése rendszerint hozamuk alapján történik.

Jelen vizsgálat szempontjából azonban az adóelhárítás, az adókönyvités és az adófelszívódás problémája figyelmen kívül marad, mert nem azt vizsgáljuk, hogy egyesek vagy egyes érdekcsoportok milyen sikerrel alkalmazták az adókijátszásnak nevezett *adóelhárítási* elvet, arra sem vagyunk tekintettel, hogy a nyersanyagokat és félgyártmányokat terhelő adó milyen technikai tökéletesítéshez vezetett, az adófelszívódás jelentőségét sem vizsgálhatjuk, hanem az a feladatunk, hogy a meglévő adóteher megoszlását állapítsuk meg az egyes jövedelemkategóriák szerint, amint azt valóban viselik. Éppen ezért nem térhetünk ki az *adóáthárítás* kérdésének vizsgálatára elől, mert a modern gazdasági élet, a piac mechanizmusa módot nyújt arra, hogy az adót, akire azt kivetették, az ártényező megváltoztatásával mások vállára hárítsa át. Ez az adóáthárítás problémája.

Az adóáthárítás elmélete hosszú és sokfázisú fejlődésen ment át. Seligmann alapos munkájában képet ad az adóáthárítási elmélet fejlődésének minden mozzanatáról.

Itt csak a végső megállapítások felemlítésére szorítkozunk. Kezdetben az a felfogás uralkodott, hogy a csereforgalom, az árak alakulása módot nyújt az adóáthárításra és ha erre mód nyílik, úgy az adóáthárítás a kereslet és kínálat törvényei szerint feltétlen be is következnek. Később mind erősebbé lett az a felfogás, hogy az adóáthárítás sok tényezőtől függ, mindenek előtt a kereslet és a kínálat rugalmassága játszik döntő szerepet, de annak is nagy fontossága van, hogy az adózást miként valósítják meg és az adónemek megválasztásán is sok múlik, hogy kik viselik végeredményben az adóterhet. Van olyan felfogás is, Földesé, hogy az adótehertől való menekülés kérdése „tudományosan nem is követhető, amennyiben az adóáthárítás mintegy árnyékként kíséri az áralakulást.”²⁴

²⁴ L. Földes: Finanzwissenschaft. Jena, 1920. 311 oldal és Államháztartástan. Budapest, 1912. 233 oldal.

Az adóáthárítás problémájának vizsgálatában Seligmann jár elől, aki az adóáthárításra vonatkozó fel fogását a következő 11 pontban foglalta össze :

1. Minél tartósabb a megadóztatott tárgy, annál hosszabb sorozatú évi fizetéseket kell adó fejében teljesíteni és a jövőbeli fizetések annál súlyosabb terhet fognak jelenteni, minél későbbi tulajdonosok hárítják vissza azokat az eredeti tulajdonosokra.

2. Monopol cikkeknel az adót nem lehet olyan könnyen áthárítani, mint a határtermék emelkedő költségeinél.

3. Minél általánosabb és minél kevésbé kivételes valamely adó, annál szűkebb lesz az az adómentes terület, amelyre az érdekelt termelők menekülhetnek, tehát annál inkább veszik magukra a termelők az adó terhét.

4. Ha a tőke le van kötve és mozgékonyága meg van akadályozva, akkor az adóáthárítás csekélyebb és lassúbb, mint ellenkező esetben.

5. Állandó kereslet mellett a termelők áremeléssel a fogyasztókra hárítják át az adót. Ha azonban a kereslet érzékeny, akkor a termelők az adónak egy nagyobb részét magukra veszik, vagy közülük néhányan abbahagyják a termelést.

6. Ha bizonyos jószágmennyiségnek a különböző részeit igen különböző árakon állítják elő, akkor a kisebb szolgáltatási képességű termelőket tönkretelheti egy olyan adó, amelyet a nagyobb szolgáltató erejűek még könnyen elviselnek.

7. Ha valamely jószágot csökkenő költségekkel lehet előállítani, akkor a fogyasztó valószínűleg jobban érzi az adó súlyát, mintha állandó, vagy emelkedő költségekkel dolgozó iparágbeli javakról van szó.

8. Minél jobban érinti valamely adó a nyereségtöbbletet, mint a határnyereséget, annál kevésbé valószínű az áthárítás, minthogy az ár a határköltségekhez alkalmazkodik.

9. Minél kisebb az adó, annál kevésbé zavarodik meg az egyensúly a kereslet és kínálat között és annál

kisebb lesz az a hatás, melyet valamely áthárítás előidézt, vagy megakadályoz.

10. Ha az adó nem arányos, hanem differenciális, annál erősebb vagy gyöngébb lesz annak az áthárítási hatása a szerint, amint progresszív vagy regresszív az illető adó.

(11) Ha valamely áru fogyasztási tárgy, akkor a már a fogyasztóra hárított adót a fogyasztó fogja véglegesen is viselni. Ha ellenben termelési jószág, akkor az áthárítási folyamat újra kezdődik és folytatódik.²⁵

Az adóáthárítás problémájának sokoldalú megvilágítását Seligmann ezekben a tételben foglalta össze.

A magyar közgazdászok közül leginkább Heller Farkas és Balás Károly foglalkoztak behatóan az adóáthárítás törvényszerűségeinek vizsgálatával.

Heller értékes elméleti fejtegetéseinek fő eredményeit a következő megállapításokban foglalta össze:

1. adóáthárítás a piac mechanizmusán keresztül csupán az ártényezők megváltozása következtében jöhet létre;

2. minden olyan adónemnél, amely a termelési, illetve piacrahozatali költségeket közvetlenül érinti, a kínálat részéről megvan a törekvés arra, hogy az adóterhet a keresletre hárítsa;

3. a kínálat könnyebben indíthatja meg az adóáthárítási folyamatot, mint a kereslet;

4. a fogyasztási javak piaca könnyebben enged teret az adóáthárításnak, mint a termelési javak piaca;

5. az adó által érintett javak társadalmi szükségletének szerkezete — a kereslet elaszticitása — fontos tényező az adóáthárítás terén.

Az adóáthárítás jelensége tehát gyakran mutatkozik, amikor az adót mint költségelemet a csereforgalomban, a megadóztatott mástól igyekszik visszaszerezni. Éppen ezért azok az adónemek, amelyek az ártényezőket közvetlen nem érintik, elméleti szempontból sokkal tökéletesebbek és nehezebben háríthatók át.

²⁵ Balás Károly: Pénzügytan I. kötet. 100 lap.

Heller vizsgálata eredményeképpen megállapítja, hogy :

1. könnyen áthárítható adók :
 - a) a *fogyasztási adók* és pedig annál könnyebben, minél nélkülözhetetlenebb cikket érintenek,
 - b) a *vámok* is a fogyasztási adók jellegét mutatják,
 - c) a *forgalmi adók* ;
2. nehezen áthárítható adók :
 - a *hozadéki adók*, föld-, ház-, kereseti, társulati adók ;
3. alig áthárítható adók :
 - a *személyi adók*, jövedelemadó, vagyonadó stb.,
4. átháríthatatlan adók :
 - a) az *örökösödési adó*,
 - b) a *nyereményadó*,
 - c) az *egyszeri vagyonadó*.

Az adótehermegoszlás megállapítása céljából azonban leginkább Balás Károly adóáthárítási vizsgálatait használhatjuk, megállapítva tételről-tételre az egyes adónemek áthárítási konjunktúráit. Balás vizsgálatai győznek meg arról, hogy az adóáthárítás jelensége nem teszi lehetetlenné és illuzóriussá az adótehermegoszlás megállapítását.

Balás vizsgálatának kiindulási pontja, hogy „az adóáthárítás jelensége jövedelemeloszlási jelenség, annak természete tehát összefüggésben kell, hogy álljon nemcsak a jövedelemeloszlás menetével, hanem a kialakult jövedelemágak különleges természetével is. Az adóknak éppen a jövedelemeloszlás menetével való összefüggésüknél fogva, szerintünk talán legfontosabb megkülönböztetését a reziduum és áradók szerint tesszük meg“.

Ezért tehát :

1. Ha az *általános jövedelemadó* valóságos és végleges reziduumjövedelmeket ér, adóáthárításnak nincs helye.
2. Ha az *általános jövedelemadó* jövedelemeloszlási szempontból végleges jövedelmi, vagy hozadéki rezi-

duumnak csak kevésbbé tekinthető jövedelmekre van kivetve, úgy az adóáthárítás elméletileg könnyebben bekövetkezhetik. Haszonbérre, házbérre stb. mint jövedelmekre kivetett adók áthárítása, legalább is részben, lehetséges.

3. Ha az *általános jövedelemadó földből származó* jövedelemre van kivetve, az adók áthárítása szempontjából a következő megkülönböztetéseket kell tenni:

a) A föld tulajdonosának *mezőgazdasági haszonbérből* származó jövedelmére, vagyis a tiszta földjára vetett adó elméletileg át nem hárítható a fogyasztókra, mert a mezőgazdasági termelés legfőbb cikkei nemzetközi áralakulás alá esnek. A termékek árösszege ugyanis nem emelhető az adókkal, mert az árszínvonal világgpiaci jelenség. (Ez a helyzet jelenleg kissé megváltozott, mert a kormányzat a mezőgazdasági termékek belső árszínvonalának kialakításában résztvesz. Boletta, prémiumok stb.) Az más kérdés, hogy a haszonbérre vetett adó áthárítható-e a bérlőre? Ez a mindenkori haszonbérleti konjunktúráról függ.

b) A mezőgazdasági üzem *hozadékára* vetett adónál az átháríthatóság lehetőségei elvileg nagyobbak, mint az ugyanilyen körbeli jövedelmi adóknál. Ennek az elvnek gyakorlati érvényesülése természetesen a mezőgazdasági cikkek áralakulási konjunktúráitól függ. Ezért például főleg világgpiaci mezőgazdasági cikkek termelésére berendezkedett üzemeknél az adóknak a fogyasztókra való áthárításának lehetősége nincs meg akár jövedelmi, akár hozadéki adó éri a mezőgazdaságot. A *kataszteri földadó* átháríthatóság tekintetében ugyanolyan jellegű, mint a földbirtokos haszonbérjövödelmére vetett adó.

4. Ha az *általános jövedelemadó* az ipari és kereskedelmi üzemek tulajdonosainak jövedelmét érinti, adóáthárítási szempontból ugyanazok a megfontolások érvényesek, mint amelyeket a mezőgazdasági *termelők* jövedelmére vetett adóknál megemlítettünk. Ezeknek az üzemeknek árkonjunktúrái azonban a gyakorlatban jóval elasztikusabbak, mint a mezőgazdasági cikkeké s ezért a csereforgalom során a fogyasztókra való adóáthárítás esélyei

is jóval kedvezőbbek, mint a mezőgazdasági üzemeknél. Még fokozottabb mértékben mondhatjuk ezt az ipari és kereskedelmi üzemek hozadéki adóira vonatkozólag.

5. *A személyi szolgálatokért fizetett munkabérek, fizetések, tiszteletdíjak stb.* akár jövedelem, akár kereset címén vannak is megadóztatva, lényegében véve olyan bevételek, amelyek a másik oldalon költségelemek. Az adóáthárításnak itt az a feltétele, hogy az illető keresetviszony egyúttal kétoldali áralakulási viszony-e, vagy pedig inkább egyoldalú függőségi természetű-e? Minél inkább monopoljellegű szolgálatról van szó (például egyéni tehetségénél fogva különösen keresett igazgató, szervező stb.), annál inkább fennforog az adóáthárítás lehetősége s ilyenkor könnyen lehet az adót az üzemre áthárítani, ellentétben a magánalkalmazottak fizetését terhelő adókkal szemben, amelyek többnyire nem háríthatók át a vállalatra.

6. *A házbirtokból* származó bevételek úgy tárgyi-hozadéki, mint jövedelemadóval megadóztathatók. Ha a házbirtokból származó jövedelem a költségtételek levonása után megmaradt tiszta járadékjövedelem, úgy az arra kivetett adó nem hárítható át. A házvagyonra előírt hozadéki adó, mint költségtétel bizonyos fokig áthárítható a lakókra. Az áthárítás lehetőségét azonban főleg az szabja meg, hogy a keresletnek, t. i. a lakóknak *fizetőképessége elég elasztikus-e?* Ez az általánosságban és az esetek többségében nem szokott meglenni.

7. *A vagyonadó* átháríthatósága szempontjából általánosságban azt kell vizsgálnunk, vajjon úgynevezett „szerző” vagy „nem szerző” vagyon van-e megadóztatva, továbbá, hogy általános vagyonadóról van-e szó?

A „szerző” vagyonok, vagyis vállalatok, vállalati üzemek vagy beléjük investált tőkék adójának átháríthatósága lényegében ugyanazok alá a szempontok alá esik, mint az ilyen vagyonok hozadéki adói, vagy a tulajdonosuk jövedelmére vetett adók. Ezzel ellentétben a „nem szerző” vagyonokra rótt adó általában át nem hárítható.

8. *Az áradók áthárítása*, tekintettel arra, hogy a csereforgalomba résztvevő árösszegekre vannak kivetve,

teljesen az áralakulás lehetőségeibe olvad bele. Ezért a kereslet megfelelő rugalmassága mellett az áradónak teljes diffúziója, felszívódása is előállhat és ilyenkor az illető fogyasztási adó teljes egészében a termelőre nehezedik. A kereslet merevsége viszont az illető adót teljes egészében a fogyasztásra tolja át.

(a) A *fogyasztási adóknál* a fogyasztásra kerülő cikk árösszege alkotja a fogyasztási adó alapját. Az adóáthárítás kérdése ezeknél az adóknál áralakulási probléma és abban jut kifejezésre, hogy az eladó növelheti-e az árat a fogyasztóval szemben, az adótétel erejéig. Ezt a mindenkori piaci helyzet dönti el. A gyakorlatban a fogyasztási adókat legnagyobb részben a fogyasztók viselik.

(b) A *forgalmi adó* szintén áradó és a fogyasztási adók módjára viselkedik. Kivétel itt csak az örökösödési és ajándékozási adó, amelyek nem háríthatók át.

(c) A *vámok* szintén áradó jellegűek és a piaci mechanizmuson keresztül többnyire a fogyasztókra tolnak át.

Balás Károly mélyreható vizsgálatai alapján meg lehet állapítani azt, hogy a Magyarországon érvényben lévő egyenesadók, forgalmi és fogyasztási adók, vámok és jövedékek tételei közül melyek alkotják az adóáthárítás tárgyát s melyeket viselik azok, akikre azokat előírták. A vizsgálataink során az egyenesadókat olyanoknak tekintettük, mint amelyeket azok viselik, akikre kivetették, pedig jól tudjuk, hogy a bérházak hozadéki házadója, vagy a vállalatok által reprezentált úgynevezett „szerzővagyonok“ vagyonadója stb. bizonyos mértékben alanya az adóáthárításnak. Ilyen egyszerűsítésekre szükség van, ellenkező esetben a számítás végrehajtható nem lenne. De azt is hangsúlyozzuk, hogy ez a hibaforrás olyan értelmű, hogy ezáltal a nagyjövedelmek kategóriájára kiadódó adóteher nagyobbnak látszik, mint a valóságban. A forgalmi és a fogyasztási adókat, valamint a vámokat és jövedékeket viszont úgy tekintetjük, mintha azok teljes egészében a fogyasztókra háríthatnának át. Erre a tapasztalás mellett az a körülmény is feljogosít, hogy a vizsgált esztendőben, 1935-ben, a konjunktúra emelkedő ciklusában a kereslet megnöve-

kedése mellett az emelkedő árszínvonal az adóáthárítás lehetőségeit nagymértékben fokozta.)

Az adóteher-megoszlás vizsgálatának elméleti nehézségeit és az adóáthárítás problémáját áttekintve, a feladat statisztikai megoldására kell térnünk. A statisztikai feladat megoldásának legnagyobb nehézségeit az adóstatisztika hiányossága okozza, annak ellenére, hogy az 1927. évtől kezdve a magyar királyi pénzügyminiszter évenként közlésezi a hivatalos adóstatistikát. Ezek a kötetek igen becses és részletes adatokat tartalmaznak az egyenesadókra nézve, a forgalmi, fogyasztási adók s vámok és jövedékekre nézve azonban a főösszegeken kívül nem közölnek részletesebb adatokat. A támpontot az utóbbi esetekben főleg a nevezett adóknak törvényhatóságok szerinti felsorolása szolgáltatta. A hivatalos pénzügyminiszteri adóstatistikák mellett forrásként még a szintén a pénzügyminisztérium kiadásában 1931-ben megjelent Önkormányzati Testületek Háztartási Joga és Statisztikája, valamint a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal szerkesztésében 1935-ben megjelent a Magyarország Községeinek Háztartási Viszonyai az 1934. évi községi költségelőirányzatok szerint című munka és számos személyes információ szolgált. De értékes támpontot nyújtott Fellner Frigyesnek 1937-ben megjelent Adótehermegoszlás című értékes munkája is, amely a jelen vizsgálattól eltérő szempontból, t. i. az egyes foglalkozási ágak szerint, vizsgálta az adóteher megoszlásának kérdését.

⟨Az adótehernek jövedelemkategóriák szerinti megoszlásánál a statisztikai feladat:

1. a jövedelemkategóriák megállapítása;
2. az egyes adótételeknek a jövedelemkategóriák szerinti szétosztása;
3. a főadónemek jövedelemkategóriák szerinti százalékos megoszlásának kiszámítása;
4. az egyes jövedelemkategóriák jövedelmének és adóterhének összehasonlítása.

A vizsgálat alapját képező jövedelemkategóriák meghatározása nem könnyű feladat. Sajnos egyrészt az adóstatisztika hiányossága miatt, másrészt azért,

mert a jövedelemeloszlás vizsgálatának módszertani nehézségei csak néhány jövedelemkategória megállapítását tették lehetővé, éppúgy mint a jövedelemeloszlás kérdésének tárgyalásánál, jelen vizsgálat alkalmával is csak néhány jövedelemkategóriára szorítkozhatunk. Ugyanazoknak a jövedelemkategóriáknak az adóteherben való részesedését vizsgáljuk, mint amely kategóriákat a jövedelemeloszlás vizsgálatánál megkülönböztettünk.

Három jövedelemkategóriába soroltuk az ország lakosságát: az első kategóriába a dolgozó tömegek széles rétege tartozik, a másodikat a polgári társadalom nem éppen vaskos törzse alkotja és a harmadik kategóriába a nagyvagyonúak és nagyjövedelműek kisszámú táborá tartozik. Az első kategóriába 7,054.039 lélek, a lakosság 81.2%-a, a másodikba 1,582.150 lélek, a lakosság 18.2%-a és a harmadik kategóriába 52.130 főnyi lakosság tartozik, a lakosságnak 0.6%-a.

1. Az első kategóriába tartozó 7,054.039 lélek a következőképpen oszlott meg foglalkozási ágak szerint:

1. Mezőgazdasági munkások	1,250.349
2. Gazdasági cselédek	599.622
3. 1 kat. holdon aluli és 1—10 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérlek	1,749.887
4. 10—100 kat. holdas kisbirtokosok és kisbérlek	747.555
5. Bányászati és kohászati munkások	111.968
6. Az ipar, közlekedés stb. segédse-mélyzete	1,902.549
7. A kisjövedelmű önálló kisiparosság	467.852
8. Napszámos, ismeretlen foglalkozás stb.	224.257

Összesen 7,054.039

A lakosság széles rétege tulajdonképpen a fejenkint évi 1000 pengőnél kisebb jövedelműek táborát alkotja, ide tartoznak a 100 kat. holdnál kisebb birtokosok is. Félreértés elkerülése végett meg kell jegyeznünk, hogy a 100 hold jövedelme nagyobb 1000 pengőnél, de a 100 holdas gazda jövedelme a családtagokra megosztva 1000 pengőnél kisebb fejenkinti jövedelemhez vezet.

A második jövedelemkategóriába a polgári társadalom 1,582.150 főnyi lakosa tartozik, amelynek alsó jövedelemhatára évi 1000 pengő és felső határa 10.000 pengő. A kereseti, jövedelem- stb. adók megállapításánál az adóstatistikában az 1000 és a 10.000 pengő jövedelemhatárok közötti jövedelemtétteleket kell figyelembe venni. A földbirtokosok csoportjába a 100 és az 1000 kat. hold között levő birtokosokat soroltuk. Itt is megemlítjük, hogy 1000 kat. hold jövedelme a tulajdonos családtagjai között oszlik meg és így a fejenkénti jövedelemhányad kisebb lesz 10.000 pengőnél.

A harmadik jövedelemkategóriába a nagyjövedelműek, a fejenként és évenként 10.000 pengőnél nagyobb jövedelműek 52.130 főnyi tábort soroltuk. A földbirtokosok közül ebbe a csoportba az 1000 kat. holdnál nagyobb birtokosok tartoznak.

A lakosság jövedelemkategóriák szerinti csoportosításánál három főcsoportot lehet megkülönböztetni, amelyek jellegzetességei a következők:

	Lélekszám	Fejenkénti évi átlagos jövedelem	Vagyoni viszonyaik földbirtokkal szemlélítve
I. A szerénysorú társadalom széles rétege	7,054.039	1000 P alatt	100 kat. h. alatt
II. A polgári társadalom	1,582.150	1000—10.000 P közt	100—1000 k. h. között
III. A nagyvagyosok és nagyjövedelműek tábora	52.130	10.000 P-n felül	1000 kat. h.-on felül

A vizsgálat során ismernünk kell az egyes jövedelemkategóriákba tartozó lakosságnak törvényhatóságok szerinti megoszlását s ezért mielőtt az adótehermegoszlás vizsgálatába kezdenénk, az alábbiakban megadjuk a lakosság ilyen értelmű tagozódását.

I. A szerénysorú társadalom 7,054.039 főnyi rétege az egyes foglalkozási csoportokban szám szerint és százalékokban — keresők és eltartottak — a következőképpen oszlik meg az egyes közigazgatási egységek között:



	Budapest	Tj. városok	Megyei városok	Községek	Együtt
1. Mezőgazdasági munkás ...	4.132	55.823	128.957	1,061.437	1,250.349
2. Gazdasági cseléd	562	16.722	38.147	544.191	599.622
3. 10 kat. holdon aluli kisbirtokos és kisbirtóló	1.441	57.746	118.082	1,572.618	1,749.887
4. 10—100 kat. holdas kisbirtokos és kisbirtóló	956	39.452	72.602	634.545	747.555
5. Bányászati és kohászati munkások ²⁶	244	5.486	3.583	102.655	111.968
6. Ipar, közlekedés stb. segédszemélyzete	479.116	214.851	431.069	777.513	1,902.549
7. Kiszívódelmű önálló kisiparosság ²⁶	58.950	42.577	77.200	289.125	467.852
8. Napszámos, ismeretlen foglalkozás stb.	31.665	27.672	56.623	108.297	224.257
Összesen	577.066	460.329	926.263	5,090.381	7,054.039

²⁶ A bányászati és kohászati munkások, valamint a kisiparosság lélekszámának a közigazgatási egy-
ségek szerinti megoszlására vonatkozó számítások a következő alapszámok alapján készültek:
Önálló iparos 75.069 54.782 98.372 369.480 597.703
Bányászati és kohászati munkás 242 5.217 3.387 97.700 106.546

	Budapest	Tj. városok	Megyei városok	Községek	Együtt
1. Mezőgazdasági munkás ...	0.3%	4.5%	10.3%	84.9%	100.0%
2. Gazdasági cseléd	0.1%	2.8%	6.4%	90.7%	100.0%
3. 10 kat. holdon aluli kisbirtokos és kisbirtó.....	0.1%	3.3%	6.7%	89.9%	100.0%
4. 10—100 kat. holdas kisbirtokos és kisbirtó	0.1%	5.3%	9.7%	84.9%	100.0%
5. Bányászati és kohászati munkások.....	0.2%	4.9%	3.2%	91.7%	100.0%
6. Ipar, közlekedés stb. segéd-személyzete.	25.2%	11.3%	22.7%	40.8%	100.0%
7. Kiszíjvedelmű önálló kisiparosság	12.6%	9.1%	16.5%	61.8%	100.0%
8. Napszámos, ismeretlen foglalkozás stb.	14.1%	12.4%	25.2%	48.3%	100.0%
Összesen.....	8.2%	6.5%	13.1%	72.2%	100.0%

A szerénysorú társadalom 7 millió főnyi tömegéből 72% a községekben és csak 8% él a fővárosban, illetve 7% a tj. városokban és 13% a megyei városokban.

II. A polgári társadalom ilyen megoszlását csak úgy sikerült megközelíteni, hogy a nagyjövedelműeknek törvényhatóságok szerinti megoszlását az alább alkalmazott módon megállapítottuk s az I. és III. kategória megoszlásának ismerete alapján a II. jövedelemkategória lakosságának tagozódása is mint reziduum kiadódott. A III. kategória közigazgatási egységek szerinti megoszlásának megállapításánál kiindulásként szolgál a 10.000 pengőnél nagyobb jövedelem után adózók számának alakulása, amelyet az adóstatisztika az egész országra és Budapestre különválasztva is megad. 1935-ben a 10.000 pengőnél nagyobb jövedelem után adózók száma 8838 volt, amelyből Budapestre 6168 esett: 69·8%. A többi 2670 10.000 pengőnél nagyobb jövedelem után adózó a tj. városok, a megyei városok és a községek között oszlik meg. Ezt csak annak feltételezésével közelítjük meg, hogy a 10.000 pengőnél nagyobb jövedelműek a 10.000 pengőnél kisebb jövedelem után adózókkal azonos arányban oszlanak meg az említett háromféle közigazgatási egységek területén. Ez a feltevés nem teljesen helytálló, mert a nagyobb jövedelműek valószínűen nagyobb arányban fordulnak elő a nagyobb vidéki városokban, mint a községekben. Az ebből származó hiba azonban nem jelentős.

1935-ben a jövedelemadókötelesek száma 204.529 volt, amelyből 69.532 Budapestre, 20.553 a tj. városokra, 34.884 a megyei városokra és 79.560 a községekre jutott. A tj. városok, megyei városok és községek jövedelemadóköteleseinek száma 134.997 volt, amelyből 15·2% a tj. városokra, 25·8% a megyei városokra és 59·0% a községekre jutott.

A vizsgálatunk tárgyát alkotó 2670 10.000 pengőnél nagyobb jövedelem után adózót ebben az arányban szétosztva, kapjuk a III. jövedelemkategória lakosságának törvényhatóságok szerinti megoszlását:

Budapest	69.8%	36.387 lélek
Tj. városok	4.6%	2.398 „
Megyei városok	7.8%	4.066 „
Községek	17.8%	9.279 „
Összesen	100.0%	52.130 lélek

II. A II. jövedelemkategóriának, a polgári társadalomnak törvényhatóságok szerinti tagozódása ezek alapján mint reziduum adódik és a következő:

Budapest	24.8%	392.731 lélek
Tj. városok	13.2%	208.075 „
Megyei városok	17.3%	273.936 „
Községek	44.7%	707.408 „
Összesen	100.0%	1,581.150 lélek

A három fő jövedelemkategóriába tartozó lakosság törvényhatóságok szerinti százalékos megoszlása tehát a következő:

	I.	II.	III.
Budapest	8.2%	24.8%	69.8%
Tj. városok	6.5%	13.2%	4.6%
Megyei városok ...	13.1%	17.3%	7.8%
Községek	72.2%	44.7%	17.8%
Összesen	100.0%	100.0%	100.0%

Érdekes az is, hogy az egyes törvényhatóságokban a három jövedelemkategória milyen százalékkal szerepel:

	I. jövedelmi kategóriában	II.	III.	Összesen
Budapest	577.066 (57.4%)	392.731 (39.0%)	36.387 (3.6%)	1,006.184 100.0%
Tj. városok ..	460.329 (68.6%)	208.075 (31.0%)	2.398 (0.4%)	670.802 100.0%
Megyei városok	926.263 (76.9%)	273.936 (22.8%)	4.066 (0.3%)	1,204.265 100.0%
Községek	5,090.381 (87.6%)	707.408 (12.2%)	9.279 (0.2%)	5,807.068 100.0%
Összesen	7,054.039 81.2%	1,582.150 18.2%	52.130 0.6%	8,688.319 100.0%

A következő feladat az egyes adótételeknek a három jövedelemkategória szerinti szétosztása. Ezt a számítást az Adóstatistika 1935. évi adatközlése alapján tételről-tételre az alábbiakban alkalmazott módszerek szerint hajtottuk végre.

I. EGYENES ADÓK.

Földadó.

A földadónak a vizsgált három jövedelemkategória közötti megoszlását a következőképpen határozzuk meg.

A jövedelemeloszlás vizsgálatánál a lakosság 81,2%-át kitevő szerénysorú társadalom között szerepelt

az 1 kat. holdnál kisebb birtokkal rendelkező munkásság,

az 1—10 kat. holdas kisbirtokosság és

a 10—100 kat. holdas kisbirtokosság.

A földadónak a lakosság széles rétegére nehezedő részét a 100 kat. holdnál kisebb birtokok földadójával vettük egyenlőnek. A polgári társadalomra jutó földadónak tehát a 100 kat. holdnál nagyobb birtokok adóját kell vennünk. A birtokok nagyságának felső korlátját a lakosság e kategóriájára a következő meggondolás alapján határozzuk meg: a jövedelemadó-statisztika szerint azon földbirtokosok — jövedelemadó fizetők — száma, akiknek évi jövedelme 10.000 pengőnél nagyobb volt, 1935-ben 938 volt. Ez a 938 földbirtok a 938 legnagyobb földbirtok volt. Ha meggondoljuk azonban, hogy 1933-ban a válság idején ez a szám még 20%-kal nagyobb, 1131 volt és hogy a birtokstatisztika szerint az 1000 kat. holdnál nagyobb birtokosok száma 1228, úgy nyilvánvaló, hogy a III. kategóriába az 1000 holdnál nagyobb birtokosok tartoznak, a II. kategória szempontjából pedig a 100 és az 1000 kat. holdas birtokok jönnek számba. Nem kétséges ugyanis, hogy a jó konjunktúra idején, mikor a búza és az állatárak 2—3-szor olyan magas szinten voltak, mint a válságmély, 1932—1933. évben, a 10.000 pengőnél nagyobb jövedelmű földbirtokosok száma nagyobb volt az 1933. évre megadott

1131-nél és valószínűen elérte az 1228-at. Az a körülmény ugyanis, hogy a földadó évről-évre a konjunktúraváltozásoktól függetlenül csaknem állandó volt, helyessé teszi ezt az eljárást, mert ha a birtokosok jövedelme átmenetileg csökkent is és 10.000 pengő alá hanyatlott, összes egyenes adóterhük csaknem változatlan maradt.

A földadó megoszlásánál tehát az

I. jövedelemkategóriába a 100 kat. holdon aluli birtokok ;

II. jövedelemkategóriába a 100—1000 kat. holdas birtokok ;

III. jövedelemkategóriába az 1000 kat. holdon felüli birtokok földadóját kell számbavennünk.

	Terület k. hold	Adóköteles terület k. hold	Kat. tiszta jövedelem a. korona	Kivetett pengő	földadó ‰
100 kat. holdnál kisebb birtokok	8,716.660	8,314.611	93,508.000	21,693.000	64.5
100—1000 kat. holdas birtokok	3,477.471	3,202.361	24,139.000	5,601.000	16.7
1000 kat. holdon felüli birtokok	3,943.892	3,648.377	27,291.000	6,331.000	18.8
Összesen	16,138.023	15,165.349	144,938.000	33,625.000	100.0

A 33.6 millió pengő összegű előírt földadó azonban nem folyt be teljes összegében, mert évről-évre az előírt adónak bizonyos százaléka hátralékban marad. Ilyen módon tehát a tényleg befizetett földadó 30,894.000 pengőt tett 1935-ben. Ezt az összeget a három jövedelemkategória között az adókiivetésnek a fenti táblázatban közölt százalékos megoszlása szerint felbontva a következő eredményt kapjuk :

I. a széles rétegre ..	19,927.000 pengő
II. a polgári társadalomra	5,159.000 „
III. a nagybirtokosokra	5,808.000 „
Összesen	30,894.000 pengő földadó jut.

Figyelembe kell azonban venni, hogy az 1935. évi 2001. P. M. sz. rendelet alapján azoknak a birtokosoknak, akiknek egy község határában 100 aranykorona

kat. tiszta jövedelemnél kisebb jövedelmű földbirtokuk van, földadóját a mezőgazdaságot megsegítő alap terhére jóváírták. Ez összeg 1935-ben 4,296.000 pengőt tett, amely tétel az I. kategória földadójából levonandó, úgy, hogy

I. a széles rétegre .	15,631.000	pengő
II. a polgári társadalomra	5,159.000	„
III. a nagybirtokosokra	5,808.000	„ földadó jutott.
Összesen	26,598.000	pengő
Adómegterítés ..	4,296.000	„
Összes földadó .	30,894.000	pengő. >

Házadó.

A házadónak jövedelemkategóriák szerinti megoszlását a következőképpen határozzuk meg :

A jövedelemeloszlás vizsgálatánál a lakosság 81-2 százalékát tevő társadalomban szerepeltek :

1. a mezőgazdasági munkások ;
2. a gazdasági cselédek ;
3. 1—10 kat. holdas kisbirtokosok és bérlők ;
4. 10—100 kat. holdas kisbirtokosok és bérlők ;
5. a bányászati és kohászati munkások ;
6. az ipar, kereskedelem, hitel, közlekedés, valamint a közszolgálati és szabadfoglalkozásúak segédszemélyzete ;
7. a kisjövedelmű önálló kisiparosság ;
8. az ismeretlen foglalkozásúak, napszámosok stb.

Azt, hogy az évi házadó összegéből mennyi esik ezekre a kategóriákra, annak a feltételezésével közelíthetjük meg, hogy az említett kategóriákban a lakosság egy- és kétszobás házakban lakik. Kétségtelen, elvértve előfordul, hogy a vagyonosabb gazdák, az 50—100 holdas gazdák, vagy a jobbmódú iparosok, akik még ebbe a kategóriába tartoznak, két szobánál nagyobb házban

lagnak. Az ebből eredő hiba azonban elenyésző, mert 1935-ben a kis- és a nagyközségekben a három lakószobás házak száma mindössze 76.072 volt, amelyből a 3357 kis- és nagyközségre egyenkint átlagban 22 ház esett. De ha a kétszobásnál nagyobb lakóházak 131.022 számát vesszük is figyelembe, úgy egy-egy községre átlagban 39 ilyen ház esik. Ha meggondoljuk, hogy a községekben a főjegyző, adóügyi vagy segédjegyző, orvosok, esetleg állatorvos, tanítók, papok, egyéb tisztviselők legtöbbje két szobánál nagyobb lakásban lakik, úgy nyilvánvaló, hogy az általunk vizsgált kategóriákban csak elvétve fordul elő a kétszobás háznál nagyobb ház.

Az egy- és a kétszobás lakóházak száma és azok haszonértéke az 1934. évi novemberi állapotnak megfelelően, az 1935. évi házádkivetési lajstromok szerint a következő:

	A z a d ó k ö t e l e s					
	1 szobás házak		2 szobás házak		Összesen	
	száma		száma		szám	
	haszonértéke		haszonértéke		haszonérték	
	pengő		pengő		pengő	
Kis-és nagyközségek	494.237	22,121.091	345.564	34,728.712	839.801	56,849.803
Megyei városok ...	72.554	4,926.227	47.739	7,131.190	120.293	12,057.417
Tj. városok	30.781	1,874.331	16.749	2,394.780	47.530	4,269.611
Budapest	1.077	296.301	1.024	404.175	2.101	700.476

Összesen... 598.649 29,218.450 411.076 44,658.857 1,009.725 73,877.307

A házádot a házak haszonértéke alapján vetik ki, különböző kulcs szerint:

Budapesten	a haszonérték	17%-ában
Tj. városokban	„	16%-ában
Megyei városokban	„	16%-ában
Kis- és nagyközségekben ..	„	14%-ában

Az 1—2 szobás házak haszonértékéből az itt felsorolt házádkulcsok alapján a lakosság széles rétegét terhelő házádo a következő:

	Adóköteles 1-2 szobás házak haszonértéke P	Házadó kulcsa	1-2 szobás házak házádoja P
Budapest	700.476	17%	119.000
Tj. városok	4,269.611	16%	683.000
Megyei városok	12,057.417	16%	1,929.000
Nagy- és kisközségek	56,849.803	14%	7,959.000
Összesen.....	73,877.307		10,620.000

A lakosság széles rétege számára a házadónak azt a részét vettük számba, amely az egy- és kétszobás házakra volt kivetve, megjegyezvén, hogy ez az a lakástípus, amely a falusi nép és a városi munkásság szempontjából számba jön.

A polgári társadalom rétegére nehezedő házadót mindenestre a két szobánál nagyobb, tehát három- és ennél több szobás házakra kirótt adóval vesszük figyelembe. A felső határt a 10.000 pengőnél nagyobb bértékű házak alkotják. Itt figyelmeztetnünk kell arra, hogy a háztulajdonosok tényleges jövedelme a házadók folytán a bruttó bevételeknek csak kb. fele. Ilyenmódon tehát a jövedelemhatár a névlegestől eltér. Ezt ellensúlyozza azonban a figyelembe veendő jövedelemrétegződés szempontjából az a körülmény, hogy a háztulajdonosoknak legtöbb esetben egyéb forrásból is van jövedelmük. A jövedelemadó-statisztika szerint azoknak az adózóknak a száma, akiknek házvagyontól származó jövedelme 1000 és 10.000 pengő között volt 1935-ben :

	Szám	Jövedelem
Vidéken	7.903	29,327.000 pengő
Budapesten	6.668	47,198.000 „
Összesen	14.571	76,525.000 pengő volt.

A 10.000 pengőnél nagyobb jövedelműekre vonatkozóan pedig a következő adatok érvényesek :

	Szám	Jövedelem
Vidéken	132	3,923.000 pengő
Budapesten	968	37,160.000 „
Összesen	1.100	41,083.000 pengő

A széles néprétegre nehezedő házadó — az egy- és a kétszobás házak adója — 10,690.000 pengő volt. Ez összeget levonva a 79,011.000 pengő házadóból, a fennmaradó 68,321.000 pengőt a következő két jövedelemkategóriára a 76.5 és 41.1 arányában kell szétosztani. Ezek szerint a házadó megoszlása a következő :

I. a lakosság	81.2%-ára esett .	10,690.000 pengő
II. „	18.2%-ára „ .	44,477.000 „
III. „	0.6%-ára „ .	23,844.000 „
a lakosság 100.0%-ára esett .		79,011.000 pengő

Rá kell mutatnunk itt arra, hogy a II. és III. jövedelemkategóriára kiadódó házadó jelentős részét az adóáthárítás lehetősége folytán a lakók fizetik. Ennek számszerű megállapítása azonban lehetetlen.

Kereseti adó.

Kereseti adót fizetnek minden ipari, kereskedelmi és általában hasznot hajtó tevékenység után.

A lakosság 81.2%-át tevő széles rétege közül általános kereseti adót fizetnek a kisiparosok, a 100 kat. holdnál kisebb bérlők.

A kereseti adó kulcsa az adó kivétel alapjául szolgáló tiszta jövedelem után általában 5%.

Az önálló iparosok 204.564 főnyi keresője közül 149.550 azoknak a száma,²⁷ akik évenként 1000 pengőnyi vagy ennél kisebb jövedelemmel rendelkeznek. A jövedelemeloszlás vizsgálatánál a szóbanforgó legszélesebb rétegbe ezek az önálló iparosok beletartoznak. Az adóstatistika kimutatása szerint az 1000 pengő vagy annál kisebb jövedelmű adóköteles iparosok száma 165.183 volt. Az adóstatistikában feltüntetett nagyobb létszám annak a következménye, hogy az egyéb forrásból származó jövedelem miatt az 1000 pengő jövedelmet többen érik el. A kereseti adó alapját 71,379,100 pengő alkotta, amelyet 3,586.750 pengő általános kereseti adó terhelt.

A földhaszonbérlek által fizetett általános kereseti adóból azt a részt kell számba venni, amely a 100 kat. holdnál kisebb bérletekre esik. A haszonbérelt birtokok összes területe 2,798.477 kat. hold, amelyből a 100 kat. holdnál kisebb bérletek 1,059.239 kat. holdat tesznek.²⁸

²⁷ lásd 28 lap.

²⁸ 1. Magyar Statisztikai Közlemények 99. kötet: Magyarország Földbirtokviszonyai az 1935 évben. 15 lap.

A földhaszonbérlok számára előírt 1,565.410 pengő általános kereseti adót ennek arányában, de figyelembe véve a kisebb birtokok viszonylag nagyobb jövedelmezőségét kell szétosztani. A 100 kat. holdnál kisebb birtokok átlagos kataszteri jövedelme 10.7 aranykorona, a 100 kat. holdnál nagyobbaké pedig 9.4 aranykorona. Az itt mutatkozó 14%-os eltérést figyelembe véve :

	Bérleti birtokok	
	területe kat. hold	kereseti adója pengő
a 100 kat. holdnál nagyobb	1,739.238	875.938
a 100 „ „ kisebb	1,059.239	689.472
Összesen	2,798.477	1,565.410

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a kisbirtokokat terhelő adótöbblet valószínűen 14%-nál nagyobb, mert nemcsak a nagyobb kataszteri tiszta jövedelem arányában nagyobb föld- és kereseti adó terheli őket, hanem a házadó is jóval nagyobb súllyal szerepel, mint a nagybirtoknál, ahol a cselédházak adómentesek, a kastély házadója pedig több mint 1000 holdra oszlik meg.>

A 100 kat. holdnál kisebb bérletek után fizetett általános kereseti adót ezenkívül úgyis meghatározhatjuk, hogy a földhaszonbérlok által 1000 pengő kereseti adóalapig fizetett összegeket számba vesszük. Azt tételezzük ugyanis fel, hogy a 100. kat. holdnál kisebb bérleti gazdaságok átlagos tiszta jövedelme 1000 pengő alatt van. E feltevésünket alátámasztják a kisgazdaságokra vonatkozó számtartási vizsgálatok.²⁹

1000 pengő kereseti adóalapig a földhaszonbérlok által fizetett általános kereseti adó 983.450 pengő volt 1935-ben. Az itt alkalmazott feltevést elfogadva :

²⁹ Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület Üzemstatistikai Bizottságának V. kiadványa: Mezőgazdaságunk üzemi eredményei 1935-ben. 95 és köv. lap. A dunántúli kisgazdaságok 1 kat. holdjára eső tiszta hozam 16.94 pengő volt, az Alföldön pedig 31.96 pengő. A vizsgált gazdaságok az országos átlagnál azonban jobbak,

		Bérleti birtokok területe kat. hold	kereseti adó pengő
a 100 kat. holdnál nagyobb		1,739.238	581.960
a 100 „ „ kisebb		1,059.239	983.450
Összesen	2,798.477	1,565.410

A számtartási vizsgálatok eredménye arról győz meg, hogy az 1000 pengő vagy annál kisebb tisztajövedelem a 100 kat. holdas birtokok kategóriáját felöleli s ezért a 100 kat. holdnál kisebb, összesen 1,059.239 kat. hold haszonbérlet kereseti adójaként a 983.450 pengőt vettük számba.

Az adóstatisztika felsorolása szerint még általános kereseti adót fizetnek a gyárosok, kereskedők, bányás és kohótulajdonosok, orvosok, ügyvédek, egyéb értelmi szabadfoglalkozásúak, járadékosok és egyéb haszonbérlők. Ezeket a kereseti adóalanyokat még ha 1000 pengőt meg nem haladó jövedelmük van is és így az I. jövedelemkategóriába esnének, mégis a polgári társadalomnál kell számba vennünk, mert a jövedelemeloszlásnál sem sikerült számszerűen a lakosságból kiemelve az I. jövedelemkategóriába sorolni. Ezeknek az adózóknak a száma 100.532, amelyből 70.599-et az 1000 pengőnél kisebb kereseti adóalap után adózó kereskedők tesznek. A jövedelemeloszlás vizsgálatánál az I. jövedelemkategóriánál a kiskereskedő társadalmat teljes egészében figyelmen kívül hagytuk, mert annak jövedelmi viszonyait még közelítő pontossággal sem lehetett megállapítani. Ezt a réteget a polgári társadalom kategóriájába soroltuk. Az ebből származható hiba olyan értelmű, hogy a polgári társadalom jövedelem- és adóteherviszonyait növeli az alsó népréteggel szemben. De tekintettel arra, hogy a jövedelemeloszlásnál ugyanolyan megfontolással éltünk, mint az adótehermegoszlás kiszámításánál, ezért a hiba a jövedelem- és adótehermegoszlásnál egyértelmű s így egymást az adóteher nagyságának megállapítása szempontjából nagyjából kiküszöböli.

Az általános kereseti adónak 1935. évre előírt 20,818.490 pengő összegéből:

a kisjövedelmű kisiparosságra (1000 P adóalapig)	3,586.750 P
a 100 kat. holdnál kisebb földhaszonbérletekre	983.450 „
Összesen	4,570.200 P

esett.

A kivetett 20,818.490 pengő általános kereseti adóból 16,212.000 pengő folyt be az 1935. évben. Az egyes foglalkozási ágak és jövedelemkategóriák között a hátralékok lineáris elosztását feltételezve, az általunk felőlt kisjövedelmű kisiparosság, valamint a 100 kat. holdnál kisebb földhaszonbérletők által fizetett általános kereseti adó 3,775.000 pengő volt.

A lakosság széles rétegére jutó ált. kereseti adót a 100 kat. holdnál kisebb földbérletők és az 1000 pengőnél kisebb adóalappal rendelkező kisiparosság ált. kereseti adójaképpen vettük figyelembe.

A polgári társadalomra jutó ált. kereseti adót az 1000 és a 10.000 pengő jövedelem után kivetett ált. kereseti adóval vesszük egyenlőnek, hozzáadva az I. kategóriánál figyelembe nem vett kisjövedelműek, főleg kereskedők ált. kereseti adóját.

Az adóstatistika szerint 1935-ben az 1000 pengőnél kisebb adóalap után fizető (kiskereskedők, egyéb bérletők stb.) adózók száma	100.532 volt
1000—10.000 pengő adóalap után fizető adózók száma	84.524 „
10.000 pengőn felüli adóalap után fizető adózók száma	2.416 „

A rájuk kivetett ált. kereseti adó pedig:

1000 pengőnél kisebb adóalapnál	2,155.880 pengő volt
1000—10.000 pengő adóalapnál	10,306.830 „ „
10.000 pengőn felüli adóalapnál	2,588.120 „ „

Ha tehát az 1000 és 10.000 pengő közötti adóalappal rendelkező kategória ált. kereseti adójához hozzáadjuk azoknak az 1000 pengőnél kisebb jövedelműeknek kereseti adóját, akiket a jövedelemeloszlás vizsgálatánál a

„széles népréteg” csoportjába nem tudunk besorozni, bizonytalan jövedelmi viszonyai miatt (itt főleg a kis-kereskedelem szerepel) az ált. kereseti adó — feltételezve, hogy az előírás és a ténylegesen befolyt ált. kereseti adó közötti különbség, az adóhátralék egyenletesen oszlott meg az egyes jövedelemkategóriáknál — a következőképp alakult a három fő jövedelemkategóriában :

I. a széles néprétegre	3,775.000	pengő
II. a polgári társadalomra	10,300.000	„
III. a nagyjövedelműekre	2,137.000	„
Összesen	16,212.000	pengő

általános kereseti adó jutott.

Az alkalmazottak kereseti adóját a havi 80 pengő és ennél nagyobb illetmények után vetik ki. A 17,070.000 pengő alkalmazottak kereseti adóját két kategóriára kell felbontanunk : a 10.000 pengőnél kisebb és nagyobb jövedelműek csoportjára. A felbontást a jövedelem-adóstatistika alapján eszközölhetjük.³⁰

	Szám	Jöv. adó alap
10.000 pengőnél kisebb jövedelmű szolgálati viszonyban lévők....	31.042	174,859.000 pengő
10.000 pengőnél nagyobb jöve- delmű szolg. viszonyban lévők..	3.637	91,290.000 „
Összesen....	34.679	266,149.000 pengő

³⁰ A magánalkalmazottak kereseti viszonyaira támpontot nyújt még Dr. Illyefalvi Lajos : A főváros polgári népességének szociális és gazdasági viszonyai című munkája. 1935. 873 lap. A 21.432 magántisztviselő a következőképp helyezkedett el az egyes fizetési kategóriákban :

200 pengőnél kisebb havi fizetéssel	8978
200—400 pengő fizetéssel	8325
400—800 „ „	3013
800—2500 „ „	793
2500 pengőnél nagyobb fizetéssel	30
ismeretlen fizetéssel	293

Az évi 10.000 pengőnél nagyobb fizetések az összesnek kb. 20%-át tették, ha a 293 ismeretlen fizetést figyelmen kívül hagyjuk. Ez az arány valamivel eltér az adóstatistika alapján kiszámított 34%-os aránytól. Az eltérésnek egyik fő oka, hogy a 293 ismeretlen nagyságú fizetést nem tudtuk számba venni.

Tekintettel arra, hogy az alkalmazottak kereseti adója a jövedelmek %-ában progresszív kulcs szerint van előírva, a tényleg befizetett 17,070.000 pengő adóösszeg felbontását nem az adózók száma, hanem a jövedelemadó alapja arányában kell elvégeznünk. Ilyen módon a

10.000 pengőnél kisebb jövedelmű alkalmazottak	11,215.000 pengő
10.000 pengőnél nagyobb jövedelmű alkalmazottak	5,855.000 „
alkalmazotti kereseti adót fizettek.	

↳ A kereseti adó megoszlása tehát a következő:

	Ált. kereseti adó pengő	Alkalm. kereseti adó pengő
I. a széles néprétegre eső	3,775.000	—
II. a polgári társadalomra eső	10,300.000	11,215.000
III. a nagyjövedelműekre eső	2,137.000	5,855.000
Összesen	16,212.000	17,070.000

Társulati és tantiémadó.

A társulati adónak tárgya minden üzleti tevékenység, amelyet részvénytársaságok, szövetkezetek, betéti társaságok, korlátolt felelősségű társaságok és bányatársulatok folytatnak. A társulati adónak alapja az adóévet megelőző év adóköteles nyeresége. Az adókulcs 16—30% között változik, a szerint, hogy az évi nyereség a vállalat saját tőkéjének 10—40%-át meghaladja-e. Veszteséges mérleg esetén a társulati adó nem lehet kisebb a vállalat saját tőkéjének 2⁰/₀₀-énél.

A társulati adót a vállalatok fizetik, a vállalatok pedig a részvények által igen sok, igen eltérő jövedelmű ember kezén vannak.

A részvénytársaságok, korlátolt felelősségű társaságok, betéti társaságok, szövetkezetek stb. száma

1935-ben 5979 volt, 1.455,352.000 pengő alaptőkével, saját tőkéjük pedig 2.310,003.000 pengő volt.

A társulati adó megoszlása végett ismernünk kellene a részvényvagyonok eloszlását. Erre nézve azonban semmiféle statisztika sem áll rendelkezésre. Annyi tapasztalásból megállapítható, hogy Magyarországon a részvényvagyon és így a részvények túlnyomó része viszonylag kevés ember, illetve érdekcsoport kezén van. Az általános helyzet az, hogy a nagy részvénytőkét reprezentáló vállalatok sok esetben néhány bank érdekkörébe tartoznak és viszont néhány nagyvagyonú család tartja a bankokat is kézben, bár külföldi kézben is számottevő részvényvagyon van. A polgári társadalom kezén részvényvagyon elenyésző csekély értékben szerepel, mindössze a régi polgári családoknál és az infláció maradványaképpen néhány embernél.

Az adóstatisztika csak arra nézve ad tájékoztatást, hogy a vállalatok alaptőkéjük és saját tőkéjük szerint miképpen oszlanak meg:

A saját tőke fokozata		A vállalatok		
		száma	alaptőkéje millió pengő	saját tőkéje millió pengő
50.000 P-ig ..		3566	39·4	44·3
50.000— 100.000 „ ..		747	47·7	52·8
100.000— 200.000 „ ..		659	85·6	97·7
200.000— 500.000 „ ..		472	123·8	151·5
500.000—1.000.000 „ ..		236	125·6	167·7
1—10 millió „ ..		261	498·6	786·1
10 milliónál nagyobb		38	534·6	1009·8

Ha feltételezzük, hogy a kicsiny alaptőkéjű vállalatok részvényei vagy részjegyei csak kevés kézben vannak, úgy 100.000 pengőnyi alaptőkéjű vállalatok részvényvagyonát a polgári társadaloménak tekintjük, bár hangsúlyoznunk kell, hogy ez a feltevés sem helytálló, mert igen gyakran nagy vállalatok egy-egy kisebb gazdasági feladat megoldására formailag önálló kicsiny alaptőkéjű részvénytársaságot létesítenek. A társulati adónak az említett két kategória közötti felosztását a társulatok alaptőkéje arányában végeztük el. Ezt főleg az a körülmény tette indokolttá, hogy az összes adó-

köteles 5950 vállalat közül 3785 minimális alapon adózott, a saját tőke 2⁰/₁₀₀-nyi összegével. Ezeknek a veszteséges mérleggel dolgozó vállalatoknak saját tőkéje 1.048,617.000 pengő volt. A vállalatok ²/₃ része minimális alapon adózott és ezeknek a vállalatoknak a saját tőkéje a vállalatok összes saját tőkéjének több mint 45%-át öleli fel. Ilyen feltevés mellett az 1935. évi helyesbített társulati adó előírt összegét az alaptőke arányában osztjuk fel a következőképpen:

	A vállalatok száma	alaptőkéje millió P	Társulati adó P
II. 100.000 P alaptőkéig .	4313	87.1	665.000
III. 100.000 P-nél nagyobb alaptőkénél	1666	1368.2	10,423.000
Összesen	5979	1455.3	11,088.000

A pénzintézetek, bányászati és kohászati, ipari, kereskedelmi, közlekedési és egyéb részvénytársaságok 1,471.568.000 pengőnyi részvényvagyonából 332,509.000 pengő értékű részvény külföldön idegen kézben volt. A társulati adó 22.5%-a tehát külföldi tulajdonosokra esik. Azt figyelembe venni nem tudjuk, hogy milyen vállalatok részvényei vannak idegenben, olyanok, amelyek nyereséggel vagy veszteséggel zárnak és ilyen módon viszonylag nagyobb vagy kisebb részt vesznek a társulati adóból. Annyi bizonyos, hogy a nagyobb, nemzetközi viszonylatban is ismert vállalatok részvényei kerültek külföldre. A 100.000 pengő alaptőkénél nagyobb alaptőkéjű vállalatok 10,423.000 pengő társulati adóját — amelyet a nagyjövedelműek viselnek — 22.5%-kal csökkentjük. Ilyen módon a társulati adó megoszlása az egyes jövedelemkategóriákban a következő:

	Társulati adó P
I. Széles rétegre jut	— „
II. Polgári társadalomra jut	665.000 „
III. A nagyjövedelműekre jut	8,078.000 „
Összesen	8,743.000 P
Külföldi kézben lévő részvények után	2,345.000 „
Összesen	11,088.000 P

A tantiemadó tárgya minden olyan javadalmazás, amelyet a vállalatok igazgatói és felügyelőbizottsági tagjai kapnak. A tantiemadó kulcsa, ha a javadalmazás

3.000 pengőt nem halad meg ..	16%
3.000—10.000 pengőig.....	20%
10.000 pengőn felül	25%

A tantiemadó alá eső vállalatok száma 1526 volt, közel annyi, mint a fentiek szerint kimutatott nagyvállalatok száma. Egyezik ez azzal a tapasztalással, hogy tantiemet többnyire csak a nagyvállalatok fizetnek. 1935-ben a helyesbített előírás szerint a tantiemadó összege 1,156.000 pengő volt.

A társulati és tantiemadó előírt összegének a megoszlása tehát — az évközi változásokat is figyelembe véve — a két kategóriára nézve a következő:

II.	665.000 pengő
III.	9.234.000 „
	<hr/>
	9.899.000 pengő

Az 1935. évben tényleg befizetett 12,172.000 pengő társulati és tantiemadót ebben az értelemben korrigálva a két jövedelemkategória között, a következő eredményre jutunk:

II. a polgári társadalomra	636.000 pengő
III. a nagyjövedelműekre	9,191.000 „
	<hr/>
Összesen	9,827.000 pengő

társulati és tantiemadó esett.

Jövedelemadó.

A jövedelemadó vizsgálatánál sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a magyar adórendszerben a jövedelemadó nincs kellőképen kimunkálva. Ennek folytán adórendszerünk gerincét nem a jövedelemadó, hanem a fogyasztási, forgalmi stb. adók alkotják. De a jövedelemeloszlás vizsgálata szempontjából is sok hátrány származik abból, hogy jövedelemadót a társadalomnak csak keskeny rétege fizet.

Bár azok, akiknek jövedelme az évi 1000 pengőt nem haladja meg, nem fizetnek jövedelemadót s így tulajdonképpen ezzel a kérdéssel a kisjövedelműek kategóriájánál nem kellene foglalkozni, de mert a jövedelemadóköteles földbirtokosok száma az adóstatisztika kimutatásai szerint 60.507 volt 1935-ben, vagyis jóval több, mint a 100 kat. holdnál nagyobb birtokoknak száma, nyilvánvaló, hogy a 100 kat. holdnál kisebb birtokosok jelentős részének jövedelmét akként állapították meg, hogy jövedelemadókötelessé vált. De az is szerepet játszik, hogy olyanok is ennél a foglalkozási ágnál lettek kimutatva, akiknek nemcsak földbirtokukból, hanem egyéb forrásból is van jövedelmük.

A statisztikai közlemények szerint a 100 kat. holdnál nagyobb birtokok száma 14.075 volt 1935-ben, az adóstatisztika szerint pedig a 100 kat. holdnál nagyobb birtokok mint adóalanyok száma az adófülkönyvek alapján 14.122 volt 1935-ben. A 100 kat. holdnál nagyobb birtokosok száma ugyanennél valamivel kisebb, 12.261 volt 1935-ben, mert néhány birtokosnak több helyen van birtoka, ahol az önálló adótételként szerepel.

A jövedelemadókötelesek 60.507 főnyi táborából levonva a 14.122 100 kat. holdnál nagyobb birtokok számát, a 100 kat. holdnál kisebb birtokosok közül 46.385 volt jövedelemadóköteles. 2000 pengő alapig a jövedelemadóköteles földbirtokosok száma 42.889, ami jól megegyezik a 100 kat. holdnál kisebb és jövedelemadóköteles birtokosok számával. A földbirtokosok jövedelemadója — 2000 pengő adóalapig — 727.510 pengőt

tett. Ezt az adótételt az I. jövedelemkategóriába tartozó széles rétegek terheként állítottuk be, mert a 100 kat. holdnál kisebb birtokosok az I. kategóriába vannak beosztva.

A kereseti adóköteles, tehát önálló iparosok száma 200.652 volt. Ezek közül 1000 pengő kereseti adóalapig 165.183 volt nyilvántartva és ugyanakkor az 1000 pengőnél nagyobb jövedelmű jövedelemadóköteles kisiparosok száma a jövedelemadó-statisztika szerint 36.054 volt. A 200.652 önálló kisiparos számából a 36.054 1000 pengőnél nagyobb jövedelmű adókötelesek számát levonva, marad 164.598. Ezt egybevetve az 1000 pengő kereseti adóalapig kereseti adóval terhelt 165.183 kisiparos számával, kiadódik, hogy az 1000 pengő jövedelemadó alappal rendelkező kisiparosok száma egyezik az 1000 pengő kereseti adó alap után adózó kisiparosok számával, ami azt mutatja, hogy a kis jövedelmű kisiparosságnak keresetükön kívül egyéb forrásból származó jövedelmük alig van.

Ha azt a körülményt figyelmen kívül hagyjuk, amit a kisbirtokosság egyéb forrásokból származó jövedelménél fentebb kifejtettünk, a vizsgált széles népréteg gazda egzisztenciájára 727.510 pengő esett az előírt jövedelemadóból. Ehhez 60% rendkívüli pótlék járult, összesen 1,164.000 pengőt tett.

Az 1935. évi jövedelemadó elsőfokú előírása a következő:

	Adózók száma	Jövedelemadója
1000 P adóalapig	6.366	56.790 pengő
1000—10.000 P adóalap mellett	189.325	11,769.470 „
10.000 pengőnél nagyobb adóalap mellett ...	8.838	11,646.920 „
Összesen ..	204.529	23,473.180 pengő

Az előírt jövedelemadó ilyen megoszlása az első két kategóriában a fenti fejtegetés folytán valamelyest

megváltozott. Az 1000—10.000 pengő adóalapnak megfelelő kategóriában szerepelnek olyan 100 kat. holdnál kisebb gazdák, akik a jövedelemeloszlási vizsgálat során az első kategóriába lettek sorozva. Ennek figyelembevételével :

	A jövedelemadó előírásból	60%-os pótlékkal
I. a széles rétegre esett	727.510 P	1,164.000 P
II. a polgári társadalomra	11,098.750 „	17.758.000 „
III. a nagyjövedelműekre	11,646.920 „	18,635.000 „
Összesen ...	23,473.180 P	37,557.000 P

Az 1935. évben ténylegesen befizetett 35,070.000 pengő jövedelemadót az egyes jövedelemkategóriák között a jövedelemadó-előírás összegének megoszlási arányában osztottuk szét :

I. a széles rétegre	1,087.170 pengő
II. a polgári társadalomra	16,588.110 „
III. a nagyjövedelműekre	17,394.720 „
Összesen	35,070.000 pengő

jövedelemadó esett.

Vagyonadó.

A vagyonadó tárgya a magyar állam területén lévő összes 5000 pengőnél nagyobb adóköteles tiszta vagyon, ha az illető jövedelemadó-köteles, ha pedig a jövedelemadónak nem alanya, úgy a 25.000 pengőnél nagyobb tiszta vagyon után kell vagyonadót fizetni progresszív skála szerint. A vagyonadó maximális kulcsa a 20 millió pengőnél nagyobb vagyonnál 1%.

A kisjövedelműek széles rétegében főleg a kisbirtokosság és csekély mértékben a vagyonosabb kisiparoság szerepel a vagyonadó-alanyok között.

A számtartási vizsgálatok szerint 1935-ben országos átlagban a 100 kat. holdnál kisebb gazdaságok telek-

tőkeértéke kat. holdankint 536·8 pengő volt, amihez épület- és ültetvénytőke járult, úgyhogy kat. holdankint összesen 744·8 pengő⁸¹ vagyonértéket reprezentált.

A széles népréteg szempontjából tehát a vagyonadóalap felső határa a 100 kat. hold tehermentes birtok, amelynek tőkeértéke a számtartási vizsgálat eredménye alapján 74.480 pengő. Az első kategóriába a vagyonadó szempontjából tehát a vagyonadóköteles földbirtokosokat kell számbavennünk 75.000 pengő adóalapig. Ezek száma 58.078, akik közül 50.000 pengő adóalapig helyezkedik el a zöme a kisgazdáknak: 55.035. Az 50.000 és 75.000 pengő közötti vagyonadó-alapkategóriába mindössze 3043 jut.

Az 58.078 vagyonadó-köteles földbirtokos vagyonadója az 1935. évi vagyonadó elsőfokú előírása szerint 1,386.190 pengőt tett, amihez 100%-os rendkívüli pótlék járult.

Az első kategóriában számbavett kisiparosság nem szerepel a vagyonadó alanyai között, mert a 25.000 pengő vagyonadóalapig vagyonadót fizető kisiparosok száma mindössze 16.475, tehát jóval kevesebb, mint az 1000 pengőnél nagyobb jövedelmű kisiparosok száma, úgyhogy az általunk számbavett és 1000 pengőnyi vagy annál kisebb jövedelmű kisiparosság a vagyonadót fizetők között csak elvétve szerepel.

A vagyonadó szempontjából főleg a polgári társadalom és a nagyjövedelműek rétege jön számba. A polgári társadalom jövedelemhatárának az évi 10.000 pengő jövedelmet tekintettük. Ennek megfelelő vagyonadóalapként a 200.000 pengőnyi vagyonérték kínálkozik. Az 1935. évi adóstatisztika szerint a

	Száma	Vagyonadó elsőfokú előírása
200.000 pengőnél kisebb vagyonadóalap szerint adózók	146.059	4,618.840 P
200.000 pengőnél nagyobb vagyonadóalap szerint adózók	3.679	3,407.200 „
Összesen	149.738	8,026.040 P

⁸¹ OMGE i. m. 31. lap.

A széles réteghez tartozó 100 kat. holdnál kisebb birtokosok vagyonaadóját a földbirtokosok 75.000 pengő vagyonaadóalapiig terjedő adójával vettük fel és így a vagyonaadó elsőfokú előírása a három kategóriában a következőképen alakul:

	Száma	Vagyonadó elsőfokú előírása
I. 75.000 pengő vagyonaadó- alapiig vagyonaadót fizető birtokosok	58.078	1,386.190 P
II. 200.000 pengőnél kisebb vagyonaadóalap szerint adó- zók (az előző tételt kivéve)	87.981	3,232.650 „
III. 200.000 pengőnél nagyobb vagyonaadó alap szerint adózők	3.679	3,407.200 „
Összesen	149.738	8,026.040 P

Az 1933. évi adóstatistika részletesebb vagyona- és jövedelemadó felbontása azonban arról győz meg, hogy a 10.000 pengő jövedelemadóalaphoz nem a 200.000 pengő vagyonaadóalap tartozik. Az 1933. évi adóstatistika szerint ugyanis a 10.000 pengőnél nagyobb jövedelem után jövedelemadót fizetők száma 10.275 volt, míg a 200.000 pengőnél nagyobb vagyon után vagyonaadót fizetők száma 4684 volt. A becslések azt mutatják, hogy a 10.000 pengős jövedelemadóalaphoz kb. 120—130.000 pengős vagyonaadóalap felelne meg.

A polgári társadalomra tehát a táblázatban felüntetett összegnél kisebb összeg nehezedik. Amnyi bizonyos, hogy a 150.000 pengő vagyonaadóalapon felüliek, akiknek száma — a nem rögzített és a rögzített adózők csoportjában — 1593 és vagyonaadójuk 306.330 pengő, a III. kategóriához sorolandók. Hiba ennél a felosztásnál az, hogy a „nem rögzíthető“ adók csoportjában az első csoport a 200.000 pengő adóalapiig kisebb fokozatok nélkül adja meg az adózők 4432 főnyi számát. Nincs semmi támpont ennek a tételnek felbontására, vagyis nem tudjuk, hogy mennyi ezek közül a 150.000 pengőnél nagyobb adóalap szerint adózők száma és

menyi a vagyonadójuk. Tehát csak részleges kiigazításra van mód, azáltal, hogy az 1593 adózó 306.330 pengőnyi vagyonadóját a nagyvagyonúak, vagyis a III. kategória tételeihez hozzáadjuk.

Az 1935. évi vagyonadóból
az első fokú kivétel szerint

I. a széles rétegekre jutott	1,386.190 P
II. a polgári társadalomra jutott	2,926.320 „
III. a nagyvagyonúakra jutott	3,713.530 „
Összesen	8,026.040 P

A vagyonadó elsőfokú előírásához 100%-os rendkívüli pótlék járult. Az 1935. évben ténylegesen befizetett 15,752.000 pengő vagyonadót a három jövedelemkategória között a fenti arányban osztottuk fel:

	A befizetett vagyonadóból
I. a széles rétegre jutott	2,725.096 P
II. a polgári társadalomra	5,749.480 „
III. a nagyvagyonúakra	7,277.424 „
Összesen	15,752.000 P

A vagyonadó ilyen megoszlása a statisztikai adatok részletezésének hiánya következtében a valóságnál valamivel nagyobb terhet mutat a polgári társadalom számára.

Alkalmazottak különadója.

Az alkalmazottak különadója keretébe a köz- és magánalkalmazottak által a kereseti adójuk után fizetett rendkívüli pótlékok tartoznak, ami tehát a kisjövedelműek széles rétege felett elhelyezkedő két jövedelemkategória között oszlik meg.

A köz- és magánalkalmazottak által fizetett rendkívüli pótlék 24,805.000 pengőt tett, amelynek a vizsgált két magasabb jövedelemkategória között való megoszlásánál ugyanazt az arányt vesszük, mint

amelyet az alkalmazottak kereseti adójánál találtunk. Ezek szerint :

II. a polgári társadalomra	16,297.000 P
III. a nagyjövedelműek rétegére	8,588.000 „

esett az alkalmazottak különadójából.

Nyilvános betegápolási pótdadó.

A nyilvános betegápolási pótdadót a földadó, a házáadó, a kereseti adó és társulati-, valamint tantiémadó alapján vetik ki azok 16%-ában.

A vizsgált három jövedelemkategória betegápolási pótdóalapja a következő :

	I.	II. jövedelemkategóriában p e n g ő	III.
Földadó	19,927.000	5,159.000	5,808.000
Házadó	10,690.000	44,477.000	23,844.000
Kereseti adó ..	3,775.000	10,300.000	2,137.000
Társulati és tantiémadó	—	636.000	9.191.000
Összesen ...	34,392.000	60,572.000	40,980.000

Az adóalap összege 135·9 millió pengőt tesz, amelynek 16%-át tevő betegápolási pótdadó 21,751.000 pengő. Az I. fokú előírás az adóstatisztika szerint 22,382.000 pengő volt, az 1935. évben ténylegesen befolyt betegápolási pótdadó 21,276.000 pengőt tett. Ezt az összeget az adóalapok arányában szétosztva :

	I.	II.	III.	Összesen
	jövedelemkategóriában			
Adóalap	25·3%	44·5%	30·2%	100·0%
Nyilvános betegápolási pótdadó	5,383.000 P	9,468.000 P	6,425.000 P	21,276.000 P

Rokkantellátási pótdadó.

A rokkantellátási pótdadó alapja a föld-, ház-, kereseti-, társulati-, jövedelem- és vagyonadó. Az adóalap a vizsgált három jövedelemkategóriában a következő:

	I.	II. jövedelemkategóriában	III.
	p	e n g	ő
Földadó	19,927.000	5,159.000	5,808.000
Házadó	10,690.000	44,477.000	23,844.000
Ált. ker. adó ...	3,775.000	10,300.000	2,137.000
Társulati és tan- tiémdó	—	636.000	9.191.000
Jövedelemadó .	1,087.000	16,588.000	17,394.000
Vagyonadó ...	2,725.000	5,749.000	7,278.000
Összesen ...	38,204.000	82,909.000	65,652.000

A 186,765.000 pengő adóalap után 12,989.000 pengő rokkantellátási pótdadó folyt be 1935-ben: az átlagos adókulcs 7·0%-ra adódik. A rokkantellátási pótdadó kulcsa ugyanis 1%-tól 10%-ig változik. Figyelembe kell azonban venni, hogy a kisjövedelműek széles rétegére nézve a pótdadó kulcsa az átlagnál jóval kisebb, minthogy a 10%-os kulcs csak azokra alkalmazható, akiknek pótdadóalapja eléri a 240 pengőt. A vizsgált három jövedelemkategória közül a harmadik adókulcsa 10%, aminek 6,565.000 pengő rokkantellátási pótdadó felel meg. A fennmaradó 6,424.000 pengő az első két kategória között oszlik meg és az adóalapnak 5·3%-át teszi. Ezt az összeget az első két kategória között — bár nem teljesen helyesen — az adóalapok arányában osztjuk fel:

	I.	II. jövedelemkategóriában	III.	Összesen
	p	e n g	ő	
Rokkantellátási pótdó	2,024.000	4,400.000	6,565.000	12,989.000
Alkalmazottak rokkantellátási pótdója	—	1,153.000	600.000	1,753.000
Összesen	2,024.000	5,553.000	7,165.000	14,742.000

Az alkalmazottak rokkantellátási pótdóját az alkalmazottak kereseti adója alapján bontottuk fel a két kategória között.

Gépjárművek közúti adója.

A közutak fenntartása érdekében a személy- vagy teherszállításra szolgáló gépjárműveket közúti adó terheli. Adózás alapjául a személyautóknál és motorbicikliknél a lóerők száma, illetve a motorhenger ürtartalma, autobuszoknál és teherautóknál pedig a kocsi önsúlya szolgál. A személyautók közúti adója 1935-ben a következőképpen alakult :

1 liter hengerürtartalomig	40 pengő
1.0—1.5	„ „	60 „
1.5—2.0	„ „	80 „
2.0—2.5	„ „	100 „
2.5—3.0	„ „	120 „
3.0—3.5	„ „	140 „
3.5—4.0	„ „	160 „
4.0—4.5	„ „	180 „
4.5—5.0	„ „	200 „

A motorkerékpároknál az adótételek a következők :

$\frac{1}{4}$ liter hengerürtartalomig	12 pengő
$\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$	„ „	24 „
$\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$	„ „	40 „
$\frac{3}{4}$ —1	„ „	60 „
1— $1\frac{1}{4}$	„ „	80 „
$1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$	„ „	100 „
$1\frac{1}{2}$ — $1\frac{3}{4}$	„ „	120 „
$1\frac{3}{4}$ —2	„ „	140 „

A motorkerékpárok esetében a mellékkocsiért évi 20 pengő pótlék fizetendő.

Az 1935. évi 3,246.000 pengő gépjárművek után fizetett közúti adót a

11.806 személyautó
 3.064 teherautó
 536 autobusz
 675 egyéb kocsik és
 9.005 motorkerékpár után rótták le.

A gépjárművek közötti adója a három jövedelem-kategória közül csak a két felsőre hárul, mert az évi néhány száz pengős jövedelmű munkásságnak a motorkerékpár fenntartására sem igen telik. A közúti adó szétosztása a polgári társadalom és a nagyjövedelműek között csak annak a feltételezésével sikerül, hogy a nagyobb autókat, melyek után az évi adó is nagy, főleg a nagyjövedelműek tartják s hogy a motorkerékpár pedig — kevés kivételtől eltekintve — a polgári társadalom közlekedési eszköze. Ismeretes az autók száma az egyes hengerűrtartalom-csoportokban :

	Közúti adó P	Autók száma	Közúti adó összege P
1 l-nél kisebb hengerűrtartalmú gépkocsik	40	1.630	65.200
1 —1·5 l hengerűrtart. gépkocsik .	60	3.115	186.900
1·5—2·0 l „ „ .	80	1.963	157.040
2·0—2·5 l „ „ .	100	1.663	166.300
2·5—3·0 l „ „ .	120	1.302	156.240
3·0—3·5 l „ „ .	140	1.171	163.940
3·5 l-nél nagyobb hengerűrtartalmú gépkocsik	200	962	192.400
Összesen		11.806	1,088.020

A 11.806 gépkocsi évi közúti adója tehát 1,088.020 pengő. Ehhez járul a motorkerékpárok után fizetett közúti adó :

	Közúti adó P	Motor- kerék- párok száma	Közúti adó összege P
0·25 l-nél kisebb hengerűrtartalmú motorkerékpárok	12	2.595	31.140
0·25—0·5 l hengerűrtart. motorkerékp.	24	5.093	122.232
0·5 —0·75 l „ „	40	667	26.680
0·75 l feletti „ „	60	650	39.000
Összesen		9005	219.052

A személyautók és mótorkerékpárok közúti adója tehát 1,307.072 pengőt tett, a teherautók és egyéb kocsikra pedig 1,938.928 pengő jutott.

A személyautók közül — feltételezésünk szerint — a 2-5 liternél kisebb hengerűrtartalmú kocsik a polgári társadalom járműve, valamint a mótorkerékpárok is. Ezen feltételezés mellett az 1-3 millió közúti adóból 40% a nagyjövedelműek kategóriájára és 60% a polgári társadalomra esik. Ezt a megoszlási arányt alkalmazzuk az egész 3,246.000 pengő közúti adóra, azzal a megfontolással, hogy a teherautók jelentős részét teszik a MATEOSz kebelébe tartozó kis fuvarozók kocsijai.

A gépjárművek közúti adója a következőképpen oszlik meg az egyes jövedelemkategóriák között:

I. jövedelemkategória	—	pengő
II.	„	1,948.000	„
III.	„	1,298.000	„
Összesen		3,246.000	pengő

A gépjárművek közúti adóját illetőleg meg kell jegyeznünk, hogy az általunk közölt megoszlási kulcsok bizonyos mértékig félrevezetőek. Számos személyjármű ugyanis nagyobb vállalatok üzleti céljait szolgálja s így az azokat terhelő adó nem a nagyjövedelműek jövedelmét terheli, hanem a vállalat költségeit szaporítja s az adóáthárítás során megoszlik azon rétegek között, amelyek az illető vállalat termékeit vásárolják. Ily módon a gépjárművek közúti adójának egy része tulajdonképpen a kisjövedelmű réteget sújtja.

Vármegyei pótdadó és útdadó.

A vármegyei pótdadó és az útdadó alapja mindkét adónemre nézve a föld-, ház-, 5%-kal kivetett általános kereseti, társulati és tantiémadó együttes összege. A vármegyei pótdadó kulcsa törvényhatóságunkint változik.³² A legkisebb Békés megyében, 19%, a legnagyobb Zemplén-

³² Adóstatistika 1935. 278. lap.

ben 44% volt. A községek átlagos vármegyei pótdókulcsa egyszerű számtani átlag alapján 29·5%-ra adódott, míg a megyei városokban ez az átlag 12·1%. A megyei városok vármegyei pótdókulcsa 5·6% és 23·6% között változott.

A vármegyei pótdó alapját a föld-, ház-, kereseti és társulati adóknak vármegyékre eső része alkotja a következő összegekben az 1935. évi előírás szerint:

Földadó	29,162.000	pengő
Házadó	27,757.000	„
Általános kereseti adó	10,108.000	„
Társulati és tantiémadó	4,065.000	„
Összesen	71,092.000	pengő

A községek 29·5%-os, a megyei városok 12·1%-os vármegyei pótdókulcsa alapján a vármegyei pótdóelőírás 16,290.000 pengő volt, ami 71·1 millió pengő adóalapnak 22·9%-a. A községek átlagos 29·5%-os, valamint a megyei városok 12·1%-os adókulcsának mérlegelt átlaga tehát 22·9%.

A következő feladat a vármegyei pótdóalapnak a három jövedelemkategória közötti megoszlását kiszámítani. Tekintettel arra, hogy a széles népréteg 85%-a a községekben és a megyei városokban él és ennek a rétegnek éppen ez a része az, amely földdel és saját házzal rendelkezik, a vármegyei pótdó alapjaként az I. jövedelemkategória föld-, ház- és kereseti adóját tekintetjük. A föld- és a házádonak a másik két jövedelemkategória szerinti megoszlásánál a házádból csak a vármegyékre eső összeget vettük számba. A kereseti adónál a t.j. városok nem voltak elválaszthatók, mert a kereseti fokozatok csak „vidék“ és „Budapest“ tagolásban szerepelnek. A vármegyei pótdó alapja tehát valamivel kisebb az általunk feltüntetetttnél; az eltérés azonban 3—4%-os hibahatáron belül marad. A társulati és tantiémadót teljes egészében a nagyjövedelműek rétegére vonatkoztattuk a társulati adónál mondottak alapján.

A vármegyei pótdóalap megoszlása a három jövedelemkategóriában a következő:

	jövedelemkategóriában					
	I.	II.			III.	
		p	e	n	g	�
Földadó	19,927.000	5,159.000			5,808.000	
Házadó	10,690.000	15,052.000			2,015.000	
�lt. kereseti adó	2,381.000	4,462.000			1,334.000	
Társulati és tanti�m- adó	—	—			4,065.000	
�sszesen	32,998.000	26,673.000			13,222.000	
100�0%	45�3%	36�6%			18�1%	

A 15,854.000 pengőnyi v rmegeyi p tad t a három jövedelemkategória között a p tad alapok fenti száza-
l kos megoszlása alapján osztottuk fel:

I. jövedelemkategória	7,182.000 pengő
II. „	5,803.000 „
III. „	2,869.000 „
�sszesen	15,854.000 pengő

Az  tad  alapját szintén a fent felsorolt adótételek alkotják. Az  tad  kulcsa a v rmegeyi és városi törvényhatóságokban 10—17% között változik, Budapesten pedig 1 5%. Az  tad  alapja a v rmegeyekben 71 1 millió pengőt tett, amelyre 9,197.000 pengő  tad  esett: az  tad  kulcsa a v rmegeyekben 13 0%. Budapestre az  tad  összege mindössze 760.000 pengőt tett.  z a tétel jelentéktelen s  z rt ennek külön vizsgálatától eltekin-
tettünk s  gy fogjuk fel, mintha az  tad  teljes összegét a vidéki törvényhatóságok szedt k volna.

Az  tad nak jövedelemkategóriák szerinti meg-
oszlását a v rmegeyi p tad n l alkalmazott arányban v gezt k el, minthogy az  tad  alapja és a v rmegeyi pótadó alapja azonos:

I. jövedelemkategória	5,250.000 pengő
II. „	4,242.000 „
III. „	2,097.000 „
�sszesen	11,589.000 pengő

Ebadó.

Az ebadót házörző- és juhászkutyák után darabonként legkevesebb 1 és legfeljebb 2 pengőben állapítják meg, az egyéb kutyák adója pedig 5 pengőnél alacsonyabb nem lehet. Az ebadó összege 1,215.000 pengő volt 1935-ben, amelyből a vármegyékre 973.500 pengő jutott. A kis- és nagyközségekben, valamint a megyei városokban fizetett kutyaadót az első kategóriára nehezedő adónak tekintjük, megjegyezve, hogy a 100 kat. holdnál nagyobb birtokkal rendelkező gazdák és a polgári társadalom által fizetett ebadó nem tartoznék bele, bár összege csekély. Ezzel szemben a törvényhatósági jogú városokban — amelybe Debrecen, Kecskemét, Szeged hatalmas tanyavilága is tartozik — és a Budapesten fizetett ebadót úgy tekintjük, mintha a vizsgált széles népréteg fölött elhelyezkedő polgári társadalom fizetné, mert a harmadik jövedelemkategóriába tartozó nagyjövedelműek ebadója az általuk tartott ebek csekély száma miatt elhanyagolható.

Községi pótdadó.

A községi pótdadó alapja a föld-, a ház- és a társulati, valamint a tantiémadó. A községek pótdadóalapja 1934-ben a következő volt: ³³

Földadó	28.6	millió pengő
Házadó	14.5	„ „
Társulati adó.....	1.4	„ „
Tantiémadó	0.1	„ „
Összesen	44.6	millió pengő

A községi pótdadó 52,669.000 pengőnyi összegéből 30,901.000 pengő jutott a vármegyékre, vagyis a kis- és nagyközségekre és a megyei városokra. A községi pótdadó kulcsa tehát 69.3% volt.

³³ Magyar Statisztikai Közlemények: Magyarország háztartási viszonyai az 1934. évi községi költségelőirányzatok szerint. 16. lap.

A községi pótdadó 69·3%-os átlagos kulcsa érthető, mert a 3383 község közül 992 volt olyan, amelyiknek a pótdadókulcsa 50—60% között volt és 996 volt olyan, amelyik 60—75%-os pótdadóval dolgozott, és még volt olyan 679 község is, amelynek pótdadója 75—100% között mozgott. 50%-nál kisebb pótdadóval 710 és 100%-nál nagyobb pótdadóval pedig mindössze 6 község dolgozott 1935-ben.

Miként oszlik meg a községi pótdadó az egyes jövedelemkategóriák között?

A pótdádalapnak jövedelemkategóriák szerinti megoszlása a következő:

	I.	II. jövedelemkategóriában	III.	Összesen
		p e n g ö		
Földadó ...	19,927.000	5,159.000	5,808.000	30,894.000
Házadó ...	10,690.000	44,477.000	23,844.000	79,011.000
Társulati és Tantiémadó	—	636.000	9,191.000	9,827.000
Összesen ..	30,617.000	50,272.000	38,843.000	119,732.000
	25·6%	41·9%	32·5%	100·0%

A községi pótdadó megoszlása tehát az itt kiadódott arány szerint a következő volt:

I. jövedelemkategória ..	13,483.000 pengő
II. „ ..	22,068.000 „
III. „ ..	17,118.000 „
Összesen	52,669.000 pengő

Közmunkaváltság.

A közmunkaváltságra vonatkozó törvényes rendelkezések szerint egyrészt minden vonóállat után legfeljebb 2 ígás napszám töltendő, másrészt az egyenesadót nem fizető 18 évnél idősebb és 60 évet meg nem haladó férfi három kézi napszámot tartozik dolgozni, illetve e munkák ellenértékét megfizetni.

A közmunkaváltság 1935. évi lerovása 15,712.000 pengőt tett, amelyből 5,000.000 pengőt a mezőgazdaság

megsegítésére szolgáló alapból fedeztek. A közmunka-köteleseket terhelő összeg tehát 10,712.000 pengő volt. Ezt az összeget a gépek és igavonó állatok tulajdonosai valamint a napszámosok fizették be.

A közmunka és közmunkaváltság 1935. évi elsőfokú kivetésének eredményei a következők voltak:

58.225 géperejű napszám pénzértéke..	326.005	pengő
1,856.317 ígás napszám	„ .. 10,146.107	„
4,018.486 kézi napszám	„ .. 5,806.063	„
Összesen	16,278.175	pengő

A géperejű napszám értéke nem terheli a lakosság vizsgált széles kategóriáját. Az ígásnapszámból pedig annyit kell számba vennünk, amennyi a 100 kat. holdnál kisebb gazdaságok ígásállatállományának megfelel. A szarvasmarhaállománynak 77.4%-át, a lóállománynak pedig 86.1%-át a 100 kat. holdnál kisebb gazdaságokban tartották 1930-ban. Az ökör- és lóállomány közel egyenlő arányban szerepel az ország mezőgazdaságában s így feltételezhető, hogy átlagban az igavonó állomány 82%-a a 100 kat. holdnál kisebb gazdaságokban dolgozott. A közmunkaváltságnak az ígásnapszámból származó részéből az I. jövedelemkategóriát tehát 8,320.000 pengő terhelte. A kézi napszám pénzértéke pedig teljes egészében erre a kategóriára nehezedik, mert éppen az egyenesadót nem fizető napszámosokra van kivetve.

1,856.317 ígásnap szám 82%-ának pénzértéke	8,320.000 P
4,018.486 kézi napszám pénzértéke	5,806.063 P
Összesen	14,126.063 P

Ez összegből levonandó a mezőgazdaság megsegítésére szolgáló alapból e célra utalványozott 5,000.000 pengő. Ezek figyelembevételével a lakosság széles rétegére a közmunkaváltságból 9,126.063 pengő volt előírva. A hátralevő 2,152.112 pengő közmunkaváltság a földadó arányában oszlik meg a következő két jövedelemkategóriában. A II. kategóriára 1,011.493 pengő, a III.-ra pedig 1,140.619 pengő jutott az előírás össze-

géből. Az előírások kiadódó megoszlásának arányában osztottuk fel a közmunkakötelesek által ténylegesen befizetett 10,712.000 pengőt.

A közmunkaváltság címén lerótt adó a következőképpen oszlott meg a három jövedelemkategóriában :

	I.	II.	III.	Összesen
	jövedelemkategóriában			
	p	e	n	g
Közmunka és közmunkaváltság	8,666.000	964.000	1,082.000	10,712.000
Mezőgazd. megs. alap hozzájárulása	5,000.000	—	—	5,000.000
Összesen	13,666.000	964.000	1,082.000	15,712.000

Kereskedelmi és iparkamarai, valamint mezőgazdasági kamarai illeték.

A kereskedelmi és iparkamarai illeték alapja az iparból és a kereskedelemből származó jövedelem után 5%-kal kivetett általános kereseti adó, valamint a társulati és tantiémadó együttes összege.

Az illeték kulcsa a 25 vármegyében, a 10 tj. városban és Budapesten átlagosan 5·3%-os volt. A lakosság széles rétegére nézve a társulati és tantiémadó az illeték-kivetés szempontjából figyelmen kívül marad s mindössze a 3,775.000 pengő ált. kereseti adó jön számba. Ennek 5·3%-a 200.000 pengő, amely összeg a befizetett 939.000 pengőnyi kereskedelmi és iparkamarai illetékből az I. jövedelemkategóriát, a lakosság széles rétegét terheli. A fennmaradó 739.000 pengő összegből 439.000 pengőt a II. jövedelemkategóriában élő polgári társadalomra és 300.000 pengőt pedig a III. jövedelemkategóriára vettünk fel.

A mezőgazdasági kamarai illeték alapja a földadó és a földhaszonbérlet után kivetett ált. kereseti adó. A földadóra vonatkozó kamarai illeték kulcsa a 25 vármegye közül 4-ben 3·0%, a többiben pedig 2·5%, a 10 tj. városban pedig 1 kivétellel valamennyiben szintén 2·5% volt, úgyhogy országos átlagban a kamarai illeték

kulcsa 2.6% volt. A földhaszonbérlet után kivetett általános kereseti adó esetén pedig a kamarai illeték kulcsa minden vármegyében 2% volt.

A mezőgazdasági kamarai illetékből a széles rétegre a következő összegek jutnak:

19,927.000 pengő földadó 2.6%-a ...	518.000 pengő
983.000 pengő ált. kereseti adó 2%-a	20.000 „
Összesen	538.000 pengő

A lakosság vizsgált széles rétegre tehát a mezőgazdasági kamarai illeték 827.000 pengőnyi összegéből 538.000 pengő jutott. A fennmaradó 289.000 pengő illeték a II. és a III. kategória földadója arányában oszlik meg a következő két jövedelemkategória között. A kamarai illeték jövedelemkategóriák szerinti megoszlása tehát a következő:

I. jövedelemkategória.....	538.000 pengő
II. „	136.000 „
III. „	153.000 „
Összesen ..	827.000 pengő

Vízszabályozási járulék.

39 dunai és 41 tiszai vízszabályozó társulat vízszabályozási járulékából származó bevétele 5,885.000 pengő volt. Ebből a dunai társaságokra 1,670.000 pengő, a tiszaiakra pedig 4,105.000 pengő jutott. A vízszabályozási járuléknak az I. jövedelemkategóriára eső részét akként számíthatjuk ki, hogy a kérdéses összeget olyan arányban osztjuk szét a 100 kat. holdnál kisebb gazdaságokra és a nagyobbakra, amilyen részt tesz a 100 kat. holdas birtokok területe az ország összes területéből.

Az ország összes területe 16,138.023 kat. hold, amelyből 8,716.659 kat. hold — 54.0% — a 100 kat. holdnál kisebb birtokok területe.

A vízszabályozási illeték 5,885.000 pengős összegéből tehát 3,178.000 pengő jutott az I. jövedelemkategó-

riába tartozó birtokosságra. A fennmaradó 2,707.000 pengőt a 100—1000 kat. holdas és az 1000 kat. holdnál nagyobb birtokok között 3·61 és 3·78 millió kat. hold arányában felosztva, a II. jövedelemkategóriára 1,321.000, a III.-ra pedig 1,386.000 pengő jutott.

Párbérváltság, egyházi adók és felekezeti iskolai adók.

A párbérváltság, egyházi adók és felekezeti iskolai adók 20,201.000 pengős összegéből

3,188.777	pengőt a párbérváltság,
10,907.361	„ az egyházi adó,
6,062.919	„ az iskolai adók tettek
<hr/>	
20,159.057	pengő
42.000	„ védett kezelésben.
<hr/>	
Összesen	20,201.057 pengő

A párbér a római katolikus egyház életében bír nagy jelentőséggel, ahol párbért fizetnek az illető egyházközséghez tartozó házaspárok és özvegyek. Az adóstatisztika szerint párbért, illetve párbér természetű illetményt 922.535 adózó fizetett. A 3,189.000 pengő párbérből egy-egy adózóra 3·46 pengő jutott. A párbér teljes összege az I. jövedelemkategóriába tartozó lakosság széles rétegére esik, mert a nincstelen mezőgazdasági munkások, az 1 kat. holdnál kisebb birtokkal rendelkező napszámosok, a gazdasági cselédek (egész konvenció), valamint az 1—100 kat. holdas kisbirtokosok kereső tagjainak száma 1,402.777 lélek volt 1930-ban. Feltehető tehát, hogy a 922.535 párbérfizető házas férfi vagy özvegy csaknem teljes egészében e kategóriából került ki. Ezt igazolja még az a körülmény is, hogy párbérváltságot Budapesten és a tj. városokban nem fizetnek a hívek, azt csak a kis- és nagyközségekben, valamint a megyei városokban szedik.³⁴

³⁴ Kivételt a református egyház alkot, amely 13.496 tj. városban lakó adózótól is szed párbért. Ez azonban a közel egymillió párbért fizetőhöz képest elhanyagolható.

Annak megállapítása, hogy az egyházi adóból mennyi terheli a széles népréteget, igen nehéz, mert az egyes egyházak adóztatási törvényei az egyházi adónak más és más alapot, más és más kulcsot írnak elő, illetve hagynak jóvá.

A római katolikus egyházi adók alapját az egyházközségek területén kivetett föld-, ház-, és az 5%-os kulcs mellett kivetett általános kereseti adó alkotja. Azok, akik ezekkel az adókkal nincsenek megterhelve, de kereseti adót fizetnek, keresetükhöz képest adóznak. Budapest ebből a szempontból kivétel, mert a budapesti római katolikus egyházközségek adóztatásának alapját a főváros területéről származó jövedelem, illetve jövedelemadó képezi.

A református egyházi adó alapját a föld-, a ház-, az ált. kereseti, az alkalmazottak kereseti adója, a jövedelem- és vagyonadó alkotja. Az ág. hitv. evangélikus egyház adóztatásának alapja a református egyházéhoz hasonló. A felsorolt adóalapok közül természetesen a községekben, a megyei és tj. városokban, valamint a fővárosban más és más adók alkotják az egyházi adó kivetésének az alapját.

A magyarországi izr. hitközségek adóját többnyire a jövedelem- és vagyonadó alapján vetik ki. Az izr. hitközségek adóját azonban nemcsak az izr. vallásúak fizetik, mert a hitközségből kilépő tagok még 5 éven át tartoznak az odahagyott hitközség összes terheit éppúgy viselni, mintha a hitközségnek tagjai lennének.

	Adózók száma	Fizetett egyházi adó P
Róm. kat. egyház	1,071.919	3,760.180
Református egyház	573.484	2,736.296
Ág. h. evang. „	150.858	890.817
Izraelita „	120.114	3,434.669
Egyéb „	36.005	85.399
Összesen	1,952.380	10,907.361

Mennyi esik az egyházi adóból az egyes jövedelem-kategóriákra ?

Az első jövedelemkategória esetén a 10·9 millió pengő egyházi adóból az izraelita egyházra eső 3·4 millió pengőt le kell vonnunk, mert a fentebb jelzett szokásra való tekintettel az izraelita hitközségek egyházi adója egészében a II. és III. jövedelmi kategóriát terhelőnek tekinthető s a szerénysorúak adójaként semmit sem kell számításba venni. A szerénysorúak kategóriájába tartozó izraeliták ugyanis — számuktól függetlenül — legfeljebb minimális egyházi adót fizetnek. Az ilyenmódon fennmaradó 7,472.692 pengő egyházi adóból a vizsgált széles rétegre jutó részt akként közelíthetjük meg, hogy a föld-, ház-, ált. kereseti adó, valamint a jövedelem- és vagyonadó alapján osztjuk fel az egyházi adót a széles rétegre és a vagyonosabb, nagyobb jövedelműek között.

Az egyházak egyházi adójának alapja a következő egyenes adók :

30,894.000	pengő földadó
27,757.000	„ házadó (vármegyékben)
16,212.000	„ ált. kereseti adó
20,036.000	„ jövedelemadó (Budapesten)
5,744.000	„ vagyonadó (Budapesten).

Összesen 100,643.000 pengő.

A 7,472.692 pengő egyházi adó alapja tehát a 100·6 millió pengő föld-, ház-, ált. kereseti, jövedelem- és vagyonadó. Az egyházak eltérő adóztatása következtében természetesen annak megállapítása lehetetlen, hogy az egyes adóalapok milyen kulcs szerint vannak igénybevéve. Éppen ezért ezen adóalapokból a vizsgált széles rétegre jutó hányad alapján megállapított egyházi adóösszeg nem tekinthető statisztikailag pontos számnak, de a valóságot néhány százalékos hibahatáron belül megközelíti.

A vizsgált népréteg egyházi adóalapja a következő :

19,927.000	pengő földadó,
10,690.000	„ házadó,
3,775.000	„ ált. kereseti adó

Összesen 34,392.000 pengő

A jövedelem- és vagyonadó tételeit azért hagytuk ki, mert a vizsgált kategóriában itt főleg a 100 holdnál kisebb birtokos gazdák szerepelnek, akik viszont egyházi adójukat a föld- és a házadó alapján viselik.

A lakosság széles rétegére nehezedő egyházi adó összege tehát a 34.4 és a 100.6 millió pengő adóalapok arányában 2,556.000 pengőnek felel meg. Ez összeg nagyságának helyességét igazolja az a körülmény is, hogy a 7.4 millió pengő egyházi adóból 3.1 milliót tett a fővárosban fizetett adó, a fennmaradó 4.3 millió pengő jutott a községekre és a vidéki városokra. A fennmaradó 8,351.000 pengő egyházi adó az alább felsorolt adóalapok arányában nehezedik a következő két jövedelemkategóriára :

	II. jövedelemkategóriában p e n g ő	III.
Földadó	5,159.000	5,808.000
Házadó (vármegyékben) ..	15,052.000	2,015.000
Ált. kereseti adó	10,300.000	2,137.000
Jövedelemadó (Budapesten)	8,191.000	11,845.000
Vagyonadó (Budapesten) .	2,758.000	2,986.000
Összesen ...	41,460.000	24,791.000

A 8,351.000 pengő egyházi adót tehát a 41.5 és a 24.8 arányban osztottuk szét a II. és III. jövedelemkategória között s e szerint a polgári társadalomra 5,219.000 pengő, a nagyjövedelműekre pedig 3,132.000 pengő egyházi adó jutott.

A hitfelekezeti iskolai adók egyházak szerint a következőképpen tevődnek össze :

Róm. kat. egyház	3,765.445	pengő
Református „	1,550.418	„
Ág. h. ev. „	465.660	„
Izraelita „	156.056	„
Egyéb „	125.340	„
Összesen	6,062.919	pengő

A felekezeti iskolai adókat a községek és a vidéki városok (megyei és tj. városok) egyházközségei szedik, aminek adóalapját a következő tételek alkotják:

	Az egész iskolai adóra nézve
Földadó	30.894.000 pengő
Házadó (vármegyékben)	27,757.000 „
Ált. kereseti adó (vidék összesen) ..	10,108.000 „
Jövedelemadó (vidék összesen) ...	15,145.000 „
Vagyonadó (tj. városokban)	1,306.000 „
	<hr/> 85,210.000 pengő

Az iskolai adók 85.2 millió pengőnyi adóalapja a három jövedelemkategória között a következő módon oszlott meg:

	I. jövedelemkate- goriában p	II. n	III. g d
Földadó	19,927.000	5,159.000	5,808.000
Házadó	10,690.000	15,052.000	2,015.000
Ált. kereseti adó ..	2,350.000	6,419.000	1,334.000
Jövedelemadó	56.000	9,618.000	5,471.000
Vagyonadó	222.000	470.000	614.000
Összesen	33,250.000	36,718.000	15,242.000
100.0%	39.1%	43.1%	17.8%

Az egyházi iskolai adó 6,063.000 pengőnyi összegét az adóalapok arányában osztjuk fel. Az eljárás nem tökéletes, mert az egyes egyházközségek területén különböző kulcs szerint vannak az adóalapok számba véve, az eltérések azonban valószínűen kiegyenlítik egymást.

A párbérváltság, egyházi adó és felekezeti iskolai adók tehát a következőképpen oszlanak meg:

	I. jövedelemkate- goriában p	II. n	III. g d
3,189.000 pengő párbér- váltságból ...	3,189.000	—	—
10,907.000 pengő egyházi adóból	2,556.000	5,219.000	3,132.000
6,063.000 pengő feleke- zeti isk. adóból	2,371.000	2,613.000	1,079.000
20,159.000 pengőből	8,116.000	7,832.000	4,211.000

pengő jutott a lakosság vizsgált jövedelemkategóriáira.

Vegyes adók.

A 39,692.938 pengőnyi vegyes adók legfőbb tételét a városi inségadók és a vízdíjak teszik, amelyek főleg a II. és III. jövedelemkategóriát terhelik. Az egyéb tételek közül, amelyek a széles rétegekre nehezednek, főleg a megyei városokban és községekben a következők jönnek tekintetbe:

A vegyes adók 1935. évi bevételi eredményének egyes tételei:

	Megyei vá- rosok	Kis- és nagy- községek	Összesen
	p	e	n g ó
1. Csatornadíj és csatorná- zási járulék	681.806	74.692	756.498
2. Járdaépítési járulék ...	288.888	108.282	397.170
3. Kövezési járulék	97.093	40.309	137.402
4. Mezei dűlőúti járulék ...	6.234	1.147	7.381
5. Partvédelmi, meder- és árok tisztogatási járulék	320	35.292	35.612
6. Köztöltési járulék	—	901	901
7. Birtokrendezési, betét- szerkesztési, kataszteri felmérési járulék	28.242	374.867	403.109
8. Legelőtársulati, mezőőr- fizetési, tenyészállatbe- szerzési és fenntartási, pásztorfizetési járulék .	257.353	2,625.384	2,882.737
9. Erdőőrzési, hegyközségi közbirtokossági járulék	67.655	369.851	437.506
10. Iskolaépítési és fenntar- tási járulék, óvodai pó- tadó	1.627	41.110	42.737
11. Egyházi célokra kivetett adók	—	3.299	3.299
	1,429.218	3,675.134	5,104.352

A vizsgált széles néprétegre az 5-1 millió pengőnyi vegyes adóból igen jelentős rész jut; e hányad pontos megállapítása azonban lehetetlen. Azt mindenesetre meg kell állapítanunk, hogy ezeknek az összegeknek legnagyobb része a szerénysorúak rétegére jut. A legelőtési társulat kiadásai, a mezőőri fizetés, a tenyészállat-beszerzés és fenntartás költségei, a pásztorfizetés, az erdőőrzési, hegyközségi, közbirtokossági járulék úgy-

szólván teljes egészében a 100 kat. holdnál kisebb birtokokra esik ; ez összeg 3,320.243 pengő. Az ezen felül maradó 1,784.109 pengőnyi összegből legalább annyi jut a vizsgált rétegre, mint amennyi számarányuk szerint kiadódik, kb. 80%, vagyis 1,427.000 pengő. A vegyes adók 39,692.938 pengőnyi összegéből tehát az I. jövedelemkategóriára 4,747.000 pengő jutott.

A vegyes adók legnagyobb részét a háztulajdon után kivetett adók és az ínségjárulék alkotja : 27,882.000 pengő. Éppen ezért a vegyes adók további felbontását a legnagyobb valószínűséggel úgy végezhetjük el, ha azt a II. és a III. jövedelemkategóriákra jutó házadók szerint osztjuk fel. Ez az arány 65 és 35%-os. Ennek megfelelően a vegyes adók a következőképpen oszlanak meg :

I. jövedelemkategória ..	4,747.000 pengő
II. „ ..	22,714.000 „
III. „ ..	12,231.000 „
Összesen	39,692.000 pengő

Kéményseprési díj.

A kéményseprési díjat az 1922 : XII. 64. § értelmében a kis- és nagyközségekben községi adók módjára kell kivetni és beszedni.

A kéményseprési díj 2,903.000 pengős összegéből a kis- és nagyközségekre 2,807.000 pengő esett és csak 80.000 pengő jutott a megyei városokra ; 16.000 pengő pedig védett kezelésben volt.

A kis- és nagyközségek összes házadója 15,870.000 pengő volt, amelyből 7,920.000 pengő esett a vizsgált széles rétegre. A kéményseprési díj helyes megosztásának aránya tehát a 7-9 és a 15-9 millió pengőnyi házadónak felel meg. Ez az arány pontosan 50%.

A 2,903.000 pengő kéményseprési díjból tehát 1,452.000 pengő a széles népréteget terheli. A másik fele rész pedig 65 és 35% arányban a következő két jövedelemkategóriára nehezedik : 943.000 és 508.000 pengő összegben.

Az egyenesadók a lakosság három jövedelemkategóriája között tehát a következő módon oszlanak meg:

	I. 1 0 0 0	II. p e n g	III. ö b e n	Összesen
Földadó.....	19.927	5.159	5.808	30.894
Házadó	10.690	44.477	23.844	79.011
Kereseti adó:				
ált. kereseti adó	3.775	10.300	2.137	16.212
alkalmazottak ker. adója	—	11.215	5.855	17.070
Társulati adó:				
társulati és tantiémadó	—	636	9.191	9.827
vállalatok hozzájárulása	—	—	4.625	4.625
Jövedelemadó	1.087	16.588	17.395	35.070
Vagyoadó	2.725	5.749	7.278	15.752
Alkalm. különadója	—	16.297	8.508	24.805
Nyilvános betegápolási pótadó	5.383	9.468	6.425	21.276
Rokkantellátási adó:				
ált. rokkantellátási adó	2.024	4.400	6.565	12.989
alkalm. rokkantellátási adója	—	1.153	600	1.753
Gépjárművek közúti adója	—	1.948	1.298	3.246
Vármegyei pótadó	7.182	5.803	2.869	15.854
Útadó	5.250	4.242	2.097	11.589
Ebadó	974	241	—	1.215
Községi pótadó	13.483	22.068	17.118	52.669
Közmunkaválltság	13.666	964	1.082	15.712
Keresk. és iparkam. ill.	200	439	300	939
Mezőgazd. kam. illeték .	538	136	153	827
Vízszabályozási járulék..	3.178	1.321	1.386	5.885
Párbérváltás, egyházi és felekezeti iskola adók..	8.132	7.850	4.219	20.201
Vegyes adók	4.747	22.714	12.231	39.692
Kéményseprési díj	1.452	943	508	2.903
Összesen	104.413	194.111	141.492	440.016
Külföldiek kezén lévő részvényekre eső társulati adó				2.345
Mindössze:				442.361

Az egyenesadóknak jövedelemkategóriák szerinti megoszlása százalékban a következő:

	I. s z á z	II. á z	III. a l é k	Összesen
Földadó.....	64.5	16.7	18.8	100.0
Házadó	13.5	56.3	30.2	100.0
Kereseti adó:				
ált. kereseti adó	23.3	63.5	13.2	100.0
alkalmazottak kereseti adója .	—	65.7	34.3	100.0

	I. jövedelemkategóriában 1 0 0 0	II. p e n g	III. ő b e n	Összesen
Társulati adó:				
társulati és tantiémadó	—	6·5	93·5	100·0
vállalatok hozzájárulása	—	—	100·0	100·0
Jövedelemadó	3·1	47·3	49·6	100·0
Vagyonadó	17·3	36·5	46·2	100·0
Alkalmazottak különadója	—	65·7	34·3	100·0
Nyilv. betegápolási pótdó	25·3	44·5	30·2	100·0
Rokkantellátási adó:				
ált. rokkantellátási adó	15·6	33·9	50·5	100·0
alkalm. rokkantellátási adója .	—	65·8	34·2	100·0
Gépjárművek közötti adója	—	60·0	40·0	100·0
Vármegyei pótdó	45·3	36·6	18·1	100·0
Útdó	45·3	36·6	18·1	100·0
Ebadó	80·2	19·8	—	100·0
Községi pótdó	25·6	41·9	32·5	100·0
Közmunkaváltság	87·0	6·1	6·9	100·0
Keresk. és iparkam. illeték	21·3	46·8	31·9	100·0
Mezőgazdasági kamarai illeték .	65·1	16·4	18·5	100·0
Vízszabályozási járulék	54·0	22·4	23·6	100·0
Párhérváltság, egyházi adók, fe-				
lekezeti iskolai adók	40·0	39·2	20·8	100·0
Vegyes adók	12·0	57·2	30·8	100·0
Kéményseprési díj	50·0	32·5	17·5	100·0
Összesen	23·7	44·1	32·2	100·0

II. KÖZVETETT ADÓK.

Forgalmiadó.

A forgalmiadó összege 1935. évben 149,924.000 pengőtt tett, amely a következő tételekből tevődött össze:

általános forgalmi adó	146,396.000	pengő
cukorrépa „	597.000	„
értékpapír „	347.000	„
fényűzési „	2,584.000	„
Összesen	149,924.000	pengő

Arra nézve, hogy a forgalmiadó mi módon oszlik meg a fogyasztóközönség között, közvetlen adat nincs. A kérdés csak kerülő úton közelíthető meg.

A három jövedelemkategóriára a jövedelmekből rendre 44, 36 és 20% jutott. A forgalmiadónak ilyen arányban történő felosztása nem lenne helyes, mert az egyes jövedelemkategóriába tartozó jövedelmeket nem egyformán terheli a forgalmi adó. A széles réteg jövedelmének az a része pl., ami természetbeni járandóság formájában áll elő és úgy kerül fogyasztásra, hogy piaci forgalomba nem kerül, a forgalmiadó alapját nem alkothatja. De a nagyjövedelműek jövedelme sem lesz teljes egészében a forgalmi adó alapja, mert ezeknek a jövedelmeknek legnagyobb része beruházás folytán tőkévé válik. Az építkezés, gyárfelszerelés stb. esetén pedig a beruházott értéknek igen jelentős részét — talán egyharmadát — munkabér teszi, ami forgalmiadó alá nem esik. A széles népréteg 2041·9 millió pengős jövedelméből kb. 560 millió pengő, mintegy 27% az, ami természetbeni járandóság formájában áll elő és nem kerül forgalomba. Hasonlóképpen a nagyjövedelműek 927 millió pengős jövedelmének csak kétharmadát vesszük számba, mint olyat, amely a forgalmiadó tárgya, mert egyharmada munkabér és olyan kiadásokat (lakkbér stb.) fedez, amely ennél a rétegnél forgalmiadó alá nem kerül. A polgári társadalom jövedelme túlnyomórésztben forgalmiadó köteles cikkek megvásárlására lesz felhasználva, mert viszonylag kis hányad az, ami befektetés folytán válik tőkévé, úgy, hogy itt a forgalmiadó alá nem eső munkabér stb. tételek viszonylag kicsinyek. Ezek figyelembevételével a forgalmiadót a felhasználás során forgalmiadó alá kerülő jövedelmek százalékos megoszlása arányában osztottuk fel. Ez az arány a három jövedelemkategóriában 40%, 44% és 16%. Ezek alapján az általános forgalmiadó és a cukorrépa-forgalmiadó következőképpen oszlik meg a három jövedelemkategória között:

I. jövedelemkategória	58,797.000 pengő
II. „	64,677.000 „
III. „	23,519.000 „
<hr/>	
Összesen ...	146,993.000 pengő

Az értékpapír-forgalmaidót a tőzsdei forgalom után fizetik le s így joggal tételezhetjük fel, hogy az csaknem teljes egészében a nagyvagyonúak és jövedelműek rétegét terheli.

A fényűzési forgalmaidó 2,584.000 pengős összegét valószínű jó megközelítéssel két egyenlő részre osztottuk a polgári és a nagyjövedelműek kategóriájára, megjegyezve, hogy a polgári társadalom nagyobb számánál fogva inkább a kozmetikai cikkek és a fényűzésiadó alá eső luxus-cikkek fogyasztása által, a nagyjövedelműek pedig a luxus-autók és a mulatókban fogyasztott cikkek után fizetett fényűzési adóból veszik ki részüket.

A forgalmaidó megoszlása tehát a következő:

	I. jövedelemkategóriában 1000 pengő	II.	III.	Összesen
Általános és cukorrépa forgalmaidó	58.797	64.677	23.519	146.993
Értékpapír forgalmaidó	—	—	347	347
Fényűzési forgalmaidó	—	1.292	1.292	2.584
Összesen ...	58.797	65.969	25.158	149.924

Fogyasztási adók.

Szeszadó.

Szeszadót kell fizetni a termelési adó alá eső főzdekben termelt gyümölcs-szesz és borpárlat után, valamint a fogyasztási adó alá tartozó szeszgyárakban termelt szesz azon része után, amelyet élvezeti célra használnak fel. A szeszadó abszolút literenkint 2— pengő. A mezőgazdasági és az ipari szeszgyárakban termelt szesz többi része után a szesz felhasználása szerint kell különböző adót leróni:

1. Sajtolt élesztő gyártásához felhasznált szesz minden absz. literje után —20 pengőt kell fizetni.

2. Ecetgyártás céljára felhasznált szesz esetében absz. literenként —27 pengő fizetendő.

3. Denaturált szesz után absz. literenként —04 pengőt kell leróni.

4. Műselyemgyártáshoz szükséges szesz absz. literje után —01 pengő fizetendő.

5. A vámkülföldre szállított szesz adómentes.

A szeszadó 13,430.000 pengőt tett 1935-ben. A szeszadó jövedelemkategóriák szerinti megoszlását közvetett módon akként határozzuk meg, hogy a szeszadó összegét felbontjuk a közigazgatási egységek (városok és községek) között az adóstatistikában közölt szeszfogyasztási adópótlék arányában, amelyeket az állam átengedett az önkormányzatoknak. Az egyes közigazgatási egységek területén élő lakosság egyedeire eső szeszadót ilyen módon könnyen megállapíthatjuk:

	Szesz- fogyasztási adó pótlék P	%	Szeszadó P	Lakosság száma	Egy lakosra eső szeszadó P
Budapest .	534.000	50·4%	6,769.000	1,006.184	6·7
Tj. városok	99.000	9·3%	1,249.000	670.802	1·9
Megyei vá- rosok . . .	172.000	16·2%	2,176.000	1,204.265	1·8
Községek .	256.000	24·1%	3,236.000	5,807.068	0·6
Összesen	1,061.000	100·0%	13,430.000	8,688.319	1·5

A legalsó jövedelemkategóriába tartozó 7,054.039 lélekre eső szeszadót akként határoztuk meg, hogy a felsorolt közigazgatási egységek szerinti százalékos megoszlások alapján mérlegelt per capita szeszadót számítottuk ki, ami ennél a kategóriánál 1·30 pengőre, a polgáritársadalom kategóriájába tartozó 1,582.150 léleknél pedig 250 pengőre adódott. A nagyjövedelműek kategóriájában fejenként 5— pengő jutott a szeszadóból. Ezek figyelembevételével és annak feltételezésével, hogy a szeszfogyasztási adópótlék hasonló arányban oszlik meg a jövedelemkategóriák között, mint a szeszadó, a szeszadó és a szeszfogyasztási adópótlék megoszlása a következő:

	Szeszadó	Szeszadó pótlék
I. jövedelemkategória	9,199.000 P	727.000 P
II. „	3,970.000 „	314.000 „
III. „	261.000 „	20.000 „
Összesen . .	13,430.000 P	1,061.000 P

Söradó.

A söradó megoszlásának kiszámításánál ugyanazt a módszert alkalmaztuk, mint a szeszadónál, ami a következő eredményre vezet:

	Sör- fogyasztási adópótlék P	%	Söradó P	Lakosság száma	Egy lakosra eső söradó P
Budapest ..	99.000	54.1%	1,116.000	1,006.184	1.11
Tj. városok .	20.000	10.9%	225.000	670.802	0.33
Megyei váro- sok	29.000	15.8%	326.000	1,204.265	0.27
Községek ..	35.000	19.2%	396.000	5,807.068	0.07
Összesen	183.000	100.0%	2,063.000	8,688.319	0.24

A szeszadónál alkalmazott módon az egyes jövedelem-kategóriák átlagos söradó fejhányada nem közelíthető meg kielégítő pontossággal, mert a sörfogyasztás nem olyan általános, mint a borfogyasztás. Eppen ezért a széles rétegre fejenként kiadódó 0.20 pengő sörfogyasztási adóhányadot felére, 0.10 pengőre csökkentettük. Ez jobban megközelíti a valóságot, mert a községekben 0.07 pengő sörfogyasztási adó esik egy-egy lélekre. Ilyen módon a polgári társadalom sörfogyasztási adója fejenként 0.80 pengőre, a nagyjövedelműeké pedig 1.70 pengőre adódott. A sörfogyasztási adópótlék megoszlását pedig a söradó megoszlásával vettük egyenlőnek. Ezek alapján a söradó és a sörfogyasztási adópótlék megoszlása a következő:

	Söradó	Söradó pótlék
I. jövedelemkategória	705.000 P	63.000 P
II. „	1,270.000 „	113.000 „
III. „	88.000 „	7.000 „
Összesen ..	2,063.000 P	183.000 P

Cukoradó.

Cukoradót és kincstári árrészesedést fizetnek a cukorgyárak az előállított belföldi fogyasztásra kerülő cukor minden kg-ja után, még pedig 50 fillért, másféle cukor (keményítő, maláta) után kg-kint 0.2 fillért. Az

1935. évi cukoradó 43,059.000 pengőt tett. Ennek az egyes jövedelemkategóriák szerinti megoszlását akként közelítjük meg, hogy a 43·1 millió pengőnyi cukoradót az egyes rétegek cukorfogyasztása arányában osztjuk szét.

Sajnos, a lakosság egyes kategóriájának cukorfogyasztására nézve országos jellegű adatok nem állnak rendelkezésre. Az 1935. évi belföldi cukorfogyasztás 812.700 q-t tett.

Milyen arányban részesedtek ebben az egyes néprétegek?

A mezőgazdasági lakosság cukorfogyasztására nézve egy reprezentatív adatgyűjtés ad tájékoztatást:³⁵

		Egy lakosra eső évi cukorfogyasztás	
Nincstelen mezőgazdasági munkásság	1·25	kg
Gazdasági cselédek	1·14	„
0—5 holdas törpebirtokosok	1·32	} 2·15 kg
5—10 kat. holdas kisgazdák	2·99	
10—20 „ „ „	3·69	} 3·61 „
20—30 „ „ „	3·43	
30—50 „ „ „	3·72	

Az országos átlagos fejenkénti cukorfogyasztás 1935-ben 9·35 kg volt. Az agrárlakosság cukorfogyasztása tehát jóval az átlag alatt marad, összes fogyasztása a fenti átlagok alapján a következő:

1,250.349 nincstelen mezőgazd. munkás	à	1·25	1,563.000
599.622 mezőgazdasági cseléd	à	1·14	684.000
1,749.887 0—10 kat. holdas kisgazda	à	2·15	3,762.000
747.555 10—100 „ „ „	à	3·61	2,699.000
4,347.413 főnyi agrár lakosság	à	2·00	8,708.000
kg cukrot fogyasztott.			

A legalsó réteg 7,054.039 főnyi lakosságából tehát 4,347.413 lélekre 87.080 q cukor jutott. A többi 2,706.626 ipari munkás stb. fogyasztását az ország átlagos fogyasztásával vesszük egyenlőnek. A polgári társadalom 1·6

³⁵ Boros Margit: Cukorfogyasztás falun. Magyar Szemle. 1935. V.

milliónyi lakosságára ilyen módon évenként és fejenként 28·8 kg cukorfogyasztás adódik, ami jól megközelíti a valóságot. A nyugati országok átlagos fejenkénti cukorfogyasztása ugyanis a következő: Ausztriában 26·5 kg, Csehszlovákiában 27·0 kg, Angliában 51·5 kg. A magyar polgári társadalom életnívója kb. a nyugati országok átlagos életszínvonalának felel meg, tehát még mindig elég alacsony.

A vizsgált három jövedelemkategóriába tartozók cukorfogyasztása ezek szerint a következő:

I.	7,054.039 lakos cukorfogy.	340.700 q	42·0%
II.	1,582.150 „ „	457.000 „	56·2%
III.	52.130 „ „	15.000 „	1·8%
<hr/>			
	8,688.319 főnyi lakos fo-		
	gyasztása	812.700 q	100·0%

A 43,059.000 pengő cukoradót a cukorfogyasztás százalékos megoszlása arányában felbontva a következő eredményre jutunk:

I.	jövedelemkategóriára ..	18,085.000 pengő	
II.	„ ..	24,199.000 „	
III.	„ ..	775.000 „	jutott
<hr/>			
Összesen		43,059.000 pengő	

Ásványolajadó.

A 20,148.000 pengőt tevő ásványolajadót a belföldön felhasznált úgynevezett könnyű-, nehézbenzín, motalkóbenzín, petróleum, kenőolaj, parafin, kocsikenőcs és ásványolajok után kell fizetni és pedig a könnyűbenzín, a kenőolaj és a parafin métermázsája után 32, illetve 35—35 pengőt, a többi felsorolt anyagok után pedig 13 pengőt. Az ásványolajadó közül a legelső jövedelemkategóriára a világítópetróleum után fizetett adó esik, amihez a kocsikenőcsöt terhelő adóból a 100 holdon aluli birtokok igaereje arányában adódó tétel járul.

A motorikus célra felhasznált benzin adóját a II.-ik és III.-ik jövedelemkategória között a gépjárművek közuti adója arányában bontottuk szét. Megjegyezzük azonban, hogy az egyéb célra felhasznált folyékony tüzelőanyagot terhelő adó végső soron a gyártott cikkek árában kifejezésre jut és fogyasztó-rétegre hárul. Az áthárítás mértékét és lehetőségeit azonban nem tudjuk számszerűen követni. E kérdést már a gépjárművek közuti adójánál is érintettük. Az ásványolajadó megoszlása a három jövedelemkategória szerint a következő:

I. jövedelemkategória ..	6,830.000	pengő
II. „ ..	7,991.000	„
III. „ ..	5,327.000	„
Összesen	20,148.000	pengő

Gyújtószeradó, szivarkahüvely- és szivarkapapíradó.

A 3,091.000 pengőt tevő gyújtószeradót és a 4,991.000 pengőnyi szivarkahüvely- és szivarkapapíradót a lakosság száma arányában osztjuk fel az egyes jövedelmi kategóriák között. Ezzel azt tételezzük fel hallgatólag, hogy minden réteg egyformán sokat dohányzik és használ szivarkapapírt és hogy valamennyi háztartás ugyanannyi gyufát használ el. Jól tudjuk, hogy van különbség ezek között, de a különbségek megállapítására semmiféle támpont sincs. A három jövedelemkategóriában a lakosság százalékos aránya : 81·2%, 18·2% és 0·6%.

Ezek szerint ezen adók megoszlása a következő :

	Gyújtószeradó	Szivarkahüvely- és szivarkapapíradó
I. jövedelemkategória ...	2,510.000 P	4,053.000 P
II. „ ..	563.000 P	908.000 P
III. „ ..	18.000 P	30.000 P
Összesen ..	3,091.000 P	4,991.000 P

Villamos fényforrások és elektroncsövek adója.

Az 1,817.000 pengőnyi adótételt a különböző rétegek villanykörte elhasználása alapján kellene felbontani. Erre nézve semmiféle támpontunk nincs. Annyi bizonyos, hogy ennek főfogyasztói Budapest és a többi városok, a községek csak igen csekély arányban szerepelnek. A legalsó jövedelemkategóriába tartozó lakosságnak 24%-a lakik Budapesten, a tj. városokban és a megyei városokban, ahol legnagyobbbrészt villanyvilágítás van és villanykörte elhasználás is van. A községek alig negyedrésze van villamosítva, de ezek villanyvilágítása csekély, úgy, hogy villanykörteszükséglete is rendkívül csekély. Közel járunk tehát a valósághoz, ha a villamos fényforrások és elektroncsövek adójából 25%-nyi részt a legalsó jövedelmi kategóriára, 75%-ot pedig a polgári társadalomra vonatkoztatunk, megjegyezve, hogy a vállalatok — gyárüzemek, kereskedelmi irodák stb. — villanykörte fogyasztásából származó adót az előállított vagy közvetített és szállított cikkek árában a széles réteg fizeti meg. A nagyjövedelműekre eső adótételt 100.000 pengővel vettük figyelembe.

		Villamosfényforrások és elektroncsövek adója	
I. jövedelemkategória	454.000	pengő	
II. „ ...	1,263.000	„	
III. „ ...	100.000	„	
Összesen ...		1,817.000	pengő

Húsfogyasztási adó, borfogyasztási adó és italmérési illeték.

A városok és a községek által szedett hús- és borfogyasztási adó 1935-ben 11,173.000 pengő, illetve 14,570.000 pengő volt. Az italmérési illeték pedig 2,151.000 pengőt tett. Ezeknek az adóknak jövedelemkategóriák szerinti megoszlását a szesz- és söradónál alkalmazott módszerrel állapítjuk meg, oly módon,

hogy az egyes önkormányzatokban élő lakosság egy tagjára eső adóhányadokat megállapítjuk s ezekből a fejhányadokból, a jövedelmi kategóriák lakosságának az egyes önkormányzatok szerinti százalékos megoszlása alapján a jövedelemkategóriákra vonatkozó átlagot mérlegelve kiszámítjuk, ami a lélekszámmal való szorzás alapján megadja az egyes jövedelemkategóriákra a fogyasztási adókat.

	Húsfogy. adó	Borfogy. adó	Italm. illeték	Lakosság száma	Egy lakosra eső			
	p	e	n	g	ő	húsfogy. adó	borfogy. adó	italm. illeték
	p e n g ő							
Budapest	6,949.000	3,985.000	437.000	1,006.184	6.90	3.96	0.43	
Tj. városok ..	1,226.000	1,790.000	318.000	670.802	1.82	2.66	0.47	
Megyei városok	1,335.000	2,330.000	477.000	1,204.265	1.11	1.94	0.40	
Községek	1,663.000	6,465.000	919.000	5,807.068	0.29	1.11	0.16	
Összesen ...	11,173.000	14,570.000	2,151.000	8,688.319	1.29	1.67	0.25	

Az önkormányzatokban egy-egy lakosra jutó hús-, borfogyasztási adót és italmérési illetéket a lakosság százalékos megoszlásával mérlegeltük és megkaptuk az egyes jövedelemkategóriákba tartozó lakosság egy-egy tagjára eső adóhányadot.

	Hús-fogy. adóhányad	Bor-fogy. adóhányad	Italm. illeték- hányad
	p e n g ő	p e n g ő	ő
I. jövedelemkategória	1.04	1.58	0.23
II. „ „	2.26	2.04	0.32
III. „ „	5.00	3.23	0.38

Ezek alapján a hús- és borfogyasztási adó és italmérési illeték jövedelemkategóriák szerinti megoszlása a következő:

	Hús-fogy. adó	Bor-fogy. adó	Italmérési illeték
	p e n g ő	p e n g ő	ő
I. jöv.-kategória	7,336.000	11,165.000	1,621.000
II. „ „	3,576.000	3,237.000	508.000
III. „ „	261.000	168.000	22.000
Összesen	11,173.000	14,570.000	2,151.000

Ásványvíz- és szikvízadó.

Az ásványvíz- és szikvízadó 266.000 pengőnyi, az egész probléma szempontjából lényegtelen tételt, fele részben a polgári társadalom terheként állítottuk be, másik felét pedig az alsó rétegekre vonatkoztattuk, azzal a meggondolással, hogy e réteg korcsmai borfogyasztása alkalmával igen jelentős mennyiségű ásványvizet és szikvizet fogyaszt el.

A fogyasztási adók megoszlása :

	I.	II.	III.	Összesen
	jövedelemkategóriában			
	p	e	n	g
				ő
Szeszadó	9,199.000	3,970.000	261.000	13,430.000
Szeszadópótlék	727.000	314.000	20.000	1,061.000
Söradó	705.000	1,270.000	88.000	2,063.000
Söradópótlék .	63.000	113.000	7.000	183.000
Cukoradó	18,085.000	24,199.000	775.000	43,059.000
Ásványolajadó	6,830.000	7,991.000	5,327.000	20,148.000
Gyujtószeradó	2,510.000	563.000	18.000	3,091.000
Szivarkahüvely- és -papíradó	4,053.000	908.000	30.000	4,991.000
Villamosfény- forrásadó ..	454.000	1,263.000	100.000	1,817.000
Húsfogyasztási adó	7,336.000	3,576.000	261.000	11,173.000
Borfogyasztási adó	11,165.000	3,237.000	168.000	14,570.000
Italmérési ill. .	1,621.000	508.000	22.000	2,151.000
Ásványvíz- és szikvízadó ..	133.000	133.000	—	266.000
Margarin-, étel- olajadó	94.000	94.000	—	188.000
Összesen	62,975.000	48,139.000	7,077.000	118,191.000

vámok 32,000.000 pengőnyi összege az iparcikkeket, félgyártmányokat, segédanyagokat stb. terheli. Ez az összeg a fogyasztásra kerülő cikkek forgalma során oszlik el. Nincs más támpont a védővámteher megoszlására, csak a forgalmiadó megoszlási aránya. A forgalmiadó 40%-a a széles rétegekre, 44%-a a polgári társadalomra és 16%-a a nagyjövedelműek csoportjára nehezedik. Ezen arányban a védővámok 32.0 millió pengős összege a következőképpen oszlik meg:

I. jövedelemkategória	12,800.000	pengő
II.	„	14,080.000 „
III.	„	5,120.000 „
Összesen....		32,000.000	pengő

A behozatali vámok megoszlása tehát a következő:

I. jövedelemkategória	12,800.000	pengő
II.	„	24,296.000 „
III.	„	5,120.000 „
Összesen....		42,216.000	pengő

Belső vámok.

A belső vámok 15,661.000 pengőnyi összegét út-, híd-, kövezetvám, révátelési díj, a vármegyei útalap javára befolyt útvám és a vasúti hozzájáró utak után szedett vámpénz és a városi vámok címén szedték be. A belső vámokat a közigazgatási egységek szedik, a következő összegek szerint:

Budapest	9,498.000	pengő
Tj. városok	1,899.000	„
Megyei városok	1,363.000	„
Községek	237.000	„
Vármegyék	2,664.000	„
Összesen....		15,661.000	pengő

A vármegyék által szedett 2,664.000 pengő belső vámot a lakosság arányában az egyes közigazgatási egységek között szétosztva a belső vámok megoszlása és az egy-egy lélekre eső hányada a következő:

	Belső vámok pengő	Lélek szám	Egy lakóra eső belső vám P
Budapest	9,807.000	1,006.184	9.74
Tj. városok	2,104.000	670.802	3.14
Megyei városok	1,731.000	1,204.265	1.44
Községek	2,019.000	5,807.068	0.35
Összesen ..	15,661.000	8,688.319	1.80

A belső vámoknak az egyes közigazgatási egységek lakosságának egy-egy tagjára eső hányadát a vizsgált jövedelemkategóriák lakosságának közigazgatási egységek szerinti százalékos megoszlási arányával mérlelve, arra az eredményre jutunk, hogy a szerénysorú réteg minden tagjára a belső vámokból 1.44 pengő, a polgári társadalomra 3.24 pengő, a nagyjövedelműekre pedig 7.10 pengő esett. Ezek figyelembevételével a belső vámok jövedelemkategóriák szerinti megoszlása a következő:

I. jövedelemkategória ..	10,158.000 pengő
II. „ ...	5,133.000 „
III. „ ...	370.000 „
Összesen ...	15,661.000 pengő

A behozatali és belső vámok 57,877.000 pengős összege tehát a következőképpen oszlik meg:

I. jövedelemkategória ...	22,958.000 pengő
II. „ ...	29,429.000 „
III. „ ...	5,490.000 „
Összesen ...	57,877.000 pengő

IV. JÖVEDÉKEK.

Dohányjővedék.

A dohányfogyasztás Magyarországon jövedék formájában van megadóztatva. Az állami dohánymonopólium folytán a feldolgozott és eladott dohányárak bevételi összege jóval nagyobb, mint a dohánytermelőknek kifizetett beváltási árösszeg és a feldolgozás költségei. A dohányjővedék bruttó bevételéből levonva a termelőknek kifizetett beváltási árösszeget és a feldolgozás, értékesítés költségeit, 1935-ben 83,078.000 pengő kincstári haszon adódott. A dohányjővedéki haszon mint fogyasztási adó a társadalom minden rétegét sújtja. A dohányjővedék adatai alapján megállapítható volt, hogy 1932-ben a bruttó bevétel a következőképp oszlott meg ³⁷:

Nagy Budapest	37·8%
Tj. városok	10·9%
10 megyei város	8·4%
Községek	42·9%
Összesen...	100·0%

Feltételezve a dohányjővedéki haszon lineáris megoszlását az egyes helyi önkormányzatokban, megállapítottuk, hogy az egyes helyi önkormányzatokban a dohányjővedéki haszonból mennyi jutott egy-egy lélekre:

Budapest	31·2 pengő
Tj. városokban	13·5 „
Megyei városokban.....	9·8 „
Községekben	6·1 „
Átlagosan	9·6 pengő

³⁷ Dr. Fellner Frigyes Adótehermegoszlás. 190. lap.

Az egyes jövedelemkategóriák lakosságának a felsorolt közigazgatási egységek szerinti százalékos megoszlását a dohányjövédéki haszonnak az egyes közigazgatási egységek egy-egy lakosára eső hányadával mérlegelve, azt nyerjük, hogy a szerénysorú réteg minden tagjára 8.60 pengő, a polgári társadalomban 13.50 pengő, a nagyjövedelműek egy-egy tagjára pedig 20.00 pengő esik. Ezek alapján a dohányjövédéki haszon jövedelemkategóriák szerinti megoszlása a következő:

I. jövedelemkategória	60,665.000 pengő
II. „	21,370.000 „
III. „	1,043.000 „
Összesen	83,078.000 pengő

Sójövédék.

A sójövédék 20,666.000 pengőnyi összege 90%-ban az étstót, 7%-ban az ipari sót és 3%-ban az ú. n. marhasót terheli. Az egyes közigazgatási egységek sófogyasztása — és a dohányjövédék nyereségének megoszlásánál alkalmazott módszer — alapján az alsó rétegek minden tagjára 2.13 pengő, a polgári és a vagyonos társadalomban 2.20 pengő sóadó jutott egy-egy lélekre. A sójövédék megoszlása a következő:

	I.	II.	III.	Összesen
	j ö v e d e l e m k a t e g ó r i á b a n			
	p	e	n	g
Étsó	15,004.000	3,481.000	115.000	18,600.000
Ipari és egyéb				
só	1,668.000	386.000	12.000	2,066.000
Összesen ...	16,672.000	3,867.000	127.000	20,666.000

Mesterséges édesítőszer.

A mesterséges édesítőszer értékesítéséből származó jövedéki haszon csaknem teljes egészében a polgári társadalmat terheli, mert a cukorbeteg zöme a felsőbb kategóriákból kerül ki. A mesterséges édesítőszer jövedéki haszna 170.000 pengő volt 1935-ben.

Osztálysorsjáték.

A sorsjegyek árusításából származó 1,880.000 pengőnyi kincstári bevétel csaknem teljes egészében a polgári társadalmat terheli. 1932-ben a sorsjegyek 89·4%-át Budapesten és 10·6%-át vidéken adták el. A nagyjövedelmű emberek nem igen vásárolnak sorsjegyet, a szegény munkástömegeknek pedig arra nem igen telik, hogy szerencsájuk után sorsjegy vásárlásával futhassanak.

A jövedékek közteherhányadának 105,794.000 pengőnyi összege tehát a következőkép oszlott meg:

	I.	II.	III.	Összesen
	j ö v e d e l e m k a t e g ó r i á b a n			
	p e n g ő			
Dohányjöv.	60,665 000	21,370.000	1,043.000	83,078.000
Sójövedék ..	16,672.000	3,867.000	127.000	20,666.000
Mesterséges édesítőszer	—	170.000	—	170.000
Osztálysors- játék	—	1,880.000	—	1,880.000
Összesen	77,337.000	27,287.000	1,170.000	105,794.000

A jövedékek közteherhányadának a három jövedelem-kategória szerinti százalékos megoszlása a következő:

	I.	II.	III.	Összesen
jövedelemkategóriában				
Dohányjövedék...	73·0	25·7	1·3	100·0
Sójövedék	80·7	18·7	0·6	100·0
Mesterséges édesítőszer...	—	100·0	—	100·0
Osztálysorsjáték ..	—	100·0	—	100·0
Összesen	73·1	25·8	1·1	100·0

V. Illetékek.

Az 1935. évi adóstatisztika szerint a következő összegű illetékek folytak be :

Vagyónátruházási illeték	39,787.000 P
Okirati illeték	37,297.000 „
Törvénykezési illeték	9,200.000 „
Közigazgatási illeték	4,837.000 „
Fuvarozási illeték	9,504.000 „
Egyéb illetékek és díjak	19,728.000 „
Közszolgáltatásszerű állami tárcabevételek	10,831.000 „
Összesen	131,184.000 P

Ennek a tételnek a három jövedelemkategória közötti felosztása csak labilis megközelítéssel végezhető el. A megközelítés viszonylag legjobban az „egyéb illetékek és díjak“ 19·7 milliós, valamint a közszolgáltatásszerű állami tárcabevételek 10·8 milliós tételénél hajtható végre, mert e tételeknek további részletezése is ismeretes.

Az adóbehajtási illetéket az egyes jövedelemkategóriákat terhelő egyenesadók tételei arányában osztottuk fel. Az ipardíjból a megyei városokban, valamint a kis- és nagyközségekben befolyt összeget a szegény-

sorúakat terhelőnek tekintettük, míg a törvényhatósági jogú városokban és Budapesten e címen befolyt összeget mint a közepessorúak adóterhét vettük számba. Ugyanez volt a megosztásnak az elve a marhalevélkezelési, a mérlegelési és hitelesítési, a hordójelzési, a községi kötelékbe való felvételi, a lakhatási engedély, a vásárlás és a ravatalozási és sírhelydíjaknál. E felosztás mellett az szólt, hogy a szóbanforgó díjakból a vagyonos osztályt kis létszáma miatt csak egészen jelentéktelen illeték, illetve díj terheli.

A fedeztetési díj egész összegét mint a legszegényebb néposztályt terhelőt vettük számba, mert a vagyonosabb birtokosokról feltehetjük, hogy saját apaállatokat tartanak.

Az anyakönyvi kivonati díjat a különböző jövedelemkategóriához tartozók lélekszámának arányában bontottuk fel. A helypénz 4·1 milliónyi összegének túlnyomórésze az állatvásárokon és vidéki piacokon folyik be.

Ezért a megyei városokban, valamint a kis- és nagy-községekben e címen befolyt összeget mint a szegény-sorúakat, a törvényhatósági jogú városokban befolyt összeget mint a közepessorúakat, végül a Budapesten befolyt összeget mint a vagyonosokat terhelő adóterhet vettük számba.

A vágóhídi és hússzemledíjat a húsfogyasztási adónak arányában bontottuk szét.

A hatósági engedélydíj elsősorban színházi, mozi és más előadások, multságok, ünnepek stb., stb. után fizetendő. Ezért a vagyonosabb réteget viszonylag jelentősen terheli, amiért e tételt három egyenlő részre osztottuk fel.

A doboltatási és hirdetési díj, valamint a parthasz-nalati díj túlnyomórészt az ipari termelés költségeleme. Ezért ezt a tételt ugyanolyan arányban bontottuk fel, mint a forgalmiadókat. Ugyanezt az elvet alkalmaztuk a közterek elfoglalása utáni díjnál, míg az építési engedélydíjat fele-fele részben, mint a közepessorúakat, illetőleg a vagyonos réteget terhelő adóterhet vettük figyelembe.

A vagyónátruházási illetéket, valamint a közszol-

gátlatásszerű állami tárcabevételeket a három jövedelemkategória között három egyenlő részben osztottuk fel. Az okirati illetéknél, a törvénykezési illetéknél, a közigazgatási illetéknél és a fuvarozási illetéknél viszont azt tételeztük fel, hogy mindezek a termelés költség-elemei s ezért a forgalmi adók arányában osztandók fel.

Mindebből az illetékeknek következő megoszlása adódott :

	I.	II.	III.	Összesen
	jövedelemkategóriában			
	p	e	n	g
Vagyonátruházási illeték	13,262.000	13,262.000	13,263.000	39,787.000
Okirati, törvénykezési, közigazgatási és fuvarozási illeték	23,848.000	26,769.000	10,221.000	60,838.000
Közzolgáltatásszerű állami tárcabevételek.....	3,610.000	3,610.000	3,611.000	10,831.000
Egyéb illetékek és díjak:				
adóbehajtási illeték	482.390	897.611	655.399	2,035.400
ipardíj, marhalevél-, kezelési, mérlegelési és hitelesítési, hordójelzési, települési, lakhatási engedély, vásár-, ravatalozási és térhelydíj	1,801.583	3,003.098	—	4,804.681
helypénz	2,684.346	1,048.649	408.156	4,141.151
fedeztetési díj	563.435	—	—	563.435
anyakönyvi kivonati díj .	319.550	71.623	2.361	393.534
vágóhídi és hússzemledíj	3,426.320	1,668.831	119.947	5,215.098
köztterek elfoglalása utáni, doboltatási és hirdetési, parthasználati díj	743.836	834.918	318.788	1,897.542
hatósági engedélydíj	106.787	106.787	106.786	320.360
építési engedélydíj	—	178.640	178.639	357.279
Összesen	50,848.247	51,451.157	28,885.076	131,184.480
	38·8%	39·2%	22·0%	100·0%

HARMADIK RÉSZ

AZ ADÓTEHERMEGOSZLÁS EREDMÉNYEI.

Az egyenesadók, forgalmi, fogyasztási adók, vámok jövedékek és illetékek 1.005.331.000* pengőnyi összege tehát a következőképpen oszlott meg a három jövedelemkategória között:

	I.	II.	III.	Összesen
	jövedelemkategóriában			
	1 0 0 0 p e n g ő			
Egyenesadók .	104.413	194.111	141.492	440.016
Forgalmi adók.	58.797	65.969	25.158	149.924
Fogyasztási adók	62.975	48.139	7.077	118.191
Vámok	22.958	29.429	5.490	57.877
Jövedékek	77.337	27.287	1.170	105.794
Illetékek	50.848	51.451	28.885	131.184
Összesen ...	377.328	416.386	209.272	1.002.986

Ugyanez százalékos megoszlásban a következő képet adja:

	I.	II.	III.	Összesen
	jövedelemkategóriában			
Egyenesadók	27·7%	46·6%	67·6%	43·9%
Forgalmi adók ...	15·6%	15·8%	12·0%	14·9%
Fogyasztási adók	16·7%	11·6%	3·4%	11·8%
Vámok	6·0%	7·1%	2·6%	5·8%
Jövedékek	20·5%	6·6%	0·6%	10·5%
Illetékek	13·5%	12·3%	13·8%	13·1%
Összesen	100·0%	100·0%	100·0%	100·0%

* Ebből 2.345.000 pengő a külföldiek kezén lévő részvényvagyonot terhelő társulati adót levontunk és ezért 1.002.986.000 pengőnek a jövedelemkategóriák közötti megoszlását adtuk.

Az 1.003 millió pengőnyi egyenes-, forgalmi-, fogyasztási adónak, vámnak, jövedéknek és illetéknek a jövedelemkategóriák szerinti százalékos megoszlása a következő:

	I.	II.	III.	Összesen
	j ö v e d e l e m k a t e g ó r i á b a n			
Egyenesadók ...	23·7%	44·1%	32·2%	100·0%
Forgalmi adók ..	39·2%	44·0%	16·8%	100·0%
Fogyasztási adók	53·3%	40·7%	6·0%	100·0%
Vámok	39·7%	50·8%	9·5%	100·0%
Jövedékek	73·1%	25·8%	1·1%	100·0%
Illetékek	38·8%	39·2%	22·0%	100·0%
Összesen	37·6%	41·5%	20·9%	100·0%

A három jövedelemkategória tehát a következő arányban osztozik az egyéni jövedelmek és az említett adók összegében:

	A lakosság	Az egyéni jövedelem	Az adóteher
I.	81·2%-ának jut	44%-a	38%-a
II.	18·2%- „ „	36%-a	41%-a
III.	0·6%- „ „	20%-a	21%-a
	100·0%-nak jut	100%-a	100%-a

Annak a kérdésnek vizsgálata, hogy az egyes jövedelemkategóriákra nehezedő adóteher a jövedelmek hány százalékát teszi, nehézségbe ütközik. A jövedelemeloszlás vizsgálatát ugyanis a népszámlálásnak az 1930. évre vonatkozó foglalkozási statisztikája miatt az 1930. évre végeztük el. Az adótehermegoszlás vizsgálatát pedig a rendelkezésre álló 1935. évi adóstatistika alapján az 1935. évre számítottuk ki, mert a korábbi évek (1930) adóstatistikája még nem adott elegendő részletezést. Az ország lakosságának jövedelmi viszonyaiban viszont 1930-tól 1935-ig a válság következtében jelentős változás állott be. Igaz ugyan, hogy 1935-ben már a válságmélytől három év választott el. A válságot követő felfelé fordulás szakaszán a jövedelemeloszlás szempontjából jelentős változás nem következett be. A nemzeti jövedelem névleges értéke 1930/31-ben 4636 millió

pengő volt, 1935/36-ban pedig kb. 4.000 millió pengőt tett. Az eltérés kb. 14%. Ha a jövedelemkategóriáknak 1935. évre vonatkozó adóterhét szembeállítjuk az 1930/31. évi jövedelmek 14%-kal csökkentett adataival, akkor arra kapunk választ, hogy az adóteher hány százalékat teszi 1935-ben az egyes jövedelemkategóriák jövedelmének.

	I.	II.	III.	Összesen
	jövedelemkategóriában			
A lakosság száma ..	7,054.039	1,582.150	52.130	8,688.319
Egyéni összes jövedelem millió pengő ..	1.760	1.440	800	4.000
Adóteher millió pengő	377	416	209	1.003
Adóteher a jövedelem	21%	29%	26%	25%

Az egyes jövedelemkategóriák jövedelmi összegének különböző adókkal való megterhelését a következő táblázat jelzi:

	I.	II.	III.	Összesen
	jövedelemkategóriában			
Egyenesadók	5.9%	13.5%	17.7%	11.0%
Forgalmi adók ...	3.3%	4.6%	3.1%	3.7%
Fogyasztási adók	3.6%	3.3%	0.9%	3.0%
Vámok	1.3%	2.0%	0.7%	1.5%
Jövedékek	4.4%	1.9%	0.1%	2.6%
Illetékek	2.9%	3.6%	3.6%	3.3%
	21.4%	28.9%	26.1%	25.1%*

Az adóteher tehát a széles rétegek összes jövedelmének 21%-át, a polgári társadalom jövedelmének 29%-át és a nagyvagyonúak jövedelmének 26%-át teszi. Az adóteher súlyosságára nézve azonban az ad képet, ha az egyes jövedelemkategóriákban egy-egy lélekre jutó jövedelem összegét is figyelembe vesszük:

* A 36-ik lap szerint régebbi számításunk erre az évre 25.4%-ot adott, ott azonban a külföldieket terhelő társulati adót is figyelembe vettük.

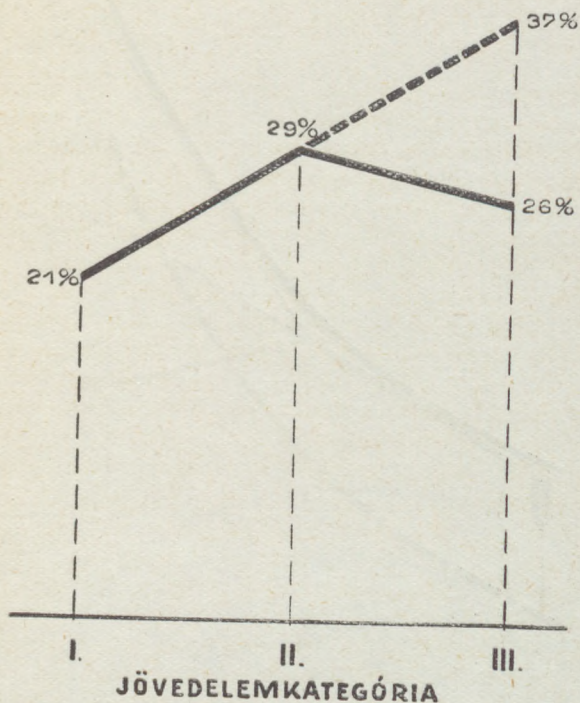
	I.	II.	III.	Összesen
j ö v e d e l e m k a t e g ó r i á b a n				
Egy lélekre jutó átlagos jöv.*,P.	250	910	15.350	460
Adóteher a jövedelem %-ában .	21	29	26	25
Egy lélekre jutó átl. adóteher, P .	52	264	3.990	115
Egy lélekre jutó jövedelem az adóteher nélkül	198	646	11.360	345

Az adóteher ilyen megoszlása tehát azt mutatja, hogy az adóztatás rendszere nem elégíti ki az adóteher progresszivitásának követelményét. Az nyilvánvaló, hogy a széles népréteg szempontjából a 250 pengőnyi fejenkinti évi átlagos jövedelemből leadott 52 pengő adóösszeg jóval nagyobb súllyal jön számba, mint a 910 pengőből kifizetett 264 pengő, vagy még inkább a 15.350 pengő fejenkinti évi átlagos jövedelemből leadott 3990 pengő. Amíg az első esetben 21%-os adóteher közvetlenül a fizikai életszínvonal süllyedését vonja maga után, addig a polgári társadalom jövedelmének 29%-os igénybevétele életszínvonaluk alakulását csak kevésbé érinti, a nagyjövedelműek 26%-os megterhelése pedig inkább csak vagyonosodásuk mérséklését eredményezi.

Az adóteher az egyes jövedelemkategóriák jövedelmének 21, 29, illetve 26%-át teszi. A széles réteg jövedelmének 21%-át, a polgári társadalom jövedelmének pedig 29%-át teszi az adóteher. Az alsó és a polgári társadalom között az adótehernek bizonyos progressziója érvényesül. A széles népréteg 100 pengőnyi jövedelméből 21 pengő, a polgári társadalomnál pedig 29 pengő az adó. E két jövedelemkategória között a progresszió mértéke 38%-os. Ez a progresszió azonban nem érvényesül a következő jövedelemkategóriánál.

* Az 1930/31. évre a jövedelemeloszlás vizsgálatánál kiadott fejenkinti jövedelmeket mind a három kategóriában 14%-kal csökkentettük, annak következtében, hogy 1935-ben a nemzeti jövedelem kb. 14%-kal volt kisebb, mint 1930/31-ben. Ez a magyarázata annak is, hogy a II. jövedelemkategória fejenkinti átlagjövedelme 910 pengőre adódik, holott az osztályozás szerint e kategória jövedelmének alsó határa 1.000 pengő. Ennek megfelelően az átlagjövedelem e kategóriában 1930/31-ben még 1.050 pengő volt.

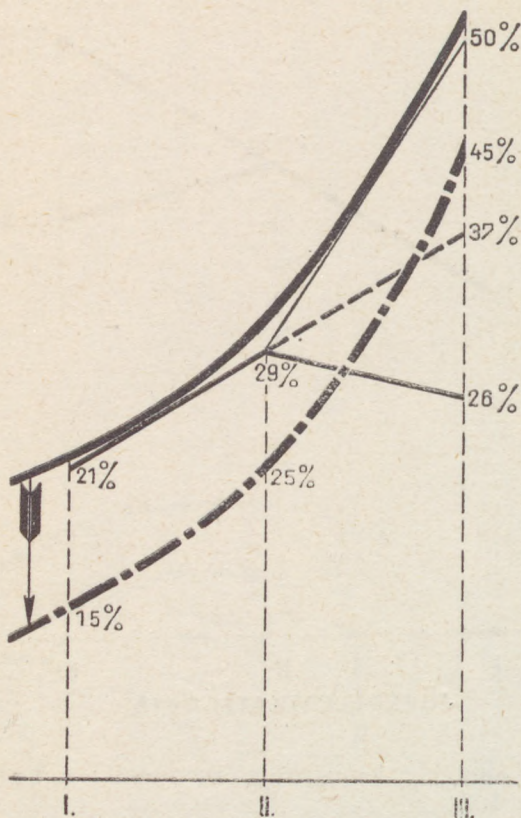
Amíg u. i. a polgári társadalom 100 pengőnyi jövedelméből az adóteher 29 pengőre rúg, addig a nagyjövedelműek táboránál ez csak 26 pengőt tesz. A polgári társadalom és a nagyjövedelműek kategóriája között



tehát az adóteher degressziója érvényesül: a degresszió mértéke 10%-os.

Ha a második és harmadik jövedelemkategóriában ugyanazt a progressziót tételezzük fel, amely az első és második kategóriában érvényesül, akkor a nagyjövedelműek kategóriájában az adóteher a jövedelemnek 40%-át tenné. Fenti rajz szemlélteti a progresszió és a degresszió alakulását, valamint a lineáris progresszió érvényesítését a harmadik jövedelemkategóriában.

A lineáris progresszió elve azonban nem tekinthető az igazságos adóteherviselés alapjának. A lineáris progresszió helyett valamiféle másod- vagy harmadfokú görbe — parabola stb. — által meghatározott fokozot-



tabb emelkedés fejezné ki azt, hogy a nagyjövedelműek adóteherviselőképesége jövedelmük aránylagos növekedésénél nagyobb. A lineáris progresszió helyett, egy másodfokú egyenlet által meghatározott progressziót szemléltet az ezen az oldalon ábrázolt rajz.

Másodfokú progresszió esetén a három jövedelmek kategóriában az adóteher a jövedelmek 21, 29 és 50%-át

tenné. Ez esetben az adóteher összege nagyobb lenne a jelenlegi kincstári bevételnél. A jelenleg megkívánt kincstári bevételekhez akként juthatnánk el a megrajzolt másodfokú progresszió fenntartásával, hogy a parabolát és érintőt addig tolnánk el lefelé, amíg a kívánt bevételt biztosító adókulcsokig jutnánk. Természetesen a jelenlegi degresszív adóteherviselésből másodfokú progresszió alapján felépülő adórendszerhez a jelenlegi adórendszer teljes átépítése volna szükséges. Az alapelv nem lehet más, mint az, hogy az adórendszer súlypontját a fogyasztási és forgalmi adókról a jövedelemadó hatásosabb kimunkálására kell helyezni, ugyanakkor az egyenes adók — a föld-, a ház-, a jövedelem-, a vagyonadó stb. — kivetésében a progresszió elvét kell végigvezetnünk. Ennek a kérdésnek részletes vizsgálata az adóreform tárgyalását öleli fel, ami nem tartozik jelen vizsgálatunk körébe.

Die Einkommen- und Steuerlastverteilung in Ungarn.

Die Grösse und Zusammensetzung des ungarischen Volkseinkommens behandelt das durch den Privatdozenten Dr. Stefan Varga und mir gemeinsam verfasste „The National Income of Hungary 1924/25—1936/37“ betitelte, im Verlag von P. S. King and Son Ltd. in London demnächst erscheinende Buch. In vorliegender Arbeit wurde dieser Problemkreis weiter behandelt und der Versuch angestellt die Verteilung des Volkseinkommens und der Steuerlast zu untersuchen. Diese Untersuchungen mussten sich infolge der Lücken des statistischen Materials auf ein Jahr beschränken.

Bei der Untersuchung der Verteilung des Volkseinkommens lassen sich nur drei Einkommenkategorien unterscheiden. Zur ersten Einkommenkategorie gehören rund $\frac{4}{5}$ der Bevölkerung, die grösstenteils physische Arbeit leisten. Zur zweiten Einkommenkategorie gehören $\frac{1}{5}$ der Bevölkerung, die Bürgerklasse, während zur dritten Einkommenkategorie 0.6% der Bevölkerung mit grossem Vermögen und Einkommen gehören. Diese Unterscheidung erfolgte unter der Annahme, dass in der ersten Einkommenkategorie die Obergrenze des Kopfeinkommens 1000 Pengő per Jahr ist, die Einkommengrenzen der zweiten Kategorie 1000 und 10.000 Pengő je Kopf und Jahr betragen, während das jährliche Kopfeinkommen der dritten Kategorie 10.000 Pengő übersteigt.

Nach den Ergebnissen der Untersuchung entfielen im Jahr 1930/31

auf	0.6% der Bevölkerung	20% der Einkommenssumme
„	18.2% „ „	36% „ „
„	81.2% „ „	44% „ „
auf	100.0% der Bevölkerung	100% der Einkommenssumme

Das Durchschnittseinkommen der untersten Kategorie belief sich auf 290 Pengő, das der Bürgerklasse auf 1050 Pengő per Kopf, das der Oberschichte aber auf 17.800 Pengő je Kopf. Bei diesen Angaben ist aber in Betracht zu ziehen, dass auf Grund der Berechnungsweise immerhin anzunehmen ist, dass die Bürgerklasse eigentlich etwas besser steht, als sich auf Grund dieser Berechnung ergibt. Ihr Durchschnittseinkommen dürfte also etwas höher als 1.050 Pengő je Kopf und Jahr sein.

Beim Vergleich dieser Angaben mit ausländischen Daten hat einerseits darauf Bedacht genommen zu werden, dass das Preisniveau in Ungarn von dem ausländischen abweicht, anderseits aber ist auch dessen zu gedenken, dass die Struktur der ungarischen Volkswirtschaft mit der ausländischen nicht übereinstimmt. Eine jede Schätzung des Volkseinkommens leidet unter dem Gebrechen, dass Geldsummen verschiedener Kaufkraft zusammengezählt werden. Die Kaufkraft des Pengő in den Dörfern ist viel höher, als seine Kaufkraft in den Grosstädten. Die ein geringes Nominaleinkommen beziehenden Volksschichten leben aber zum grössten Teil in den Dörfern und beziehen ihr Einkommen in Pengős grösserer Kaufkraft, während ein verhältnismässig grösserer Prozentsatz der Stadtbevölkerung wohl höhere Nominaleinkommen, diese aber in Pengős geringerer Kaufkraft bezieht. Hieraus folgt, dass die Verteilung der Realeinkommen in Ungarn ein günstigeres Bild zeigt, als man auf Grund der oben angeführten Angaben schliessen möchte. Und wenn die Kaufkraft der Geldeinheit in Dörfern und Städten wohl in allen Ländern eine verschiedene ist, so hat beim internationalen Vergleich doch darauf Bedacht genommen zu werden, ob der Teil des Volkseinkommens, der in Geldeinheiten grösserer Kaufkraft bezogen wird ein grösserer oder geringerer ist. In Ungarn ist dieser Teil gewiss grösser, als in den westlichen Industrieländern.

Die Untersuchung der Verteilung der Steuerlast nahm das Jahr 1935 zur Grundlage. Die gesamte Steuerlast belief sich in diesem Jahr auf 25% der Einkommen.

Die Verteilung der direkten, der Verkehrs- und Konsumsteuern, der Zölle, Regalgewinne und Gebühren war die folgende :

	I.	II.	III.	Sämtliche
	Einkommenskategorien wurden belastet			
Direkte Steuern	23.7%	44.1%	32.2%	100.0%
Umsatzsteuern	39.2%	44.0%	16.8%	100.0%
Verbrauchssteuern ..	53.3%	40.7%	6.0%	100.0%
Zölle	39.7%	50.8%	9.5%	100.0%
Regale	73.1%	25.8%	1.1%	100.0%
Gebühren	38.8%	39.2%	22.0%	100.0%
Insgesamt :	37.6%	41.5%	20.9%	100.0%

Wenn man die Verteilung der aufgezählten öffentlichen Lasten nach Einkommenskategorien untersucht, gewinnt man folgendes Bild :

	I.	II.	III.	Sämtliche
	Einkommenskategorien wurden belastet			
Direkte Steuern	27.7%	46.6%	67.6%	43.9%
Umsatzsteuern	15.6%	15.8%	12.0%	14.9%
Verbrauchssteuern ..	16.7%	11.6%	3.4%	11.8%
Zölle	6.0%	7.1%	2.6%	5.8%
Regale	20.5%	6.6%	0.6%	10.5%
Gebühren	13.5%	12.3%	13.8%	13.1%
Insgesamt	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Zusammenfassend ergibt sich also für das Jahr 1935 folgendes Bild :

	I.	II.	III.	Sämtliche
	Einkommenskategorien			
Zahl der Bevölkerung	7,054.039	1,582.150	52.130	8,688.319
Einkommenssumme				
Millionen Pengö	1.760	1.440	800	4.000
Steuerlast Millionen				
Pengö	377	416	209	1.003
Steuerlast in Prozentsen der Einkommen	21%	29%	26%	25%
Durchschnittliches Einkommen je Kopf	P 250	P 910 ¹⁾	P 15.350	P 460
Steuerlast pro Kopf ..	P 52	P 264	P 3.990	P 115

¹⁾ Die Erklärung dessen, dass das Durchschnittseinkommen der zweiten Einkommenskategorie auf 910.— Pengö je Kopf geschätzt wird, während der Einteilung nach die untere Grenze der zweiten Einkommenskategorie 1.000.— Pengö ist, findet sich darin, dass die Berechnung über die Gliederung der Einkommen sich auf das Jahr 1930/31 bezieht, in dem dieses Durchschnittseinkommen noch 1.050.— Pengö betrug, während die Steuerlast für das Jahr 1935 berechnet wurde. Zwischen 1930/31 und 1935 aber haben sich die Einkommen gesenkt



Die Belastung der einzelnen Einkommenkategorien durch die verschiedenen Steuern gibt folgendes Bild :

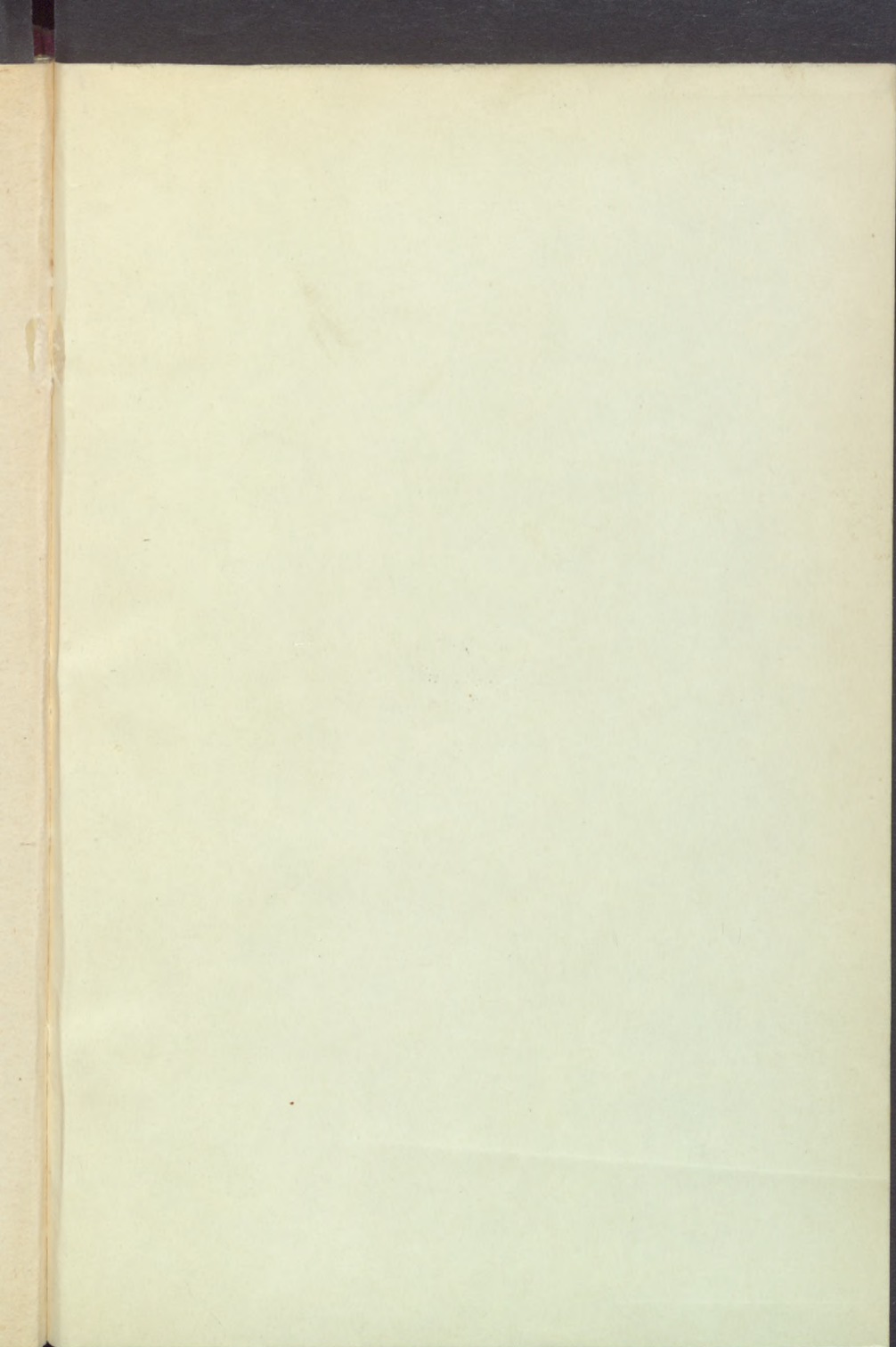
	I.	II.	III.	Sämtliche
	Einkommenkategorien wurden			belastet
Direkte Steuern	5.9%	13.5%	17.7%	11.0%
Umsatzsteuern	3.3%	4.6%	3.1%	3.7%
Verbrauchssteuern ..	3.6%	3.3%	0.9%	3.0%
Zölle	1.3%	2.0%	0.7%	1.5%
Regale	4.4%	1.9%	0.1%	2.6%
Gebühren	2.9%	3.6%	3.6%	3.3%
Insgesamt	21.4%	28.9%	26.1%	25.1%

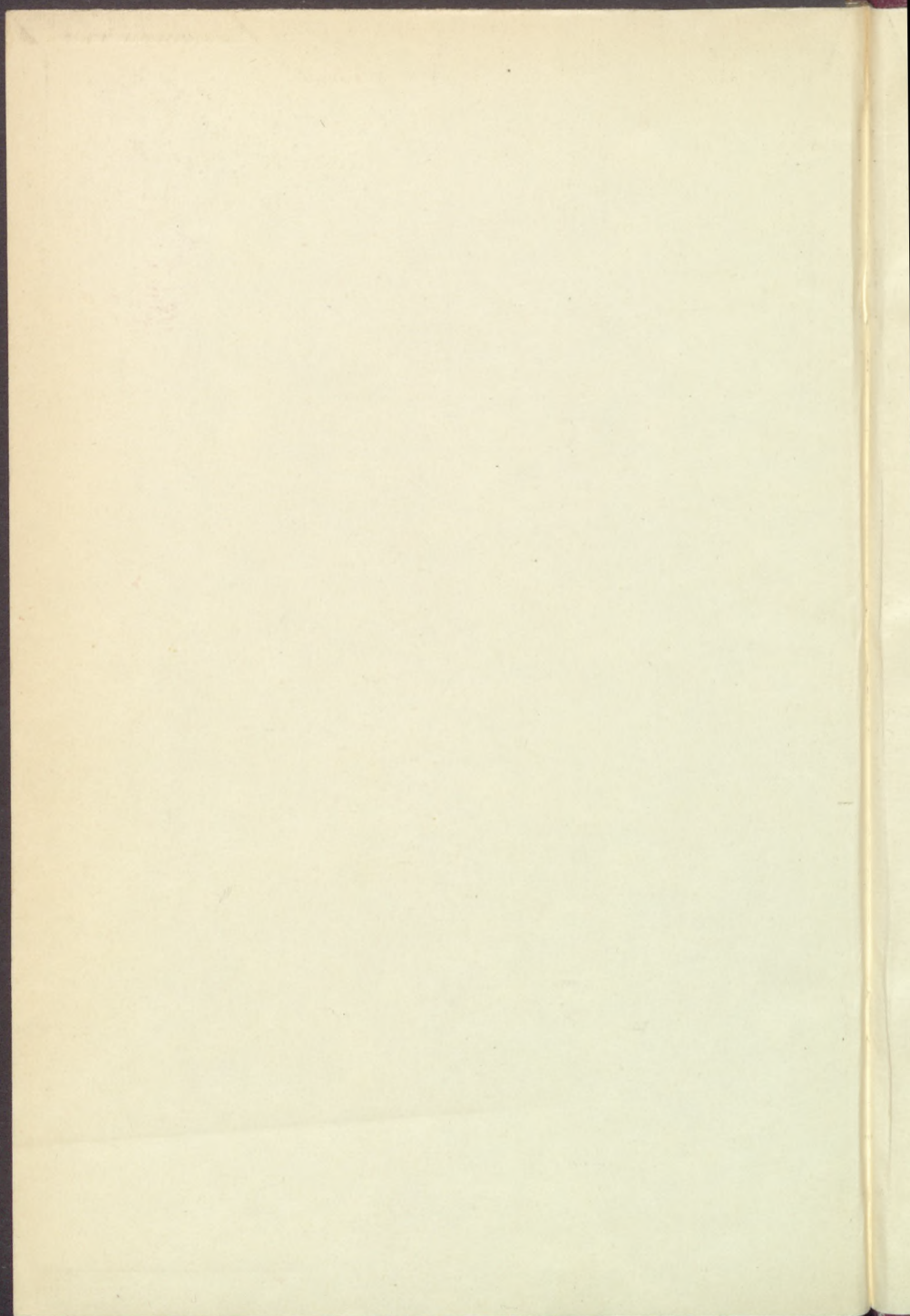
TARTALOM

	Oldal
Előszó	3
Bevezetés	5
Első rész: A magyarországi jövedelemeloszlás	9
<i>A jövedelemeloszlás eredményei</i>	31
Második rész: Az adóteher megoszlása jövedelemkategóriák szerint	34
I. Egyenes adók	55
Földadó	55
Házadó	57
Kereseti adó	60
Társulati és tantiémadó	65
Jövedelemadó	69
Vagyonadó	71
Alkalmazottak különadója	74
Nyilvános betegápolási pótdadó	75
Rokkantellátási pótdadó	76
Gépjárművek közuti adója	77
Vármegyei pótdadó és útdadó	79
Ebadó	82
Községi pótdadó	82
Közmunkaváltság	83
Kereskedelmi és iparkamarai, valamint mezőgazdasági kamarai illeték	85
Vízszabályozási járulék	86
Párbérváltság, egyházi adók és felekezeti iskolai adók	87

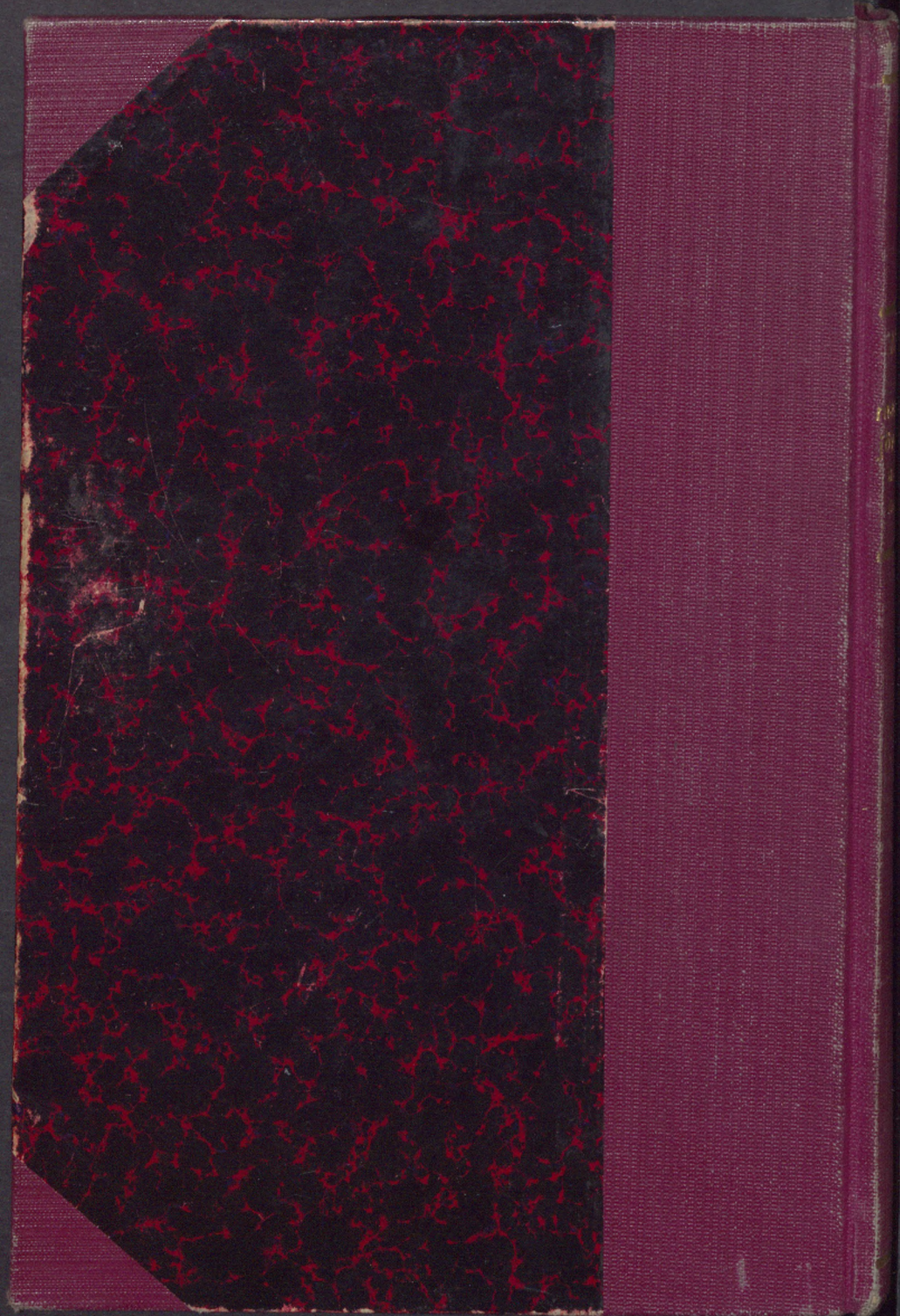
	Oldal
Vegyes adók	92
Kéményseprési díj	93
<i>Az egyenesadók megoszlása jövedelemkategóriák szerint</i>	<i>94</i>
II. Közvetett adók	95
Forgalmiadó	95
Fogyasztási adók	97
Szeszadó	97
Söradó	99
Cukoradó	99
Ásványolajadó	101
Gyújtószeradó, szivarkahüvely- és szivarka- papíradó	102
Villamos fényforrások és elektroncsövek adója	103
Húsfogyasztási adó, borfogyasztási adó és italmérési illeték	103
Ásványvíz- és szikvizadó	105
<i>A fogyasztási adók megoszlása jövedelemkategóriák szerint</i>	<i>105</i>
III. Vámok	106
Behozatali vámok	106
Belső vámok	107
<i>A behozatali és belső vámok megoszlása jövedelem- kategóriák szerint</i>	<i>108</i>
IV. Jövedékek	109
Dohányjövedék	109
Sójövedék	110
Mesterséges édesítőszer	110
Osztálysorsjáték	111
<i>A jövedékek közteherhányadának megoszlása jöve- delemkategóriák szerint</i>	<i>111</i>
V. Illetékek	112
Harmadik rész : Az adótehermegoszlás eredményei . . .	115
Német kivonat : <i>Deutscher Auszug</i>	122







1939 JAN. - 2.



Matolcsy

A
Magyarország
ővedelem-
adóteher-
megoszlás

N. M.